

Tiesa esti tada, kai sprendimus darai atvirai – net jei tai balsavimas.....	p. 2
Kaip žmogus, rašantis apie poeziją, esu labai nedvasingas ir nepoetiškas.....	p. 4
Ir noriu jūsų visų paprašyti savęs neniekinti (girdit?), gyvenimas per gražus ir toks žvėriškai trumpas.....	p. 14

Budimas

Berniūkštis ant šiltnamio

Vėjas plaiksto mano bridžių sėdynę,
Pėdos traškina sutrūkinėjusį stiklą ir išdžiūvusį glaistą,
Prastypusios chrizantemos lyg kaltintojos žvelgia viršun
Pro padūmavusį, saulėje blyksintį stiklą,
Balti debesys visi iki vieno šiauria į rytus,
Gluosniai nirčiai kinkuoja tartum ristūnų vora
Ir visi, visi rodo į viršų ir šaukia!

[1948]

Auginiai (vėliau)

Šitas troškimas, grumtynės, sausų šakelių prisikėlimas,
Nupjauti šakigaliai iš paskutiniųjų stojas ant kojų,
Kuris gi šventasis dėjo tiek pastangų,
Nukapotom galūnėm stiebės į naują gyvenimą?

Aš girdžiu, po žeme, tą čiunkimą ir gokčiojimą,
Savo gyslomis, savo kaulais jaučiu...
Vanduo pamažėl sunkias aukštyn,
Standžios sėklos galiausiai pratrūksta.
Kai daigai prasiskverbia paviršium,
Slidutėliai kaip žuvis,
Aš sudrebu, palinkstu prie pirmāpradės, makščių drėkės.

[1948]

Smulkmė

Tyrinėju gyvastį ant lapo: miniatiūrinius
Miegpuvius, stingius šaltų plotnių bakstenius,
Vabalus landose, tritonus, akmens kurtumo žuvis,
Amarus, ilgas sugležusias daugiametes žoles apkibusius,
Raistų ranguonis,
Bakterinius šliaužūnus,
Nelyg unguriukai kūdrose
Įplėšose kirbančius,
Blyškiom vėplēm lyžčiojančius šiltas siūles,
Švarinančius ir glamonėjančius,
Šliaužiančius ir gydančius.

[1948]

Daržovių rūsys

Nieks neslūgsojo ramiai tame rūsyje, kiaurai permirkusiam,
Iš dėžių veržėsi svogūnėliai, tamsoj plyšių ieškodami,
Daigai kadaravo ir sviro,
Nešvankiai išsibrukę iš apipelijusių krežių,
Karindami ilgus geltonus nelabus kaklus, tarsi tropikų
gyvatės.

O jau smarvių kokia sueitis!
Šakniavaisiai išvešėję nelyg senas prievilas,
Mėsingi, tarpūs kotai, išpampę nuo siloso,
Lapų puvenos, mėšlas, kalkės, suversti ant slidžių
lentjuosčių.

Niekas o niekas neišsižadės gyvasties:
Net mulvė po kojom nepaliovė alsavus.

[1948]

Budimas

Aš basčiaus
Po laukus;
Saulė išlindus,
Kaitra įsismaginus.

Štai taip! Štai taip!
Tvaskėjo karietaitės gurklys,
Kits kitam
Dainavo žiedai.

THEODORE ROETHKE

Theodore'as Roethkė [Retkė] (1908–1963) – neabejo-tinai vienas iš reikšmingiausių, įtakingiausių ir savičiausių praeito amžiaus Jungtinių Amerikos Valstijų poetų. Theodore'as užaugo šeimos (seneliai – imigrantai iš Prūsijos) valdomame gėlių ūkyje prie Sagino upės, to paties pavadinimo Mičigano miestelio pakraštyje, ir daug laiko praleido padėdamas tėvui prižiūrėti ir tvarkyti didžiulius šiltnamius, taip pat – klaidžiodamas ir žaisdamas šeimai priklausiusiame dideliame atžalyne. Šiltnamio „įnamiai“, gėlės, kultūriniai ir laukiniai augalai, gyvūnai, laukinės gamtos kraštovaizdžio elementai vėliau tapo Roethkės poezijos objektais, išraiškinga ir savita gamtos mistiško grožio ir metafizikos, gamtos ir žmogiškosios būties pa-ralelių temų medžiaga. Kaip atviravo viename iš laiškų, šiltnamis jo kūryboje – tai „viso gyvenimo simbolis, įsčios, rojus žemėje“.

Eglė Kuckaitė. Kuokelės vertė Dramblius šokti. 2019–2021

Roethkė rašė tiek tradicinės eilėdaros rimuotą poeziją, tiek laisvosiomis eilėmis. Reikšmingiausios poezijos kny-gos – „Atviras namas“ (*Open House*, 1941), „Sūnus palai-dūnas ir kiti eilėraščiai“ (*The Lost Son and Other Poems*, 1948), „Budimas“ (*The Waking: Poems 1933–1953*, 1953; Pulitzerio premija), Nacionaline knygos premija įvertintos „Žodžiai vėjais“ (*Words for the Wind*, 1958) ir „Tolimas lau-kas“ (*The Far Field*, 1964). Čia spausdinami chrestoma-tiniai, dažnai į antologijas traukiami Roethkės eilėraščiai *Child on Top of a Greenhouse*, *Cuttings (later)*, *The Mini-mal*, *Root Cellar*, *The Waking*, *Dolor*, *The Geranium*, *The Far Field*.

Tai pirma šio amerikiečių poezijos klasiko publikacija lietuviškai.

Akmenys dainavo,
Taip, mažesnieji,
O gėlės laigė
Tarytum ožiukai.

Rantuotas pakraštys
Ramunių mojo;
Buvau ne vienas
Obelų sode.

Girios gilumoj
Lizde jauniklis dūsavo;
Rytmetinius kvapus
Išlaisvino rasa.

Aš priėjau, kur upė
Per akmenis sroveno:
Pažino ausys
Pirmalaikį džiaugsimą.

Ir vandenys visi
Visų upelių
Man gyslose skardeno
Aną vasaros dieną.

[1948]

Sopulys

Aš pažinau nenumaldomą liūdesį pieštukų,
Sulygiuotų dėžutėse, sopulį bloknotų ir presapjė,
Aplankų ir klijų lipčiaus galavimąsi,
Iščiustytų viešųjų vietų nyką,
Priimamojo, komutatoriaus, tualetto vienumą,
Ašočio ir dubens rankoms mazgoti nekintamą gailėsį,
Ritualą spausdinimo mašinos, sąvaržėlių, kablelių,
Begalinį gyvenimų ir daiktų kopijavimą.
Ir aš mačiau dulkes nuo įstaigų sienų,
Smulkesnes už miltus, gyvas, pavojingesnes nei kvarco
dulkės,

Sijotas, veik nematomas, ilgomis nuobodžio popietėmis
Plonyčiu sluoksniu gulančias ant nagų ir nudaailintų
antakių,
Šviesius plaukus dengiančias, it vienas pilkus
standartinius veidus.

[1948]

Pelargonija

Kai sykį ją išnešiau lauk ir palikau prie šiukšlių dėžės,
Ji pasirodė tokia nušiuirusi ir ištežus,
Tokia paika ir patikli, – lyg koks pasiligojęs pudelis
Ar suvytęs astras vėlyvą rugsėjį, –
Kad parsinešiau ją atgal
Naujam dienos režimui –
Vitaminams, vandeniui ir sąmoningam,
Kaip tuomkart atrodė,
Racionui: ji tiek ilgai mito
Džinu, plaukų segtukais, nurūkytais cigarais,
išsivadėjusiu alum,

Susiraitę jos žiedlapiai biro
Ant išblukusio kilimo, pūkuoti lapai
Nutaškyti senais žlėgtainio riebalais.
(Išdžiūvusi, ji gurgždėjo kaip tulpė.)

Ką jai teko ištverti!
Iki išnaktų spygaujančios paikšės damutės
Arba štai mudu vienudu, apšepe,
Aš kvėpiu į ją alkoholį,
Ji svyra iš savo vazono link lango.

Į pabaigą rodės, kad beveik girdi mane,
Ir tai buvo šurpu...
Todėl kai samdyta merga, ta pusgalvė šniaukra,
Iššveitė ją į šiukšlinę, su visu vazonu,
Nesakiau nieko.

Bet kitą savaitę aš atleidau tą žiezulą,
Tokia buvo vienatvė.

[1964]

Tolimas laukas

I

Aš vis sapnuoju ir sapnuoju keliones:
Kaip lekiu it šikšnosparnis vis giliau į siaurėjantį tunelį.
Kaip vienui vienas, be багаžo riedu ilgu pusiasaliu,
Pakelėse sniegu nukloti ataugantys medžiai,
Smulkus sausas sniegas caksi į priekinį stiklą,
Pakaitom snaigės ir šlapdriba, jokio eismo iš priekio

Mirtis alyvose

„Eidama iš parodos visur mačiau alyvas ir vos neįmyniau į š...“ – parašiau žinutę grafikei Evelinai Paukštytei, kurios paroda „Mirtis alyvose“ Vilniaus grafikos meno centre atidaryta gegužės pradžioje. „Magija? Magija!“ – retoriškai pridūriau. Nes būtent taip – „Šūdai ir alyvos“ (2026) – pavadintas vienas iš Evelinos Paukštytės paveikslų. Jame – aplink fekalijų kryžių šokančios odaliskos, mirtis klouno pavidalu, bunkeris, alyvos ir, žinoma, jau nuolatinio simboliu Evelinos paveiksluose tapusios bananinių šokoladinių saldinių formos fekalijos.

Po Evelinos Paukštytės parodos „Slapukai“, vykusios „Godò“ galerijoje sausį, tapau jos gerbėja. Mene, kaip ir literatūroje, man patinka juodas humoro jausmas. Dar – drąsa daiktus vadinti savais vardais. Talentas. Ir gebėjimas neužsiidžiant groteskiškoje plotmėje nerti į giluminius klotus. Esu rašiusi, kad Evelinos Paukštytės kūrinuose man labai svarbus dieviškasis dėmuo. O šiuokart norėčiau pakalbėti ir apie liūdesį. Parodoje vaizdo projekcijoje mirga pernai nufilmuoti sultingi alyvų žiedai. Viskas praeina, viskas laikina, o žydinčios alyvos, pasak parodos aprašo, simbolizuoja mirties neišvengiamybę net pačiu gražiausiu momentu, kai viskas gyva ir pilna jėgų. Į projektoriaus apšviestą lauką vis įgoglina kuris nors iš parodos lankytojų ir tada alyvos mirga ant parodos eksponatu tapusio žiūrovo kūno, veido, rankinės arba atsivesto šuns. Peržiūrėdama parodos atidarymo nuotraukas randu save: ant mano veido – alyvų kekės, tarsi jas kas būtų ištapęs rausvu glajumi. Toks štai *fluxus*. Beje, šuo Evelinos parodoje irgi buvo – iš veltinio nuveltas, baltas ir pūkuotas, pozavo visai nesusigėdęs dėl šalia taip pat eksponatais virtusių savo fekalijų.

Bežaisdama siužetais ir triksteriais, Evelina parodoje vis dėlto aprėpia visa ko esmę: laikinumą. Visko gyvo, kvėpuojančio, žydinčio, judančio, džiuginančio. Mirtis alyvose, – sakydavom vaikystėje, išvydę ką nors tiesiogine ar perkeltine prasme verčiančio iš koto. Tebesakom ir dabar, tik gal rečiau.

„Mirtis alyvose“ gali būti ir dabartinė politinė situacija, ir padėtis Lietuvos Seime, ir aukščiausio rango šalies vadovų kalbos. „Mirtis alyvose“, kad ir kaip būtų liūdna, – ir tai, kas nuolat vyksta kultūros lauke.

Ar „Mirtis alyvose“ gali būti tikroji mirtis? Mūsų artimųjų, aplinkui vykstančiuose karuose žuvusiųjų? Vis dėlto savo parodoje Evelina pasirenka juoktis iš to, iš ko galima juoktis, kad ir pro ašaras. Vaikystėje iš alyvų žiedelių siurbdavome nektarą, o penkiažiedžius suvalgydavome, sugalvoję norą. Toks vaiko „mutaboriškas“ pasaulio suvokimas,

Evelina Paukštytė. Šūdai ir alyvos. 2026

kur viskas, kas gražu, turi atsidurti skrandyje tiesiogine prasme. Stebuklai – taip pat.

Čia pat galerijoje – rausva permatoma plėvelė dengtas langas, pro kurį, kaip pro akinius, visas pasaulis irgi tampa alyvinės spalvos.

Parodos atidarymo dieną melancholiškas laikino žydėjimo jausmas tvyrojo visur. Jį išsinešiau ir iš Evelinos Paukštytės parodos.

„Tiesa, kokia ji bebūtų, skleidžiasi per kontrastus ir dviprasmybes“, – tąkart supypsėjo atsakymas iš Evelinos.

•

Būtent apie tiesą mąstau pastarosiomis dienomis. Ir dėl to, kad, manau, nėra „vienų“ ar „kitų“ tiesos. Tiesa yra ten, kur neprasilenkiama su morale, nekolaboruojama dėl naudos ar ūkio, negudraujama, nesilankstoma kaip nendrei. Tiesa esti tada, kai sprendimus darai atvirai – net jei tai balsavimas. Dėl tiesos dažniausiai gali labai nukentėti. Todėl, manau, tiesos daugiskaita tiesiog neegzistuoja.

Šis „Šiaurės Atėnų“ numeris – poezijos ir dienoraščių numeris. Laikraštyje dėsninga kažkuriam vienam žanrui suklestėti, kartais, regis, be ypatingos priežasties. Dienoraščiuose – jau praėjęs laikas ir jo akcentai: asmeninių potyrių, socialinio ir politinio konteksto, kultūros pulso. Dienoraščius iš esmės rašom ne dėl dabarties, o ateities kartoms. Telieka tie užrašai jų vertinimui, kaip ir tiesa ir netiesa.

– EGLĖ FRANK –

Evelinos Paukštytės kūrybos paroda „Mirtis alyvose“ Vilniaus grafikos meno centre (Latako g. 3, Vilnius) veikia iki gegužės 30 d.

Svarbiau už naujienas

Laureatės kalba, sakytą 62-ojo „Poezijos pavasario“ atidaryme

Esu dėkinga už įvertinimą, bet man jis nėra lengvas. Ne dėl to, kad jausčiausi neverta. Kiekvienas poetas sau yra pats pačiausias vien jau dėl to, kad suvokia, kiek pastangų atsiėjo knyga. Įmanoma autorius grupuoti pagal tai, kiek jie rašo apie kitus ir kiek – apie save. Deja, rašyti apie kitus – veikiu prozos, ne poezijos stiprybė. Jeigu kas nors ir bando tą daryti, nebūtinai išvengia moralizavimo, kartojimosi ir tiesiog klaidų. Panašiai nutinka ir su recenzijomis: poetai rašo savo brangiausią poeziją, bet parašyti apie kolegų knygas jiems atrodo esąs kažkieno kito – mistinių kritikų darbas.

Vis dėlto šiandien norėčiau panirti į egoistinį prisiminimą. Kokia laiminga buvau 2000-aisiais, kai mano eilėraščiai pirmą kartą pasirodė „Poezijos pavasario“ almanache. Tais metais jį sudarinėjo Valdas Kukulas, Viktorija Daujotytė ir Eugenijus Ališanka. Atsimenu, kad almanachą pirkau knygyne: tą dieną visi masiškai neišlaikėme ekonomikos kurso įskaitos. Lyg vyko troleibusų vairuotojų streikas, nes į Saulėtekįėjau pėsčiomis ir jaučiausi išlaikiusi kitą, svarbesnę, įskaitą. Vėliau tos publikacijos darėsi vis mažiau svarbios, kartais atsikalbinėdavau, nuoširdžiai neturėdavau sudarytojams ko pasiūlyti. Ir iš paties festivalio ritualų švelniai pasišaipydavome. Nepaisant skepsio, kiekvienais metais su goduliu vartau almanachą, ieškodama kažko, kas turbūt svarbiau už pasaulio naujienas. Iš pradžių priešiniasi tradicijai, vėliau sutampi su ja ir pasiduodi jai. Šiuo metu skaitau nemažai egzodo poezijos ir matau, kaip joje bandoma išreikšti tai, kas karo pabėgėliams atrodė aukščiau už asmeninius tikslus. Tai neveikia tuo būdu, kaip veikia aktyvizmas, bet yra arčiau maldos ir veikia mistiniu būdu.

Neseniai girdėjau Mariaus Eidukonio radijo laidą „Kultūros rentgenas“: jauni žmonės nebestoja į kūrybines sąjungas, nes jos nepatenkina jų poreikių. Gal ir taip, menui reikia gaivališkos raiškos arba dūlėjimo, organizaciniai reikalai jį smaigia. Norėčiau užduoti kelis klausimus – ne vien jums, bet ir sau. Kodėl mes vis dar esame Rašytojų sąjungos nariai? Kam mums tai reikalinga? Ar dėl privilegijų? Ar dėl prestižo, buvimo „tikru rašytoju“ iliuzijos? Ar dar egzistuoja bendra moralinė laikysena pažiūrų poliarizacijos sąlygomis? Ar daugeliui mūsų pakanka būti savišalpos draugija? O pavieniais gelbėtojais? Kas telkia bendruomenę? Ar mums svarbu susitarti dėl premijų gausos ir kokybės? Ar tinka tokia literatūros recepcija ir sklaida? Tiek daug gerų lektūrų kultūros spaudoje, bet ar mes ją perskaitome? Ar mums patiems ne per mažas dvasinio gyvenimo, nepaisant renginių, festivalių ir rezidencijų skaičiaus? Susisiejiu su visuomene, universitetais, socialinėmis realijomis, pasaulio įvykiais? Pastarųjų metų kronika rodo, kad jau išmokome kalbėtis apie politiką, bet vis dar per mažai kalbamės apie literatūrą, bijodami įskaudinti vieni kitus. Todėl linkiu, kad pradėtume.

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

Memorabilia

Kas už Onos ir Bernardinų?

Atsiprašau Tomo Venclovos, kad pasiskolinau jo eilėraščio eilutę, o drauge ir knygos pavadinimą. Tik jis ir galėjo man šauti į galvą apžiūrinėjant tą grafikos darbelį, dvi pažįstamas bažnyčias ir tai, ką dailininkas norėjo parodyti kitapus jų. Tasai „kitapus“ čia užima daug, kone trečdalį paveikslų. Neprisimenu, kad dar kas nors būtų šitaip vaizdavęs tą garsią Vilniaus vietą. Ir net atrodo, jog kalvos, medžiai, debesys už Onos ir Bernardinų pavirtę į galingas jūros bangas, o pats bažnyčių duetas, tarsi Nojaus arka, yra išneštas, išplukdytas ant vilnietiško grindinio.

Tą mažytį medžio raizinį 1935 metais sukūrė lenkas dailininkas Adolfas Popławskis. Buvo gimęs Vilniuje, inteligentų šeimoje, mokėsi prestižinėje Žygimanto Augusto berniukų gimnazijoje, kurį laiką drauge su šiek tiek jaunesniu Miłoszu. Vėliau studijos Stepono Batoro universiteto Menų fakultete pas Ruszczycą. Apsigyngęs tapytojo diplomą ir gavęs pedagogo pažymėjimą, Lydos gimnazijoje mokė vaikus piešimo. Iki karo dar spėjo surengti kelias parodas, paskutinė – jau lietuviškame Vilniuje, 1940-aisiais. Vokiečių okupacijos metais vertėsi kuo pakliūva, vedė, gimė duktė. Bet okupacija yra okupacija, todėl drauge su broliu, kaip ir daugybė patriotiškai nusiteikusių lenkų, įstojo į pagrindinę Armiją Krajovą. Netrukus sugrįžo sovietai. Saldaus keršto valanda. Lenkų pagrindžio nariai, apkaltinti tarybinės tėvynės išdavimu, atsidūrė už grotų, tose pačiose kamerose su lietuviais kovotojais. Suėmė ir abu Popławskius. Šeimoje jų buvo šeši broliai. Kitų keturių likimai vienodi: vyriausias žuvo legionuose, kitas vokiečiams puolant prie Lvivo, trečias nušautas Katynėje, dar vienas mirė pakeliui į Sibiro lage-

rius. Iš Vilniaus laikų išlikusi dailininko nuotrauka: sutaršytais plaukais, atlapota krūtine, akys dega. Be abejo, tokį vertėjo suimti, tarybiniai organai neapsiriko. Kalėjimuose visi veidai supanašėja.

Adolfo Popławskio kitapus Onos ir Bernardinų irgi laukė begalinė jūra – „12 lat katorgi“. Taip jis pavadino savo lagerio užrašus. Maldaknygės formato knygelė sumažintu mašinraščio šriftu. Pagrindinės lenkų leidyklos darbas prieš pat socializmo griūtį. Iš lagerio į lagerį dailininkas tapytas po visą imperiją, iki pat Kolymos ir Magadano. Kirto miškus, tampė akmenis. Kartais nupiešdavo kitam

kaliniui kokį paveiksluką ar šventinį sveikinimą, mainais gaudamas papildomą duonos porciją. Sukūrė ir kaligrafiškai užrašė kelias maldas. Pramoko lagerininkų žargono su visais *kumais*, *šurikais*, *ksivom*, *čefyrais*. Teismas Vilniuje 1945-aisiais jam buvo skyres penkiolika metų. Bet Stalinui nusibaigus pavyko ištrūkti anksčiau ir repatriuoti į Lenkiją. Prieš tai savaitę dar praleido rudeniniame Vilniuje. Apsiverkė po Aušros vartų arka pakeliui iš geležinkelio stoties. Ne jis vienas, aišku. Mieste po senovei buvo galima susikalbėti lenkiškai. Nors pagundos pasilikti nejautė. Savo buvusiuose namuose aptiko svetimą šeimą. Pažįstami baldai, net jo paties grafika ant sienos. (Gal kartais šis mažas darbelis?) Nepaėmė, nors naujieji gyventojai ir siūlė. Tėvų Lenkijoje jau nerado, paskutinį kartą buvo matęsi, kai vedė iš teismo į *voronoką*, juodą kalėjimo būdą. Motina iš tolo peržegnojo abu sūnus. Jie du ir sugrįžo.

1994 metais Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad Adolfas Popławskis buvo represuotas neteisėtai. Bet labai abejoju, ar tokie dalykai reiškia ką nors už Onos ir Bernardinų.

Kodėl iš gausybės savo fiksuotų gamtovaizdžių Tomas Venclova knygos viršelyje įrašo būtent šį, telieka poeto paslaptis. Bet savo paties atsakymą žinau iš seniai. Vaikystėje, kada kiekviena gatvė ar takas, namas, medis, kiemas, kalnelis, posūkis būna išbandyti ir ištyrinėti, įgiję savo vardus ir paskirtis tavo žemėlapyje, ties Ona ir Bernardiniais buvo mano valstybės riba. Anapus – kitas pasaulis, kuris išileidžia tave tik ypatinga proga, gavus vizą, nedažnai. Pavyzdžiui, Vilnelėje prasidėjusios mau-

Penkiolika metų po Fukušimos avarijos: dienoraštis iš Sėkmės salos

2011 m. kovo 11 d. pasaulį sudrebino žinios apie Tohoku žemės drebėjimą – vieną galingiausių nuo modernių seismografų matavimų pradžios – ir jo sukeltą cunamį. Ir taip sudėtingą situaciją rytinius Tohoku regiono krantus siaubiant iki 40 m aukščio cunamio bangoms praėjus parai pablogino nelaimė atominėje elektrinėje – viename Fukušimos I branduolinės elektrinės reaktorių įvyko vandenilio dujų nuotėkis ir sprogdymas; praėjus trims paroms po cunamio keturi iš šešių reaktorių buvo gerokai apgadinti tokių sprogdimų. Įvyko antra pagal pragaištingumą branduolinė avarija.

Triguba katastrofa Tohoku pražudė apie 20 000 gyventojų (palyginkime: per antrą pagal pražūtingumą žemės drebėjimą Japonijoje po 1945 m., 1995 m. nusiaubusį didmiestį Kobę, žuvo apie 6 500 žmonių), sugriovė nesuskaičiuojamą daugybę pastatų, sudavė skaudų smūgį ir taip stagnavusiai ekonomikai, o uždarius šalies atominės jėgainės apsunkino nuo iškastinio kuro importo labai priklausomos Japonijos energetikos sektorių.

Pamenu, kaip ši Japonijai pragaištinga žinia pranešta per Lietuvos televiziją, transliuojančią iškilingą posėdį Seimo salėje, taip pat akimirka, kai Nepriklausomybės atkūrimo dienos iškilmės trumpam nutraukė tylos minutė cunamio aukoms pagerbti. Sunku surasti datą, kuri taip skirtų Japonijos ir Lietuvos visuomenes: lietuviams tai džiugi diena prisimenant atkurtą nepriklausomybę, japonams ši skaičių kombinacija – visa naikinančios katastrofos simbolis.

Sakurų alėja neseniai išvalytoje teritorijoje Tomiokos miestelyje

Stebėtinais greitos apsuksos

Pirmąkart lankydamasis Fukušimoje per šių metų Velykas tikėjausi rasti daugiau apleistų ir apgriuvusių pastatų vaiduoklių ir tuščių, į niekur nevedančių gatvių. Vietoj to radau naujut naujutėlius kvartalus, aikštes, modernias stočių prieigas. Viskas švaru ir tvarkinga – naujos, dar žvilgančios trinkelės, pasodinti jauni medeliai, nauji gyvenamųjų namų kvartalai su saulės moduliais ant stogų, sutvarkyti pėsčiųjų takai upių pakrantėse – kai kur jautiesi, tarytum vaikščiotum ne po vietoves, smarkiai apgriautas per pastarąjį tūkstantmetį vieno stipriausių žemės drebėjimų, o po kompiuterinį modelį, tiksliai vaizduojantį, kaip viskas atrodys po rekonstrukcijos. Tokia mus pasitiko Ono stotis Okumos miestelyje – aplinka sutvarkyta, įrengtas modernus daugiafunkcis pastatas su konferencijų salėmis, keliomis valgyklomis ir parduotuve bei informacijos centru, pasakojančią apie radionuklidais užteršto dirvožemio laikiną saugojimo vietą. Sunku patikėti, kad nuo buvusios elektrinės skiria vos 5 kilometrai.

dynės ar kai Jaunimo sode (taip jis tada vadinosi) atsiranda nauja karuselė ir dar dešimt kapeikų kišenėje. Kai reikia kurį laiką slėptis, išnykti, nes esi pabėgęs iš pamokų, o mokykla už kampo. Arba tavo rogutės nugvelbtos iš svetimo kiemo. Perėjęs sieną tapsi nematomas. Kaip anuomet ir tie visi laisvadienius gavę tarybiniai kareiviai iš kaimyninių dalinių, kurie orams sušilus ten, Altarijos kalnų krūmynuose, ragavo pigų vyniuką ir glamžę paneles. Dabar atrodo, kad kaip tik ten, už Onos ir Bernardinų, buvo vieta, kur neučia mokiausi priimti kito pasaulio egzistavimą ir laukiančią tavęs beribę amžinybę. Viskas šalia, tačiau dar ne tavo. Net ir šiandien, kai jau daug metų gyveni greitais, pasienio punkte, kelti koją kitapus ribos būna baugu ir neįprasta. Tarsi perėjus sieną jau nebus kelio atgal. Nors ir jaučiu, kad ten pasitiks grožis ir laisvė. Suskambės kažin kur saugoti seni balsai.

Tiesa, kitaip atrodo vietos, vis dar laikomos užterštomis radiacija ir netinkamomis gyventi, – šešios minutės kelio automobiliu ir atsiduri prie patikros posto su vartais. Patenkama tik su leidimais. Šioje zonoje, užimančioje kiek didesnę nei 300 kvadratinį kilometrų plotą, laikas sustojęs, kadaise žmonių kurtas erdves užvaldo augalija. Daugiausia paveiktos Futabos, Okumos ir Namijės savivaldybės. Šiek tiek primena prieš beveik dvylika metų matytą Čornobylio zoną. Išskyrus tai, kad per penkiolika metų čia radionuklidai pašalinti iš nemažų plotų, o Čornobylyje to dar teks laukti bent kelis dešimtmečius.

Miesteliai, mokyklos, ligoninės čia tarytum užmigę laike. Viskas palikta taip, kaip buvo prasidėjus žemės drebėjimui. Net vadovėliai ir kuprinės klasėse palikti tvarkingai, tarytum per evakuaciją tikintis netrukus sugrįžti. Kumamačio pradinės mokyklos teritorija gerokai apžėlusį, bet pats pastatas stebėtinai geros būklės. Kai kuriose klasėse laikrodžiai sustoję ties riba, kai prasidėjo galingas žemės drebėjimas – 14:46. Apie šias vietas mums papasakojo ponas Kimura, per trigubą katastrofą netekęs dukrelės, žmonos ir tėvo. Jam tas užkonservuotas laikas klasėje, kurioje sėdėjo jo dukrelė, – ypač brangus, nes žvelgdamas pro langą į vidų jis dar gali prisiminti ją gyvą. Ponui Kimurai neduoda ramybės mintis, kad bent tėvą ir dukrą būtų galėjęs išgelbėti, – tačiau gelbėjimo darbai buvo atliekami paskubomis, baiminantis dar vieno cunamio ir vis sudreband žemei, o netrukus – ir dėl apsienuodijimo radiacija grėsmės.

Net ir tokiose vietose kaip buvusios mokyklos ir darželio teritorija keliai prižiūrimi, medeliai ir krūmai apgenėti. Pakankamai tvarkingai atrodo net nuo cunamio nukentėjusios rytinės pakrantės – ten dar vykdyti gelbėjimo darbai, yra kas dingusių kūnų ar jų dalių ieško iki šiol, tad griuvėsiai tvarkingai sukrauti šalia pastatų karkasų, lyg lauktų sugrįžtant žmonių klegesio.

Vis dėlto nustebino, kodėl buvo nutarta griauti ir žemės drebėjimą atlaikiusius ar nesmarkiai apgadintus namus. Toks pragmatiškas ir nesentimentalus japonų požiūris į senus pastatus. Visoje Japonijoje nedaug miestų ir gyvenviečių, kur senoji architektūra saugoma ir griežtai prižiūrima. Tad ir atstatant apmirusias Fukušimos gyvenvietes nutarta ne restauruoti, o perstatyti. Tiesa, ten gyvenantys japonai į tokį ūkiškumą žiūri ne vien pozityviai. Ypač seniesiems gyventojams turėjo būti liūdna, kai sugrįžus į gimtąsias ar įprastas vietas ir neradus nė vienos gyvenimą iki katastrofos menančios vietos reikėjo pratintis prie visiškai naujo miesto peizažo. Pavyzdžiui, Okumos apylinkėse kadaise buvo visiems Japonijos miestukams būdinga jauki parduotuvėlių ir restoranų gatvelė su žibintais, o dabar ten – tvarkinga tuščia gatvė, kuri ateityje bus užstatyta naujais gyvenamaisiais namais. Tarp šių gyvenviečių dabartinių gyventojų vietiniai yra mažuma. Tarkime, iš 1 500 vieno neseniai vėl atidaryto miestelio gyventojų tik 300 yra senieji.

Naujakuriams požiūris, kad viską geriau atstatyti iš naujo nei lėtinti apsakas išsaugant kuo daugiau paveldo, ko gero, priimtinesnis ar bent jau nekeliantis dvilypių jausmų. O seniesiems gyventojams tai reiškia jaukintis naujų gyvenviečių peizažus savo pačių žemėse, kurių vienintelė jungtis su praeitimi neretai būna tik senieji vietovardžiai. Be personalo, užsiimančio elektrinės uždarymu ir padarinių likvidavimu, čia yra ir naujakurių, pasirinkusių vietoves dėl siūlomų naujų galimybių, pojūčio, kad viską gali pradėti tarytum nuo baltos lapo, kad tavo indėlis besikuriančiai naujai bendruomenei bus reikšmingas. Persikėlusieji į šias vietas tikrai ras darbą. Be to, valdžia dosniai remia kadaise nuniokotą prefektūrą, norėdama išvengti socialinės piktžaidės. Būtent subsidijų sistema ir paskatino greitą gyvenviečių perstatymą – visiškai kompensuotos pastatų griovimo, ne restauravimo ar remontavimo išlaidos. Griauti ne tik nuostai namai ar daugiabučiai, bet ir viešosios paskirties pastatai, tokie kaip ligoninė ir biblioteka, – nors jiems būtų pakakę nedidelio remonto.

Mes ir jie

Atminties politika neišvengiamai kelia ginčus. Skirtis tarp vietinio ir atvykėlio čia labai didelė, ją atspindi kasdieniai pokalbiai. Sugrįžusiems vietiniams įprasta kalbant apie naujakurius vartoti „imigranto“ terminą. Japonijoje gyvenantys užsieniečiai dažnai susiduria su ta „mes“ ir „jie“ riba, tačiau pirmąkart teko pastebėti tokią griežtą skirtį taikant tėvynainiams. Kita vertus, nebuvo keista dėl tokios dichotomijos – atvykusieji niekuomet iki galo nesupras, ką teko patirti iš brangių gimtųjų ar ilgai gyventų vietų evakuotiems žmonėms. Taip pat grįžę senbuviai matys, kad naujakuriai nenori prisitaikyti prie vietinės kultūros, atsainiai ar abejingai žiūri į istorinės atminties puoselėjimą, nes jų santykis su vieta neišvengiamai ski-

Buvęs vaikų darželis Okumoje

riasi. „Imigrantai“ juk nėra patyrę archetipinio egzilio, kai buvai išvytas iš savo žemės, o sugrįžus ši vargiai primena gyvenimą iki 2011 m. Vienas gidų teigė, kad neretai senbuviai ieško paprasčiausių dingsčių čia negrįžti. Tačiau yra kam ryšys su gimtąja žeme svarbiau. Gidas pats jaučia tvirtą ryšį, mat jo giminė šiose žemėse gyvena jau penkis šimtmečius – būtent prieš tiek laiką į dabartinės Minamisomos apylinkes atvyko Somos klanų pirmeivis, jo protėvis. Somos klanų samurajai garsėjo kaip puikūs raiteliai ir žirgai dažnai vaizduojami regiono tradicinio meno dirbiniuose.

Taip pat kai kurie vietiniai iki šiol jaučiasi smarkiai nuskriausti ir nepakankamai išgirsti – juk Fukušimos I branduolinė elektrinė elektrą gamino ne pačios Fukušimos apylinkėms, o siuntė į elektros rijką Tokijo megapolį. Ir elektrinę valdė ne Fukušimos, o Tokijo elektros kompanija. Tad jei ne ta nelemta Tokijui elektrą gaminusi elektrinė, Fukušima būtų išvengusi trečiojo katastrofos komponento, visi norintieji grįžti būtų galėję tai padaryti neilgai trukus. Anuomet Fukušima turėjo dar vieną elektrinę, mažesnę ir naujesnę, taip pat pastatytą vandenyno pakrantėje. Nors nukentėjo minimaliai – nuo žemesnės cunamio bangos apsaugojo pakankamai aukšta siena, – ji taip pat buvo išjungta ir nebeįjungta. Mano nuostabai, buvau sutikęs vietinių, kurie nepritarė tokiam centrinės valdžios sprendimui, nes vėl paleista ji būtų davusi apčiuopiamos ekonominės naudos vietiniams gyventojams. Žinoma, yra ir besipiktinančių branduolinės energetikos renesansu Japonijoje, jie beda pirštu į milžiniškus uždarymo kaštus ir poveikį aplinkai, kuris dar ilgai bus juntamas. Branduolinė energetika čia dar labiau priešina nei kitur Japonijoje.

Skubrus vietų gaivinimas ir skirtumai nuo Čornobylio

Šiomet sukanka ne tik penkiolika metų nuo Fukušimos I branduolinės elektrinės avarijos, bet ir keturiasdešimt metų nuo Čornobylio atominės elektrinės avarijos, įvykusios 1986 m. balandžio 26 d. Iš pirmo žvilgsnio analogiškos katastrofos, tačiau bent truputį geriau susipažinus su abiem aiškėja didelės skirtybės ir supranti, kad daugiau skirtumų nei panašumų. Žinoma, abi katastrofos bus neišvengiamai rikiuojamos greta – jos vienintelės klasifikuojamos kaip „didelės avarijos“ pagal Tarptautinę branduolinių ir radiologinių įvykių skalę. Svarbu pažymėti, kad Čornobylio avarija įvyko išimtinai dėl žmogiškosios klaidos, vandenilio dujos sprogo reaktoriaus viduje ir ilgą laiką degė grafitas. O Fukušimos elektrinė atlaikė žemės drebėjimą, buvo laikinai sustabdyta avarinių sistemų, tačiau buvo užlieta cunamio ir dėl to sutriko aušintuvų veikla (neįvertinta, kad cunamis gali pasiekti keliolikos metrų aukštį). Per Čornobylio avariją į aplinką išmestas maždaug dešimt kartų didesnis radioaktyvių medžiagų kiekis.

Kitas skirtumas – evakuacijos eiga, visuomenės informavimas ir atgaivinimo sparta. Viena priežasčių, kodėl tiek daug prieš penkiolika metų radioaktyviomis medžiagomis užterštų gyvenviečių jau atkurtos ir laukia naujų gyventojų, – brangi ir dėl to nevienareikšmiškai vertinama dirvožemio nukasimo politika. Vietinis gidas, po katastrofos daug prisidėjęs prie prefektūros energetikos strategijos, ją vertina skeptiškai.

Tokio sprendimo ištakos – atokiau esanti, bet radiacijos paveikta Iitės savivaldybė ėmėsi grandiozinio darbo nukasti 5 cm dirvožemio tose vietose, kuriose radiacinis fonas gerokai viršijo gamtinį. Nukastas dirvožemis buvo kraunamas į baltus storus plastikinius maišus ir vežamas į 1 600 hektarų užimančią raudonąją zoną, jam nustatytas „karantinas“ iki 2045 m. Šia savivaldybe netruko pasekti ir kiti miesteliai ir kaimai.

Martynas Pumputis: apie visokio plauko kritiką, vardu minėjimą ir badymą pirštais

Martynas Pumputis – literatūros kritikas, kurio publikacijos kultūros lauke yra išprovokavusios aršių diskusijų. Nors dažniau atpažįstamas dėl drąsių, provokatyvių tekstų, jis užsiima ir platesniu veiklos spektru: 2025 m. su Alvydu Šlepiku sudarė „Poezijos pavasario“ almanachą, taip pat prisideda prie leidyklos „Slinktys“ serijos „XX amžiaus modernioji lietuvių poezija“ rengimo. Kalbamės apie kritiką, metakritiką ir apskritai šiuolaikinę vertinimo kultūrą – neapsieiname ir be šiokios tokios avantiūros: kad išvengtume abstraktumo ir aiškiau įvardytume problemas, pateikiame konkrečių pavyzdžių.

Kornelija Mikalauskaitė

– *Viename iš tekstų esi minėjęs, kad mums reikia šiek tiek kontroversijos (prisimenant taip repavusį Eminemą), bet kartu mūsų literatūros laukas atrodo gan jautrus – kartais užtenka griežtesnės recenzijos ir prasideda sujudimas. Tad norėčiau pradėti nuo paradokso: konflikto, kaip sakai, trūksta, bet konflikto visi lyg ir bijo – iš kur toks neatitikimas?*

– Tuo metu, kai taip rašiau, buvau įsitikinęs, kad prie nepalankaus, griežtesnio vertinimo reikia priprasti, išjausti tą šoko faktorių, išmokti atskirti save nuo kuriamo produkto (dar vadinamo kūryba). Tai pasiekama per įprastą veiksmų seką – atsiranda kažkoks šokiruojantis judėjimas, stilius, žmogus („Keturi vėjai“, Eminemas, Castor&Pollux ir begalė kitų pavyzdžių), visuomenė, bendruomenė pasipiktina, paverkšlena, tuomet daugmaž įprantama ir taip susitaikoma su tuo reiškiniu. Tai vyksta ciklais: įprantame, atprantame, tolerancija, jautrumas kinta ir t. t. Iš čia ir tas neatitikimas, tikriausiai dabar esame atpratimo stadijoje.

Visgi dabar suprantu, kad toks mąstymas buvo per daug supaprastintas, nes veikia ir kiti procesai. Mes kaip visuomenė per pastaruosius dešimtmečius padarėme nemenką pažangą reflektuodami savo kalbą, tapome jautresni kitiems, atsisakėme daug žeidžiančių ir nejausių žodžių (žinoma, ne visi ir ne visur, dar tikrai yra kur tobulėti). Žvelgiant iš šių dienų perspektyvos, kai kurie jau minėtų Castor&Pollux tekstų aspektai šiandien nebeatrodo priimtini, tarkim, kai vienoje iš publikacijų kalbama apie autorės lytį. Tad nenuostabu, kad labiau išsišokanti, nelabai mandagi, ironiška literatūros kritika nėra visų palankiai priimama ir gali būti įmesta į tą pačią krūvą prie praeities relikto.

– *Tad turbūt galima daryti skirtį tarp savotiškai teigiamo konflikto ir atviro įžeidinėjimo ar riejimosi tarpusavyje. Tai kur šią skirtį brėžtum? Ir ar pirmasis atvejis išties įmanomas mažame kultūros lauke, kur visi vieni kitus daugiau mažiau pažįsta?*

– Taip, reikėtų tos skirties ieškoti. Bet objektyvi skirtis nelabai gali egzistuoti (kiekvienas vertina pagal save). Tikriausiai riba, kur kalbėjimas apie kūrinį pereina į *ad hominem*, būtų jau nebepriimtina (nors pats ir dėl *ad hominem* per daug nepyktu).

„Teigiamas“ konfliktas įmanomas iš dalies, ne visi sureikšmina atsiliepimus apie knygas. Viskas priklauso nuo asmeninių ambicijų: jei nori už honorarą dalyvauti knygų pristatymuose, redaguoti knygas, publikuoti spaudoje – konfliktuoti nenaudinga. Reikia nepamiršti, kad literatūros bendruomenė pasidalinusi į tam tikrus burbulus. Susipyk su vienu autoriumi, ir jo draugai taip pat pradės žiūrėti kreivai.

Praktikuoti konfliktingą rašymą ilgainiui darosi sunku, nes visada veikia žmogiškumo faktorius, ir nori nenori gali įsijungti savicenzūra. Todėl daugiausia laisvės veiklos pradžioje. Nors šiaip rašymo siekiamybė ar tikslas turėtų būti ne teigiami konfliktai, o tiesiog galimybė rašyti nuoširdžiai. Tik taip jau sutampa, kad kartais nuoširdus rašymas sukelia triukšmą. Kartais atrodo, kad žmonės pyksta ne tiek dėl pačios nuomonės, kiek dėl to, kad tą nuomonę paviešina.

– *Tai kas tuomet apskritai, tavo nuomone, yra kritika? Ir kas neturėtų būti ja vadinama (bet yra)?*

– Pirmiausia kritika man yra bandymas nustatyti vertę. O neturėtų būti vadinama, kai kažkas komentuojama galiausiai taip ir nesuformuluojant išvados apie vertę ir kokybę.

– *Atidžiau susipažinus su tavo darbais, na, ir iš mūsų pokalbio, rodosi, kad su tavimi galima kalbėti ir apie dar vieną kritikos sluoksnį – kai vertinamos ne tik knygos, bet ir pati kritika. Turbūt tai būtų galima pavadinti savotiška metakritika. Kaip apibrėžtum savo santykį su tokia, sakykime, kritikos kritika?*

– Santykis tolimesnis, nei norėčiau, tekę recenzuoti tik vieną recenziją, bet kartais skaitydamas karštai į jas reaguojau. Manau, kad kritikos kritika naudingas ir reikalingas dalykas, jau minėtas konflikto siekis remiasi tezės, antitezės ir sintezės principu.

Recenzijos neegzistuoja pačios sau, jos prisideda prie kūrinio diskurso formavimo. Bet jei labai demokratiškai tikėsime, kad viskas reliatyvu ir visos nuomonės lygiavertės, kokia tada prasmė recenzijas rašyti? O jei visgi vienas nuomones galime laikyti vertingesnėmis, teisingesnėmis, šitai reiktų įrodyti per polemiką, kritikos kritiką ir t. t., o tai jau mus praturtina. Be to, publikuodami kritikos tekstus net ir nenoromis atsiduriame pozicijoje, kuri rodo, jog siekiame autoriteto. Tad sveika tą vienas kito autoritetą pakvestionuoti.

– *Esi atlikęs tyrimą apie socialinius tinklus ir ten besireiškiančius knygų apžvalgininkus – bukstagrameirus. Kokia kritika dominuoja šiame lauke – ir ar tai išvis kritika?*

– Socialiniuose tinkluose publikuojami tekstai yra labai įvairūs ir negalėčiau generalizuoti. Vieni labiau primena anotacijas (tad kritika jų nepavadinsi, veikiau tai reklamos, tokių daugiau), kiti priartėja prie recenzijų (atsiranda analizės, argumentų, vertinimo). Po atlikto tyrimo į šį reiškinį žvelgiu gan teigiamai.

– *O gal knygų apžvalgininkai socialiniuose tinkluose kažką daro netgi geriau nei įprastinė, profesionalioji kritika?*

– Taip, jie žymiai geriau užmezga santykį su auditorija, plėtoja parasocialinius santykius (tradiciniams kritikams tradiciniais formatais to padaryti beveik neįmanoma). Taip pat daug geriau užsiima sklaida.

– *Minėjai, kad kritika tau yra vertės nustatymas. Tai kiek, tavo manymu, vertei turi įtakos sklaida? Ar sklaida kartais nepradeda veikti kaip vertės matas?*

– Kartais pradeda veikti. Būna, kad populiarumas palaikomas kokybės ženklu, esą populiariausias = geriausias. Nors šie dalykai ne visada koreliuoja. Čia jau įsiveltume į diskusijas apie populiarų ir nišinį meną bei jų hierarchiją.

– *O kokiais kriterijais tu pats remiesi nustatydamas vertę ir kokybę? Kas tau svarbiausia?*

– Vadovaujuosi tiek abstrakčiais (emocinis poveikumas, įdomumas), tiek konkretesniais (stilius, originalumas, struktūra, veikėjai).

– *Kažkada kavinėje esu nugirdusi, kaip grupelė poetų, vartydami kultūros žurnalą, tarpusavyje šnekėjosi, neva „Pumputis vėl kažko apie juos prirašė“. Ar egzistuoja koks aršiausias tavo kritikas? Na, žinoma, neskaitant tavęs paties.*

– Žinoma, egzistuoja ir kritiškai vertinančių, ir heiterių. Maždaug prieš dvejus ar trejus metus yra buvę smagių atsiliepimų feisbuke, įstrigo „pimputiškas šūdmalos taktas“ ar kad veikiu panašiai kaip „valstybė į rytus nuo mūsų“ (stiprus palyginimas, tiesa?). Ne vienas žmogus yra ir užblokavęs. Dažniausiai po nepalankaus atsiliepimo apie kūrybą. Kita vertus, po pasipykimų įmanoma ir susitaikyti.

Pavardė įgavo konotaciją net ir tiems, kurie manęs akyse nėra matę. Štai neseniai buvau supažindintas su viena žymia vaikų rašytoja ir jos pirma reakcija į mus pažindinusio žmogaus klausimą, ar esam pažįstami, buvo maždaug „girdėtas ir skaitytas, nepatinka“, nes jos aplinkoje vyrauja toks vertinimas. Dažniausiai viskas lieka tik pasikalbėjimais, į polemikas neišauga (pernai Vytautas Kaziela mėgino polemizuoti apie Miškinio premiją, bet, sakyčiau, bandymas buvo nevykęs). Esu sulaukęs ir konstruktyvios kritikos – tuo džiaugiuosi. Gera proga apmąstyti savo poziciją skirtingais klausimais.

– *Kartais kalbama apie kūrėjų susiskaldymą kultūros, literatūros lauke, kaip jau minėjai – pasidalijimą į burbulus. Ar yra koks susiskaldymas pačiame kritikos lauke? Ar esama konkurencijos?*

– Yra labai skirtingai kritiką suvokiančių ir rašančių, bet susiskaldymo lyg ir nepastebėjau. Konkurencijos irgi, juk nelabai yra dėl ko konkuruoti. Žurnalams ir laikraščiams kritikos tekstų visada reikia, honorarai panašūs. Bet gal aš per daug nutolęs nuo kitų kolegų ir per mažai susiduriu su tuo, kas vyksta užkulisiuose.

– *Tęsiant tavo avantiūrą „Poezijos pavasario“ almanache, kai autorių klausei apie tris jų nemėgstamiausius poetus: trys tavo nemėgstamiausi kritikai.*

– Šitas geras. Visi toliau išvardinti žiauriai faini kaip žmonės. Tiesiog skirtingai suprantame, kas yra kritika.

Ramūnas Čičelis. Jis teigia, kad recenzija neprivalo vertinti, o turi padėti suprasti. Tad sąmoningai atsiri boja nuo vertinimo, daugiau dėmesio skiria analizei. Galima sakyti, kritikoje esame priešingybės. Kadangi Ramūnas yra ypač išsilavinęs, bet kokiame skaitale ras, ką pritempti prie kurio nors filosofo ir kaip pade monstruoti konspektus. Todėl skaitant kartais susidaro įspūdis, kad už jų slepiasi. Skaitytojui, nesidominčiam filosofija, iš to naudos mažai. Taip, skaitymo raktas pasiūlomas, tačiau apie spynos brokus juk neužsimename! Turbūt tai didžiausią antiįtaką man padaręs kritikas.

Tomas Vyšniauskas. Jis, žinoma, kritiku savęs nevadina, bet recenzijas rašo, todėl įtraukiu. Kartais labai jau akivaizdžiai komentuoja tekstą taip nieko naujo ir nepasakydamas.

Trečio net nesugalvoju, priklauso nuo konkrečios recenzijos.

– *O kokia yra nemėgstamiausia tavo paties recenzija?*

– Sunku išsirinkti vieną. Nesu didelis savo pirmų trijų recenzijų fanas, bet tai visiškai natūralu. Taip pat gal kiek pernelyg susižavėjęs rašiau apie Karį Vėrdinį, nesu patenkintas recenzija apie Dianos Paklonskaitės rinkinį „Gėlės kaip šunys“, nes nuomonė apie knygą keitėsi berašant ir nežinau, ar galiausiai pavyko ją išreikšti. Bijau eiti skaityti iš naujo.

– *Kaip sukritikuotum pats save?*

– Kaip žmogus, rašantis apie poeziją, esu labai nedvasingas ir nepoetiškas. Nors šitai gali suveikti ir teigiamai. Kai kūryba kartais vis dar išaukštinama ir tarsi sakralinama, žemiškesnė perspektyva išsiskiria. Dar nepasiekęs reikalingo apsiskaitymo lygio. Atsidūriau būsenoje, kai permąstymais trukdau pats sau (kartais tas pirmų kelių metų žalias jaunatviškas veržlumas ir nesidairymas būna naudingas).

– *Ir pabaigai – ar kritika yra menas?*

– Žinoma, juk ir rašydamas kritiką turi tam tikrų idėjų, kurias reikia įgyvendinti, parašyti atitinkamu stiliumi, įdomiai, įtraukiai. Be to, yra kritikos, kurią skaityti smagiau net už kai kurias noveles.

Mums rašo

Apie Audronės Girdzijauskaitės bloknotą

Nauja ištrauka iš Audronės Girdzijauskaitės bloknoto „Šiaurės Atėnuose“ kaskart šventė ir gali mybė ne tik pasitikrinti mūsų pačių patirtą įspūdį apie vieną ar kitą spektaklį, filmą, parodą ar kitą renginį, bet ir gauti paskatą suspėti pamatyti, kas pražiopsota. Ne tik Vilniuje, bet ir Kaune, Klaipėdoje ar Panevėžyje, pakeliui aplankant Raseinius, Telšius, Nidą... Lakoniškas, tačiau talpus ir tikslus bei gyvybingas autorės žodis, puikaus išsilavinimo ir ilgametės patirties motyvuotas, tarsi prožektoriumi atskiria mums pelus nuo grūdų. Brangiausia, kad įvykiai ne aprašomi, o jautriai išgyvenami, tad skaitydamas pajunti pulsuojančią gyvą jėgą emocinį turinį. Audronė ne visuomet pagiria, nevengia ir papeikti. Nors papeikimai ne aptakūs, o „tiesiai šviesiai“, pykti nevalia, nes autorės intonacija kaip gero gydytojo chirurgo – sužinai, ir ramu. Ačiū, Audrone.

Šis latvių prozininko, publicisto, paukščių fotografo RVYNO VARDĖS (g. 1985) pokalbis su literatūrologu, veikalų apie cenzūrą latvių literatūroje, dvitomės latvių literatūros kronikos (1888–2005) autoriumi, buvusiu ilgamečiu tarpdisciplininio akademinio žurnalo „Letonica“ redaktoriumi RAIMONDU BRIEDŽIU (g. 1965) kultūriniame portale „Satori“ publikuotas kovo 25 d. (pavadinimu *Mąsla ir nekas*). Ne per didžiausio akademinio rimtumo svarstymams pašnekovus galbūt įkvėpė ir jų pavardės (*varde* latviškai – „varlė“, *briedis* – ne, ne „briedis“, – „elnias“).

Menas yra niekis

Pastarosiomis dienomis vos ne kasdien gatvėje sutikdavau Raimondą Briedį. Po trečio karto neištveriau. „Greitai gyvensime kartu viename bute!“ – pasisveikinau. Jis suraukė antakius ir paklausė: „Iš kur šis siužetas?“ – „Iš Gorčevo“, – atsakiau. Briedis patikslino: „Ne, iš Becketto.“

Šį kartą nutariau susitikti su Raimondu Briedžiu ir rimtai pakalbėti apie autoriaus atsakomybę, teksto gyvybę ir meno esmę. Pokalbis daugiareikšmis – tikiu, kad skaitytojas kurį laiką pagyvens kartu su mumis viename bute.

Rvyнас Vardė

- Koks šio pokalbio tikslas?
- *Pasikalbėti. Bet bus ir kvailų klausimų.*
- Pavyzdžiui, kas tu esi – ananasas ar apelsinas? Bet kuris atsakymas bus kvailas. Pradėk nuo kvailo!
- *Kodėl poezija rašoma taip, kad puslapyje liktų tuščios vietos?*
- Tai ne kvailas klausimas. Žinau vieną istoriją. Poeziją rašantis autorius išsiuntė visoms institucijoms – nuo Kultūros ministerijos iki savivaldybių – 56 klausimų sąrašą. Jis prašė atsakyti trumpai ir aiškiai, neviršijant nustatyto simbolių skaičiaus. Aš prisimenu tik pačius protingiausius klausimus, pavyzdžiui: kas yra poezija? Ar galima rašyti poeziją be rimų? Ar už pasirodymus bibliotekose turi mokėti honorarą? Ar poeziją reikia rašyti eilutėmis? Šį sąrašą man perdavė kurso draugė, dirbanti savivaldybėje, ir paprašė padėti. Už tai gavau skėtį.
- *Skėtį?*
- Iš savivaldybės. Ir dar viena istorija. Vienas žmogus kažką publikavo svetainėje „draugiem.lv“, ir man kilo mintis, kad galėčiau duoti patarimų, todėl parašiau jam, kad eilėraščių būtų galima aptvarkyti, patobulinti ritmą, tada atsirastų daugiau netikėtų rimų. Jis atsakė: „Kaip moku, taip rašau – viskas iš širdies.“ Ir čia atsiranda problema – kas kyla iš širdies? Kaip tai perteikti popieriuje? Tuštuma yra tik popieriuje. Kalbančiojo balso tuštumų neišmatuosi. Kai skaitai pasakojimą, taškas yra tik regimas. Taško vietoje yra pauzė, tai yra tuštuma. Apie ką buvo klausimas? Jau neprisimenu.
- *Apie tai, kodėl rašant poeziją puslapyje lieka tuščios vietos.*
- Tuštumą tik regime. Kai klausaisi, tuštumos nėra. Tuštuma esti popieriuje, tyla – balse. Todėl Aspazija eilutėse rašė brūkšnius – jų neperskaitysi. Skyrybos ženklai, didžiosios raidės imituoja balsą. Balse nėra didžiosios raidės. Kita vertus, jeigu lape yra tik viena raidė, tai jau žaidimas. Jei lape parašai vieną didžiąją *I*, tada gali sėdėti ir medituoti tą *I*, bet kartais nesisori. Arba tai sukuria minties ar meditacijos galimybę, arba nesukuria.
- *Vadinasi, skaitytojas yra bendraautoris.*
- Žinoma. Aš juk neskaitau tavęs, aš skaitau, kas parašyta.
- *Bet kaip tada rašytojo atsakomybė?*
- Tai didysis klausimas. Rašytojo atsakomybė – tai impulsas, kurį jis sužadina skaitytojui. Žinoma, gali būti taip, kad visa atsakomybė tenka man. Jeigu priverti reaguoti mane į kokį nors keistą dalyką, vis tiek sukuri erdvę, kurioje mintyse klaidžioju. Rašytojo žodžiais labai lengva manipuliuoti. Pažiūrėkite, kaip perkurti Rusijos rašytojai – tie, kurie buvo antisovietiniai, staiga tapo prusiški. Konstantinas Simonovas įtraukiamas į tokį kontekstą, kuriame jis iš esmės pateisina karą. Ir Okudžava.
- *Juk galima surasti bet kokių citatų.*
- Ir jas galima perkoduoti. Ir tuo autorių atsakomybė baigiasi, bet jie kažką pasiūlė.
- *O Brodskio eilėraštis apie Ukrainą? Ką su juo daryti? Ar jį galima kaltinti imperializmu?*
- Jis jam atstovauja. Taip pat galime paimti Andrėją Upytį arba Imantą Zieduonį ir ištraukti ką nors, kas parašyta visiškai kitame kontekste.
- *O ką man daryti su Brodskiu?*
- Reikia pagalvoti. Taip būna su daugeliu tau patinkančių dalykų. Mano krikšto mama susitiko su vienu poetu ir paskui pasakė, kad ji nori jo knygas šveisti į krosnį. Atsiribojant nuo politinio aspekto: ką mums daryti, jeigu autorius yra nemalonus žmogus, bet jo kūriniai geri?
- *Sudeginti?*
- Yra dalykų, su kuriais galima susitaikyti, ir yra dalykų, su kuriais nesusitaikysi. Tiesiog ateis metas, kai tokį meną atmes. Mes juk nepriimame visų gerų mums žinomų dalykų. Yra aukso vidurys, bet yra atvejų, kurių reikėtų vengti. Ką mums reiškia skaityti, pavyzdžiui, apie Baltosios ir Raudonosios rožių karą? Ką mums tai reiškia šiandien? Kažką apie tai sužinome, bet neturime savo nuostatos. O tuo metu nuostatos būta.

- *Geriau nežinoti.*
- Bet tai nepanaikina trūkumų. Apie daugelį autorių nieko nežinome, todėl kartais tai gerai. Tas pats ir su filmais. Kad herojė nebūtų atpažinta, pagrindiniam [2016 m. latvių vaidybinio filmo] „Melanijos kronikos“ vaidmeniui buvo pasirinkta šveicarų aktorė. Vietinius aktorius pažįstame, o svetimas yra būtent toks, koks yra.
- *Kaip iš tikrųjų reikėtų suprasti rašantį autorių?*
- To niekas nepasakys. Daug kas priklauso nuo konkretaus momento pojūčio. Pavyzdžiui, dirbtinis intelektas geba kurti ir derinti. Žmogui kūryba taip pat reiškiasi derinimu. Dirbtiniam intelektui irgi gali pasisekti, jis gali tapti genialus, bet jis pats to nesupras, nes žmogaus kuriamos kombinacijos gyvensnės.
- *Dirbtinis intelektas mėgsta pajuokauti: kažkas paprašė jo sukurti plakatą su veikėjų pavadinimais abėcėlės tvarka, tai arklį jis pavadino „kuinu“. Koks mielas žodis!*
- Aš paklausiau dirbtinio intelekto, kodėl jis meluoja. DI atsakė: „Kad tau būtų smagiau.“ Man tai patiko.
- *Gražu!*
- Šis atsakymas įprasmina mūsų pokalbį, nors jis irgi dirbtinis.
- *Paprašiau, kad DI paliktų mane ramybėje. Jis atsakė, kad gali nebeatsakinėti į mano klausimus. Tada paklausiau, ar jam neuokinga, kad aš pats pradėjau šiuos pokalbius ir prašau palikti mane ramybėj. DI atsakė, kad jam tai neuokinga. Jam pasirodė, kad aš šiek tiek sąmojingas.*
- Bet gali nutikti priešingai. Tai supranti, kai studentai naudojasi dirbtiniu intelektu – jų atsakymai būna ilgi, protingi ir nuobodūs. Patys studentai taip nesugebėtų.
- *Kartais jauni autoriai parodo savo tekstus, ir aš neva turiu pasakyti savo nuomonę. Aš net savo tekstų kartais nedrįstu vertinti, ką jau kalbėti apie svetimus. Skaitai ir supranti: ne, ne, ne. Bet kas tiksliai „ne“? Neturiu atsakymo į klausimą, kas yra geras tekstas. Žinoma, tu turi kokių nors kriterijus.*
- Pirmasis variantas: jei esi autorius ir ką nors darai pagal tam tikras taisykles, tada ir skaitytojas skaito pagal tas pačias taisykles. Antrasis: seki paskui autorių ir nežinai, kur jis tave veda. Jam taisyklės negalioja. Trečiasis: tu man kažką pasiūlai ir aš turiu kažką padaryti. Pirmuoju atveju skaitytojas ir autorius bendradarbiauja, jie žino, kas yra gerai ir kas yra blogai. Perskaityk Aristotelio „Poetiką“, tada galėsi pasakyti, kuri tragedija yra gera, o kuri – bloga. Jei yra apibrėžti kriterijai ir tau tai sukelia katarsį, vadinasi, autorius padirbėjo kaip puikus amatininkas. Antruoju atveju skaitai ir nesupranti, bet stengiesi suprasti, tai – postdramatizmas. Autorius, kitaip nei Aristotelis, pats negali pasakyti, ką jis sukūrė. Trečiasis – šių dienų variantas, kai tau pasiūlo plytą – ir tu skaitai ją. Ir negali pasakyti, ar autorius privalo treniruotis, išmokti rašyti. Taip ir ne. Vienam tai kažką duos, kitam – nieko. Dabar „Literatūros akademijos“ [Latvijos rašytojų sąjungos ir Literatūrinio švietimo ir kūrybos rėmimo centro programa pradedančiųjų autorių literatūriniams įgūdžiams ugdyti] pasekmės akivaizdžios – atsirado nepaprastai daug rašytojų. Niekas nežino, kiek jų yra. Bet jie nuolat leidžia visokiausius žanrus, siaubą.
- *Siaubą!*
- Siaubingą literatūrą, mano manymu. Žinoma, yra kas ją skaito. Šie autoriai labai įvairūs. Vienus perskaitai ir pamiršti, kitų negali skaityti, bet jeigu jie leidžiami, vadinasi, tikimasi, kad atsiras pirkėjų ir skaitytojų. Ir gal kažkas netikėtai iškils. Bus gerai rašančių autorių, bet bus ir tokių, kurie žino, ką daro, bet neturi dovanos atspėti, kada pasiseks, o kada – ne. Kas tave labiausiai nustebino latvių literatūroje per pastaruosius dvidešimt metų?
- *Man sunku tai komentuoti, bet į galvą ateina Ingos Gailės eilėraštis, kuris prasideda eilute: „Aš norėjau būti debesėlis, bet esu grindinys.“*
- Poezijoje ryškūs blyksniai, prozoje – blankesni. Kartais paskaitai Skalbę, o tenai gryniausia fantazija. Ir kartais autoriai su tokia fantazija įsiveržia į viešąjį gyvenimą.
- *O tada nebelieka atsakomybės?*
- To jau neįmanoma įvertinti. Vaira Vykė-Freiberga per Rainio 150-ųjų gimimo metinių minėjimą skaitė pranešimą, kodėl Rainis ir Aspazija yra genialūs. Man pasirodė kvailoka, bet ji įrodė, kad jeigu jie paveikė tiek daug dalykų patys to nenorėdami, jie negali nebūti genijai. Ištrynus juos iš būties, pasaulis būtų kitoks, nors jie viso labo buvo tik vyras ir moteris. Bandydami išspręsti jiems patiems aktualius dalykus, jie sukūrė įvairių kūrinių, kurie pradėjo gyventi savo gyvenimą. Rainis jau nebėra atsa-

kingas už tai, ką iš jo padarė, bet už tai, ką jis sukūrė. Čia yra atsakomybė.

- *Bet ar nėra taip, kad žmogus gali perskaityti tik tai, ką jis žino?*
- Reikia išmokti skaityti įvairius literatūros istorijos tekstus. Mes turime [Reinio ir Matyso Kaudzyčių] „Martininkų laikus“, turime Juonevą. Jie vartoja tą pačią kalbą, bet kiekvienas tai daro savaip. Iš tikrųjų kūrinyje gali perskaityti tiek, kiek leidžia žinios apie šio kūrinio kalbą. Kiek tu pats žinai. Jeigu neišmoksi skaityti įvairių tekstų, skaitysi tik save, tik savo kalbą. Man neįdomu skaityti apie savo problemas.
- *Kas tada tave domina?*
- Mane labiau domina kitas, juk per literatūrą galima sužinoti įvairių dalykų. Suprasti, kad niekada nesielsi kaip kūrinio herojus, bet tau įdomu, kaip žmogus veikia ir ką jis geba sugalvoti. Galiu skaityti apie kitus laikus ir, žinoma, rasti panašumų į savo gyvenimą, bet labiau atrandu pasaulį, o ne sluoksniuojau „mano“, „mano“, „mano“. Kai mokykloje manęs paklausė, į kokį herojų norėčiau būti panašus, buvo sunku atsakyti, nes norėjau lygiuotis tik į neigiamus personažus.
- *Žiūriu Dmitrijaus Bykovo paskaitas ir stebiuosi, kaip vienareikšmiškai jis interpretuoja autorių ir tekstą – Pasternakas mąstė taip ir taip!*
- Jis tai daro nuostabiai. Jis pagilina tai, ką skaitai, – parodo, kad galima ir taip skaityti. Po jo paskaitos apie „Meistrą ir Margaritą“ mano požiūris į romaną pasikeitė.
- *Aš jį gerbiu, bet kodėl jis toks kategoriškas? Kaip gali žinoti, ką galvojo autorius?*
- Matai, mes manome, kad autorius kažką turėjo omenyje. Štai „Siuvėjų dienos Silmačiuose“ – pasakyk, ką Blaumanis turėjo omeny. Mes žinome ir žiaurias „Siuvėjų dienas Silmačiuose“, ir linksmas „Siuvėjų dienas Silmačiuose“ – abu šie skaitymo būdai ten yra. Arba Šekspyro atvejis – jis sukūrė apvalkalą, į kurį galima įdėti įvairų turinį. Bet mes nežinome, kas iš tikrųjų tai parašė.
- *Bet Bykovas kalba taip, tarsi tikrai žinotų. Ar tai ne juokinga?*
- Bet šitai jis gali priartėti prie to, kas, ko gero, tenai yra. Literatūra gali būti ir mįslių spėjimas: vienas klausia, kitas mena. Taip atsiranda naujas darinys, tarkime, kultūra.
- *Kaip galime suvokti patirtį, kurios neturime?*
- Turime kažką bendro. Studentai sako: „Šį tekstą kiekvienas gali suvokti skirtingai.“ Sakau: „Pabandykime!“ Vienas pradeda ir pasakoja, kaip jis suprato tekstą. Kitas irgi pasakoja, bet jam negalima sakyti to, ką paminėjo pirmasis, nes jo suvokimas subjektyvus. Pasakoja penktas, o dešimtas susimąsto: „O ką aš bepasakysiu?!“ Viskas pasakyta. Yra situacijų, žodžių reikšmių, mums jau pažįstamų. Viskas nėra visiškai subjektyvu, pokalbis įmanomas. Jeigu viskas būtų tik subjektyvu, pokalbis neįvyktų. Yra autorius, kuris rašo labai savitai, jo neįmanoma suprasti. Bet praeina laiko, ir jį imame suprasti, tai galioja ir nepripažintiems menininkams. Pavyzdžiui, ką rašo Čakas, Puorukas nesuprastų. Jeigu Puorukui įduotume šiuolaikinės latvių poezijos rinkinį, jis pamanytų, kad tai ne poezija. Nes jis aiškiai suvokia, kas yra poezija. Šiuo atveju Puorukas yra praeitis. O tai, ką gali ar negali priimti iš Puoruko kūrybos, gali pasikeisti. Menas yra žiaurus dalykas – daug pašauktųjų, mažai išrinktųjų. Kaip ilgai autorius yra su mumis, kaip ilgai jis paklausus? Vėnu metu autorius populiarus, kitu – niekas jo nebeskaito. Kodėl nebeskaito? Pavyzdžiui, Zigmundas Skujinis šiandien iškritęs iš apyvartos, nors kadaise buvo neįtikėtinai populiarus.
- *Kalbėjaisi su mergina iš IT srities. Ji mano, kad menui nereikia erdvės. Apmąstęs šios minties priežastį, supratau, kad jai trūksta aiškių kriterijų, kas yra menas.*
- Ji nori, kad menas turėtų programą, kurią vykdydama sistema veiktų. Bet tai kaip su dirbtiniu intelektu – jis gali veikti, bet jam kažko trūksta. Svarbu poslinkis. Menas yra niekis, tai nenaudingas dalykas. Labiau glumina kitkas: kodėl poslinkis šiam niekiui turi įtakos? To negalime numatyti. Vienas žmogus kamuojasi savo problemomis, sumano publikuotis, išleidžia 2 tūkst. egzempliorių, iš jų, tarkime, tūkstantį perskaito, kam nors tai padeda. Ir tai yra niekis. O ką žiūri kino teatre? Šešėlių žaismė ant sienos. Nė vienas šuo nesupranta, ką tu darai. Tu verki, juokiesi, užgęsta šviesa, ir nieko nebelieka. Skaitai užrašytus žodžius, idealiu atveju tau maga sužinoti, kas bus toliau. Arba tau gaila, kad tuojau baigsis ir toliau nieko nebebus. Ta mergina turėtų susirasti meno kūrinį, kuris ją įtrauktų ir kad ji sektų šį niekį.

Reabilitacija pramaišiui su rekolekcijomis

Vietelė pooperacinei reabilitacijai sanatorijoje atsirado Didįjį penktadienį, reikėjo susitaikyti, kad Velykos be namučių, be svogūnlaiškių ir vaško kvapo; iš vaikystės kaitinamas vaškas ir deginama žvakė kvėpėjo vienodai. Bet gal ir reabilitacija bus pramaišiui su rekolekcijomis, jei šią sąvoką vartosiu ir laisviau, literatūriškiau; ir kaip bandymą neprarasti vidinio ritmo, būsenų, atsiliepiimų.

Pasiėmiau tris knygas – visas iš Ingos ir Jurgio bibliotekos: Zbigniewo Herberto poezijos rinktinę lietuvių kalba („Trapūs būties uostai“), ką tik Nobelio pažymėto vengro László Krasznahorkai „Priešinimosi melancholiją“ (labiausiai dėl pavadinimo, nors su melancholija labiau linkusi susigyventi negu jai priešintis) ir Oksanos Zabužko „Ukrainietiško sekso lauko tyrimus“.

Vengiu pirkti knygas, gyvenu jų fiziniame pertekliuje. „Priešinimosi melancholija“, iš pradžių pritraukusi netikėtais rakursais, labai smulkiu vaizdų piešiniu, kreipiančiu į kažką kita nei jis pats, sanatorinei tikrovei pasirodė per sunki (ir šriftas per tirštas), teko atidėti. Oksana Zabužko, bauginusi papildomai seksualizuotu viršeliu ir akinamai rožiniais priešlapiais, netikėtai įtraukė, bandžiau netgi apie ją parašyti, pakeliui prisimindama Lesią Ukrainą, dar iš universiteto, iš bendravimo su Birute Baltrušaityte, Sofiją Čiurlionienę-Kymantaitę, Salomėją Nėrį, Birutę Pūkelevičiūtę, Juditą Vaičiūnaitę. Ir Zbigniewas Herbertas vis grąžino prie poezijos, jo ponas Cogito giminiškas Marceliaus Martinaičio Kukučiui; tos dvi poetinės personos atspindi lenkų ir lietuvių (ypač žemaičių) mentalinius skirtumus, įsispaudusius ir kalboje, ir literatūroje.

Trys knygos – tai jau biblioteka; *trys sudaro kolegiją*.

Lietuvių literatūra mintyse, atmintyje. Rekolekcinius literatūros pasvarstymus atliepė „Šiaurės Atėnų“ (2026, balandžio 10) publikacijos apie knygas, jų skaitymą, kaupimą ir bandymus sankrovas mažinti. Tikrai – kodėl taip sunku išmesti knygas? Net ir neišmesti, o tik atsisakyti, net ir žinant, kad gal kažkam dar jų prireiks, kad yra knygynų, kuriuose ir pati esu atsisakytų, o man dar reikalingų knygų radusi. Ir kodėl iš anksto žinau, jei tik kurios atsisakysiu, rytoj arba po kelių dienų jos pasigiesiu, tiesiog būtinai reikės, gailėsiuosi, net krimsiuosi. Ir gal tikrai nė kiek ne menkesnis už *pašaukimą rašyti yra pašaukimas skaityti*; jei dėl kurios priežasties ir neskaitai, tai ramiau, jei žinai, kad turi ką, tik ištiesi ranką ir pasiimsi. Net iš lentynos, kuri laikosi netvarka. Bet laikosi, nesugriūva. Paguodžianti anglų rašytojo Samo Sedgmano mintis, kad „tik visiškas nuoboda gali gyventi gyvenimą, apsaugotą nuo bet kokios netvarkos“.

Knygos nuo visiškos nuobodos apsaugančią netvarką man garantuoja.

- Ir beprasmybė yra prasmė, nepasirenkama ir neatlyginama.

- Esu mačiusi sunumeruotų rekolekcijų sąsiuvinį. Atrodė mokiniškai, nors jau senyvo žmogaus. Gal buvusio klieriko, pagalvoju.

Pirmoji: ir pirmoji Velykų diena

Pirmoji rekolekcija; pagal Zbigniewo Herberto eilėrašį „Pan Cogito a ruch myśli“ („Ponas Cogito ir minties judesys“).

Netvarkingi ir mano minčių spiečiai, lyg kokie sukiniai, ypač naktiniai.

Bet ir iš jų kartais išnyra aiškesni pavidalai – net sakiniai su tašku gale.

Žilvino Norkūno vertimas, palyginti tikslus.

*Mintys sukasi galvoje
taip skamba kasdienis posakis*

*kasdienis posakis
pervertina minties judesius*

*dauguma jų esti nejudrios
vidury nuobodaus
pilkų išdžiūvusių medžių*

*peizažo
retkarčiais jos pasiekia
kliokiančią
svetimų minčių srovę
stovi jos krante
vienakojės*

*nelyg alkanos gervės
su liūdesiu prisimenančios išdžiūvusius
šaltinius*

*suka ratus
ieškodamos grūdo*

*nevaikštinėja
nes nėra pas ką užėti*

*nevaikštinėja
nes nėra kur*

*sėdi ant akmens
grąžydamos rankas*

*po žemu
apsiniaukusiu
kaukolės
dangum*

Rekolekcijos kelias, pasisukęs pagal eilėraščio kryptį. Skausmo ir suvaržyto judėjimo apribotos mintelės menkai tesisuka, darosi nejudrios, nevaikštinėja, nes „nėra kur“, „nėra pas ką“, sėdi ant akmens, jei ir tik atsimenamo ar įsivaizduoto:

*pod chmurnym
niskim
niebem
czaszki*

- Golgota, Kaukolės kalnas.
Prisikėlimo varpai – atrodo, kad iš toli.
Menkai teminanties viskas toli.

Antroji: su Jurgiu Baltrušaičiu

Linos Brogaitės-Kažemėkienės balsas: Aleliuja! Zarasų, Dusetų krašto kultūros skleidėjos, organizatorės, sutartinių giedotojos. Ir Velykos, ir pranešimas, kad perskaičiusi „Toks paprastas“, radusi ir savo dabartiniam gyvenimui svarbių minčių. Atsidūstu.

Lino Brogos, Jurgio Baltrušaičio poezijos vertėjo, jo mąstymo skleidėjo, dukterėčia, su vyru Gintautu jiedu atstatė, atkūrė Pačiaunę, Lino gimtinę, joje ir gyvena. Prisiėmė vidinę pareigą rūpintis Lino Brogos dvasiniu paveldu, kuris vis plečiasi, aprėpdamas ir Romaną Dambrauskaitę-Brogienę, ir Dusetų padangę. Pačiaunė (ant Čiauno kranto) ne kokia vasarų sodyba, o namai. Klausausi Linos ir matau to gražaus aukštaičių krašto Velykų rytą, žvarboką, bet saulėtą. Aukštus medžius, ramų ežerą. Eiklioms kojoms kelias nuo Bileišių iki Pačiaunės nueinamas (vis apie kojas *sukasi* mintelės). Bet ir apie Jurgį Baltrušaitį. Dar mano disertacinio kelio (ir mūsų dalykinės, literatūrinės pažinties) pradžioje Linas Broga paklausė, kas iš lietuviškos Baltrušaičio lyrikos man patinka. Atsakiau, kad gal „Nemigas“, ir lyg ką sau užsibrėžiau, kad vis daugiau bus tų naktovidžio bylų:

*Per dieną nesukrovęs kraičio
Nei labui artimo, nei sau,
Aš, liūdnas širdimi našlaičio,
Naktovidžio bylos klausau...*

Lina, kurios laiko didžiumą dabar užima Zarasų krašto kultūros vadyba, sako, kad pagaliau baigusi perrašyti Romanos Dambrauskaitės-Brogienės dienoraščius; apie 1 000 kompiuterio puslapių. Įdomu, turininga – ir apie mane vis kas esą parašyta. Gali taip būti, bendravome – nuo kad ir trumpo darbo „Pergalės“ (dabar „Metų“) žurnale iki paskutiniojo tarpsnio. Iš kurso draugų laiškų, atvirukų Lina susidariusi nuomonė, kad Roma turėjusi tarp savųjų didelį autoritetą. Taip, sakau, buvo kurso seniūnė, ir Justinas Marcinkevičius bendrame susiėjime kartą ištare: „Roma, kai manęs nebebus, tu pažymėk žurnale, kad esu...“ (Kurso seniūnė

ar seniūnas dekanato išduotame žurnale turėjo žymėti paskaitų lankomumą...) Per Justino šermenis šaltą žiemos vakarą prie Lietuvos mokslų akademijos durų Romana su kurso draugų grupe stovėjo ilgoje eilėje, atsisakė praleidžiami.

Lina sako, kad dėsią pastangų Romos dienoraščius išleisti. Pritariu jai. Jei ne Romana, ir Lino Brogos palikimas, jo viešumas, prieinamumas būtų daug menkesnis. Ji, Jurgio Lebedžio disertantė, padėjo pamatus Ievos Simonaitytės recepcijai, parengė jos „Raštus“. Buvo kvalifikuota redaktorė, tekstų rengėja. Prisidėjo prie Vinco Mykolaičio-Putino „Raštų“ leidybos, sudėtingesniais atvejais gynė savo atskirąją nuomonę. Ėjė, tiesi, aukšta, atkakli. Viešai kalbėti apie Liną pradėdavo fraze: „Aš, kaip Lino Brogos našlė...“ Su panašiu sunkios prasmės jutimu našlystę, 1998-ųjų pavasarį pasirašydamas Sofijos Čiurlionienės-Kymantaitės „Girią žaliąją“, man buvo ištaręs Vladys Zubovas. Abiejų našta, ištikimai nešama vieno, vienos. Ir jau gilioje senatvėje Romana kiekvieną mėnesį iš Vilniaus tebevažinėdavo į Dusetas, lankė Lino kapą, pėsčia (man taip reikia, sakydavo) pareidavo iš Dusetų į Pačiaunę.

Saulė, aštri, vėjinga. Imuosi lazda (atsargiau ir ramiau), palei Nemuną iki Ratnyčėlės. Žali, apsamoję upelės akmenys – kiek laiko per juos tas skaidrus (vis dar) ir amžinas vanduo. *Jau girdėtis tas gerasis vandenų bėgimo garsas* – iš atminties kartoju Joną Juškaitį, Skirsnemunės Paantvardžių kraštą, vandenų muziką – ir Nemuno.

Kyla kraujospūdis ir tankiai muša širdis.

Trečioji: iš gryo pamatymo

Sanatorijos pietūs, didelė, jau pilna valgykla. Prie durų, susiglaudusios, viena per kitą ištisusios kaklus, trys, viena į kitą panašios, savosios, artimosios. Dar jaunytė moteris su dviem paauglėmis dukrom. „Priėjo prie karštų patiekalų, žiūrėkit, ji jau kažką dedasi į lėkštę, va, eina toliau, daržovių renkasi“, – kužda ta, kuri iš krašto, geriau mato. „Gal ir pabus, gal ir pajėgs, – atsidūsta vyresnioji, – gerai, kad dantis sutvarkėme, pavalgys, – nusišluosto akis. – Gal jau eikim, šeštadienį atvažiuosim.“ Mažesnioji dar atsigręžia, bet valgytojų vis daugiau, daugiau lazdų, ramentų, vežimėlių.

Bandau pamatyti ją, tą laimingąją, kurios kelią su lėkšte virpančioje rankoje nuo durų seka trijų akys. Palieka vieną, gal ir pirmą kartą, gaudinasi, ar pajėgs, ar nueis, ar susiras, ar pavalgys.

Atrodo, kad ją matau.

Atsisėdo kuo arčiau, kad būtų lengviau lėkštę ar puoduką prisinešti. Pilkšva galva. Tokio pat pilkšvumo treninėjai, dargi su kapišonu. Kurios – pagalvoju. Visos vienodo ūgio, sudėjimo. Parinko, aprenę.

Tokia lyg sanatorijos uniforma.

Kad ir jų močiutė neišsiskirtų.

Kai neišsiskiri, lengviau.

Ketvirtoji: su „Nemunu“

Su „Nemuno“ Redaktore, išlaikančia žurnalo lygį, „veidą“, iš kurio atpažįstame žmones, daiktus, reiškinius. Netikėta, sakau, buvo viršelyje išvysti Donaldą, kažkaip džiaugiasi. Taip, bet kiek reikėjo įkalbinėti, tikinti, kad reikia. O juk norinčių yra, daug yra, netgi pasisiūlančių. Kur ta riba, kaip ją matyti? Ko reikia kitiems ir kas tik pats nori?

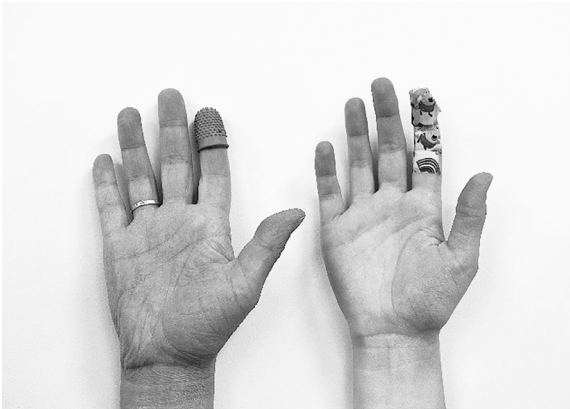
Kaunietė, dabar dzūkų krašto gyventoja. Parašiusi disertaciją apie Vytautą P. Bložę, pagalvoju apie jį ir eidama pagal Ratnyčėlę. Bet daugiau apie Nijolę Miliauskaitę. Norėjau aplankyti Švendubrę, bet sunkiai pasiekama, neturiu nuosavybės nei Švendubrėje, nei Raigarde, pasienio ruožai. Daugiaaukščiuose žmonių pėdsakų nelieka. Bet aplankėme ženklą Justinui Marcinkevičiui, Paukštį. Šalta, žvarbi diena, šaltas ir ženklas. Kur ir iš ko yra ta Galia, kuri sušildo, apjungia, sujungia? Kuo tai Galiai nusikaltome, nusikalstame? Atidengiant ženklą buvo daug žmonių, atvažiavusių, susirinkusių, iš žmonių, iš jų stovėjimo, kalbėjimosi, klausymosi ta šiluma, – sako Erika. Taip, iš žmonių, iš jų viskas. Yra ta nepaaiškinama galia, kurią antikos Vergilijus apibūdino kaip *aura popularis*. Pažodžiui verstume *populiarumo aura*, bet gal ir tiksliau tą galią vadinti *žmonių palankumu*. Justinas Marcinkevičius tikrai ją patyrė, jautė, brangino, jautėsi esąs jos įpareigotas, kai ryžosi ir jam pačiam nelengviems sprendimams. ►

Archyvų razinkos (7)

Pasirodo, archyvarai maunasi antpirščius. Iki šiol maniau, kad antpirščiuojasi tik siuvėjai. Anaipol! Įtarusis skaitytojau, dabar Tu galvoji: kam tai archyvarai, čiupinėjančiai tik popierius, reikalingi antpirščiai? Jos rankose aštriausias laikomas daiktas – nebent dar nespėję ištrupėti mašinraščių lapų kampai ir nenugludinti rašytojų tekstai. Kaip netrukus mėginsiu paaiškinti, jai antpirščiai reikalingi dėl visai kitų priežasčių.

Kažkurią iš dienų atėjusi į archyvo skaityklą atkreipiau dėmesį, kad visų trijų darbuotojų vieno piršto galiukas ryškiai žalias. Tarp betoninių sienų ir raudonų skaityklos durų negalėjai nepastebėti sinchroniškai judančių žalių pirštelių. Jeigu sirgai vėjaraupiais dar tuo laikotarpiu, kai išbertos kūno vietos būdavo tepamos briliantinio žaliuoju (vadinamąja *zelionke*), puikiai žinai, kokią žalią spalvą turiu omeny. Archyvarių smiliai atrode it ką tik ištraukti iš to visai ne nostalgiško vaikystę tebeprimenančio skysčio.

Su tuo pažaliavusiu smiliumi jos mikliai skaičiavo bylų lapus ir lyg truputį apsėstos panosėj murmėjo jų numerius. Žiūrėdamas iš šono galėjai pamanyti, kad byloms atliekami užkeikimai ar dvasinė dezinfekcija nuo buvusių skaitytojų. Neabejočiau, kad tokių ritualų esama, ypač byloms, kurių dėl įvairiausių ribojimų dar pusamžį nebus galima pamatyti svetimoms (ne archyvarių) akims. Geriau įsižiūrėjusi supratau, kad tie pažaliavę smiliai aptaisyti kažkokiais guminiiais antpirščiais. Hm... ekstravagantiški silikoniniai pirštų tęsiniai, – pamaniau.

Mano smilius, ant kurio turėtų puikuotis antpirštis, jei priklausyčiau Antpirščiuotų archyvarių draugijai (toliau – AAD), buvo aplipintas pleistrais. Jeigu dabar kas paklaustų, kokiai archyvarės kūno daliai būtinas papildomas sveikatos draudimas, tai nedvejodama atsakyčiau – smiliui. Jis nuolat žalojamas ir dar atlieka daugiausia darbo: laksto pirmyn atgal tarp šimtų eilučių, nemažai laiko sugaišta prie smilkinio (iki kraujo sukiojamas ar tvirtai įremtas), taip pat rauna lauk surūdijusias sąvaržėles. Juoba – atranda retenybų, dar čionais vadinamų *archyvų razinkom*.

Ne vienas iš tų, kurie ėjo šalia, buvo arti vienas kito, dabar tolsta, traukiasi, atsiskiria, užsidaro, – kalba pasisuka į nelengvas temas. Bet juk kai tolsti, prie kažko ir artėji; ne, nebūtinai, kartais tik užsidarai, visada yra išeinančių į dykumą, į vienuolyną, užsisklendžiančių savyje. Negerai, kai jų daugėja. Bet ką reiškia „savyje“ – juk ir tavyje dar savi, dar medžiai, gėlės. Visa, kas iš žemės, ko šaknys žemėje, kas pastovu, tad ir patikima. Nemunas, kuris teka ir teka. Kai įsižiūri, juk ir šviesiose žmogaus akyse tekėjimas, didelio vandens, kažko amžino. Ir ankstyvosiose „Nemuno“ nuotraukose juk yra to gyvo dvasios tekėjimo.

Vaikai labai svarbu, – sako Erika, užauginusi tris. Kuo mažiau vaikų, tuo mažiau ir gyvenimo, – taip, tiesa, skaudi tiesa.

O vaikų vis mažiau, keista, vaikų mažiau, o mokytojų trūksta. Ne, už pinigus vaikų nenusiprksime. Vaikų reikia labai norėti, *geisti*. Silpsta mūsų gyvybiniai instinktai, giminės pratęsimo, mūsų pačių prasitęsimo. Taip, lyčių lygybė, bet ir atskirybė, nesuniveliuojama. Moters *glėbys* yra jos stiprybė. Apglėbti ir išlaikyti. Galima sėsti ir ant žirgo, ir su ginklu galima, bet nebūtinai. Marija Gimbutienė pagal savo pasirinkimus nebuvo feministė, o kokią įtaką darė feminizmui, kiek naujų impulsų suteikė.

Gal iš tiesų feminizmui reikia moterų, kad veikų ne tik iš ideologijos, menkai beatsinaujinančios,

Tuo tarpu pažiūrėjus į savo smilių su žaliais „Pepa Pig“ pleistrais pasidarė aišku, kad jis skyrė mane nuo antpirščiuotų damų. Galima sakyti, kad antpirštis reprezentavo archyvarių hierarchinį statusą. Pamatęs tą žalią pirštą tarsi žinai, kad prie pavardžių puikuo-sis sutrumpinimai „vyr.“, „spec.“. Kitaip nei aš, jos turėjo tikrai archyvarai būtiną amuniciją: plytos storio didinamąjį stiklą, pusšvarį baltą chalata su sąvaržėlėmis apkabinėtais rankovių galais ir nuosavus metilceliuliozės klijus. Nelabai supratau, kaip antpirštis gali tiek suefektvinti darbą (pagreitinti lapų vartymą), kad atsirastų noras jį nuolat nešioti, o gal tik demonstruoti. Jis labiau praverstų stovint parduotuvėje prie kasos, kai mėginama visais būdais, įskaitant net iki pandemijos madingesnę „paseiliojimą“, praskleisti naują plastikinį maišelį.

Vedama sportinio intereso nusprendžiau, kad pusdieniui pamėginsiu pabūti ne pleistruota, o antpirščiuota archyvarė! Tačiau prieš tai turėjau surasti tinkamą bylą antpirščiuo išbandyti. Kažkodėl į galvą atėjo Marcelijaus Martinaičio mokyklos metų (sakytume, paauglystės) dienoraštis, kurio nemaža dalis teksto per šitiek metų jau spėjo išblukti. Gera, – pamaniau, – *razinkšką* objektą turiu, dabar reikėtų, kad šios trys damos nuvestų pas savo antpirščių *dylere*. AAD narės mano laisvos valios sprendimui pakluso. Archyve nematyta antpirščių moteris iš klibančio stalčiaus ištraukė kartoninę dėžutę. Man buvo pasiūlyta atsakingai išsirinkti antpirštį. Būtent taip ir padariau: čiupau pirmą pasitaičiusį nuo viršaus ir nė neketinau matuotis.

Grįžusi prie darbo stalo atsiverčiau minėtą Martinaičio bylą su 1952 metų dienoraščiu. Turėjo įvykti lemtinga smiliaus karūnavimo ceremonija, bet atsirado dvi problemos. Nuo žaizdoto piršto vis dar negalėjau nuplėšti pleistrų, todėl „ne pleistruota archyvarė“, bent laikinai, pabūti neišėjo. Antpirštis mano sulopytam smiliui buvo ir gerokai per didelis, tad imituoti archyvarę su „spec.“, „vyr.“ trumpiniais galėjau nebent jį užsimovusi ant nykščio.

Nors AAD nare netapau, pleistrais apklijuotas smilius toliau be kliūčių atidžiai slampinėjo po Martinaičio dienoraščio eilutes. Kaip visada – mėgindamas rasti man šį tą įdomaus. Pirštą iš pradžių užkabino penkiolikmečio M. M. dienoraščio struktūra. Matyti, kad diena tarsi suskirstoma į „įvykius“, „mintis“ ir „nusivylimus“. Dar įrašomi, nors ir gana retai, „svajonių“ ir „džiaugsmų“ skyreliai. Per pablukusį tekstą pamažu slinkdamas pirštas stabtelėjo prie keleto vietų ir kaip koks Daiktas iš „Adamsų šeimynėlės“ įsakmiai pabaksnojo į *razinkas*. O man, mielas Skaitytojau (jei Tu dar čia), beliko tik nuolankiai šiam paliepimui paklusti.

Archyvė B.

o daugiau iš savo unikalios patirties, kad ir *glėbio*, impulsų. Gal to ir to.

Ir krikščionybės šaltiniuose dar daug nepermaštyto, iš moters patirties neįžvelgto. Marija Magdalena su prisikėlusiu Kristum, prašančiu jo nelaikyti. Nedarė to, suprato daugiau, nei atrodo įmanoma. Apokrifų Evangelija pagal Mariją Magdalena, „apaštalų apaštalė“.

•

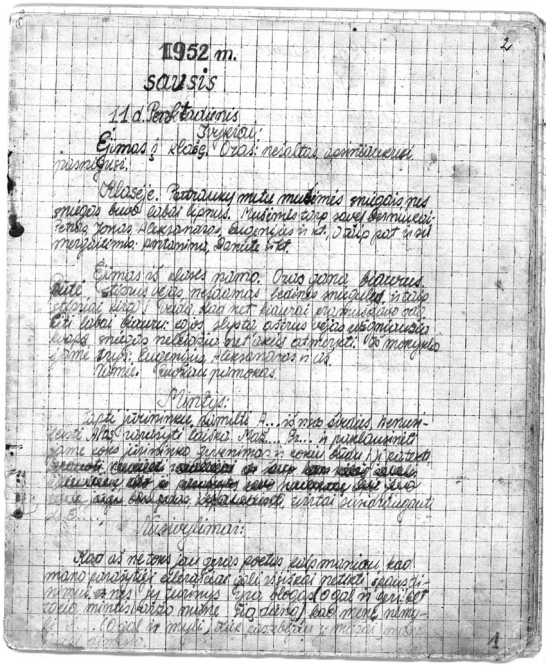
Atskirojo atskirumas, ne visada laiku tesuvokiama.

Taip apie Romualdą Rakauską, vartydama ir skaitydama „Nemuno“ išleistą knygą – albumą „Nemuno“ veidai. 24 maišto metai“ (2025). Tik dabar supratau, ko nebuvo supratusi rašydama knygą „Kėlimas švieson. Fotografija“. Tikrai veikė atskiroji Kauno „Nemuno“ fotografijos mokykla. Ir jos vedlys buvo Romualdas Rakauskas.

„Nemuno“ veidai“ Romualdui Rakauskui, žurnalo iliustracijų skyriaus redaktoriui, ir dedikuoti. Teisinga ir garbinga.

Tęsinys kitame numeryje

– VIKTORIJA DAUJOTYTĖ –

Marcelijaus Martinaičio (1936–2013) dienoraščio fragmentas, 1952. Lietuvos literatūros ir meno archyvas, f. 598, ap. 1, b. 299, l. 2r

1952 m.

sausis

11 d. Penktadienis

[...]

Nusivylimai:

Kad aš ne toks jau geras poetas, kaip maniau, kad mano parašytieji eilėraščiai gali visiškai netikti spausdinimui, nes jų turinys yra blogas (o gal ir geri, bet tokia mintis varžo mane šią dieną) [...].*

[LLMA, f. 598, ap. 1, b. 299, l. 2r]

14 d. Pirmadienis

[...]

Mintys:

Mesti galvoti apie meilę, nes tai iš jos nieko naudos nėra. Galvojant apie ją, leidžiamas niekais laikas, kuris taip brangus mokantis. Būti jūrininku ar mokytoju? Mokyti kiek galint geriau ir baigti šį ketvirtį vienais penketais.

[l. 3v–4r]

18 d. Penktadienis

[...]

Mintys:

Mesti mintį būti jūrininku, o tęsti mokslą. Užmegzti meilę su A greičiausiu laiku, geriausiai per pirmąjį pasitaikiusį vakarą. Skaityti knygas. Knygas skaityti atidžiai, įsigilinti į kiekvieną veiksma, kiekvieną veikėją, suprasti pagrindinę mintį. Pamokų metu būti ramesniam, nes kai pasirodo, kad aš beveik daugiausia šėlstu. Rytoj parėjus namo niekur neiti, o skaityti „Raštus“.

Nusivylimai:

Kad aš ne tiek daug žinau, kaip galvojau ir ne toks gražus. Kad ne taip lengvas dalykas būti poetu. Kad aš savo planų beveik niekada neįvykda.

Džiaugsmai:

Kad santykiai su A eina į gerą pusę.

[l. 5r]

19 d. Šeštadienis

Įvykiai:

Ėjimas į klasę. Oras nešaltas, pasnigusi, apsiniaukusi. Klasėje. Pertraukų metu mėtėmės sniegais. Fizikos pamoka buvo laisva. Per šią pamoką rašėme mergaitėm atmintis, o jos mums. Man parašė V.

Ėjimas namo. Eidamas namo buvau užėjęs pas Petrą kartu su Jonu. Skaitėme Rušlio laišką, o po to lošėme šachmatus su Petru. Laimėjau aš. Jonui išėjus namo, išėjau ir aš. Petras lydėjo. Eidami kalbėjome apie Alg, Pr. ir vakaruškas.

Namie. Skaičiau Biliūno „Raštus“.

Mintys:

Nebūti jūrininku. Tęsti toliau mokslą. Koku nors būdu išgarsėti ir įrodyti A, kad aš j... esu vertas. Mesti mintis apie mergaites, o geriau susirūpinti eilėraščių rašymu, nes visa tai gali išeiti į gerą, o taip pat daugiau susirūpinti mokslu. [...]

[l. 5v]

* Publikacijoje šaltinių kalba ir rašyba išlaikyta.

DOVILĖ ZELČIŪTĖ

•

Viskas prasideda
nuo atsitiktinio skambučio
bet taip tik atrodo
iš pradžių kalbate malonius niekus
aptariate spaudą knygas kino filmus
vis pajuokaudami
tada susitinkate keičiatės dovanomis
tuomet kyla vėtra
kalbėtis tampa sunkiau
beveik nesigirdi žodžių
širdies dūžiai mašinos švilpimas
traukinio dundesys –
atkeliaujate
viena vasara jūra vienas Paryžius
dažniausiai mėlynas: vis tiktai – jūra
tuomet jau beprotiškas tempas
uraganas ugnis
štai ir namai
abiejų sapnai prabudimas
drabužėliai ant kėdžių
bendri pusryčiai nuostabūs
kartkartėm skaudinantys vaikai
nepaprasti vien tik jūsų
taip mylimi anūkai
vis dar svarbios šventės
kuris nors pasitraukia pirmas suprantama
ieškote Dievo tūkstantis klausimų
kaip kodėl ir už ką

atsiprašau
turiu baigti rašyti
man skambina

•

Iš būrio vienodų / išsirenki ir vediesi

Tavo ganyklose nebijau pasiklysti
mane suramink kai baisu
balsas pritraukia sulaiko

patiklus tavo vaikas
pašaukei
atėjau ir esu

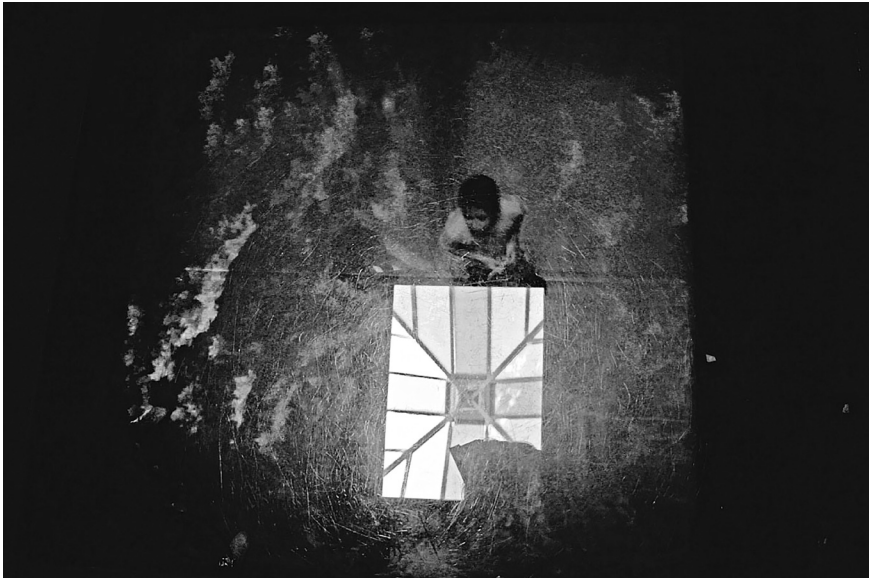
•

Reikėtų
pasirinkt kitą kalbą
ne tokią lygią nuolankią
gal tiktų žemaičių
be afrikatų
su dviem žodžio kirčiais
išplatintais dvibalsiais
nukąstomis galūnėmis –
turtas
svetimiems nesuprast
gal tada
mūsų nieks neišdrįstų
paaukoti
ant aukuro

•

Kas saisto palaiko
kas nepaneigiamai tikra
aktoriaus ir rašytojo
dialoguose?

Kameros objektyvo ir scenos
prirašytų teksto puslapių
ilgesys

Ignės Grikevičiūtės nuotrauka

•

Tu neperskaitei
visų mano knygų
aš tavo irgi
neperskaičiau
mes jas vartėme
pokalbiai –
žiema virto vasara
eilėraščiai –
sinkopėm per metus ir per miestus
atsivėrę vaizdai –
tapyba ir nuotraukos
balsas –
karštas vaškas
užlydantis nerimo įtrūkius
žvilgsnis –
gydantis atsargus
ar tai man?

Mūsų knygos
dar atverstos

Neatsisveikinimas su Hamletu

Vasario vakarą mes susitinkame
laikinoje erdvėj raudonų sienų
kaip kraujo kaip ugnies kaip vienio
belaukiant Hamleto
– jo siela nepasens –

ir amžiams liekam
prie apnuoginto paveikslo
po fotoblykstės nieko nebeveiksim
štai pirmas jau ir antras veiksmas
Ofelija viršum upelio
vaikas
vienintelė šviesa
tegu apsems

•

Mes išbūsime atstumą
per dangų ir žemę
po žeme pasislinksime pajudės
sukamoji scena ir paviršių
apšvies pavasariai
žinojau
visi miršta netikėjau mirtingi
brangiausiai artimieji šitiek metų
mokiausi teatro gimnastikos
nieko kito –
mylima ir išduodama
absoliuti vienišystė
nepripratau?
Nuolat tikrinuos
žiūriu ar paskambins
balsas
pasakys kokia gegužė mūsų laukia
ką nauja sumanė
dramaturgas ir režisierius
scenografas ir kompozitorius

•

Tavo vardas mano kišenėje
visuose receptuose
nuo kraujospūdžio ir kasdienybės
išsiuvinėtas ant užvalkčių
išverktas ant pagalvių
užkastas vaikystės kieme
po stiklu užpiltas
lietaus suplakto smėlio
kuri nors mergaitė nužers paslaptį
aiktels koks grožis paprastas augalas
priemiesčio vėliava vakarėjantį rudenį
tavo vardas
futbolo aikštė ir purvas
upė palei krantus
meškerė paauglio rankose
ir aš
žuvis kraujuojančia žiauna
ant tavo kabliuko

•

Mama susiruošia
bristi per sapną
su kažkuo susituoks
paskui dar viena repeticija
matau baltos batelių pakulnės
iš lėto apauga žole
niekas nepavydi, regis
taip ir turi būti
tėtis lauks namuose
nėra ko jaudintis
visi juk menininkai
visi viską supranta
moka mirti ir prisikelti
moka neišsiskirti ir po velėna
bus sunku ją atlupti
kai norėsiu paklausti
tai kelintą valandą grįšite

•

Iš neišsipildžiusių pažadų ir troškimų
sutrupėjusių metų
vaiko rankos delne
motinos kapo
tėvo kosulio
iš gyvenimo – sapno
(nors vyliausi: aš esu)
keliuosi į švelnią
tavo balso nuauksintą valandą
viskas gerai
taip ir turėjo būti:
duženos ašaros
ištirpę draugų
mylimųjų veidai
taip ir turėjo – – – – –
dabar pagaliau
švelnioje šviesoje
susitiks mūsų šypsenos

Tolimas laukas

► Atkelta iš p. 1

Anei šviesų iš galo padūmavusiam šoniniam veidrodėly,
Apledėjusį plento asfaltą keičia skalda,
Galiausiai išvirstanti beviltiškom provėžom smėlyje,
Kur automobilis užklimpsta,
Pusnyne buksuodamas,
Iki žibintai užtemsta.

II

Lauko gale, žoliapjovės aplenkiamam pašaly,
Kur velėna zmenga ties žolynų paslėpta pralaida,
Strazdo mėgdžiotujo buveine, pelėno urvu,
Ne per toliausiai nuo gėlių sąvartos, vis kintančios,
Tarp skardinių, padangų, surūdijusių vamzdžių, sulūžusių agregatų,
Patirta apie amžinatvę.
Ir iš surukusio snukučio nugaišusios žiurkės, lietaus ir vabalų

pagrauztos

(Ją užtikau senos anglių dėžės trūnėsiuos),
Ir katino, prie fazanų aptvaro užklupto,
Gėlių daigais nudrykę jo žarnos,
Naktinio sargo nupyškinto.

Aš kentėjau dėl paukščių, dėl triušių jauniklių, įkliuvusių į žoliapjovę,
Mano sielvartas nebuvo perdėtas.
Nes užtikt giesmininką ankstyvą gegužį –
Tai pamiršti laiką ir mirtį:
Kaip jie užpildydavo baltąją guobą, čiulbantis nerimstantis debesis,

ištisą rytmetį,

Ir aš žiūrėdavau ir žiūrėdavau, kol akys apraibdavo nuo paukščių

pavidalų:

Geltonieji krūminukai, rausvagurklės medlaipos, mėlynosios zylės...
Nestygstantys, nepagaunami it žuvys, bebaimiai,
Pakibę ant šakų lyg nokstančių vaisių kekės, svarinantys šakų galiukus,
Mirksnį sustingsta –
Ir jau neria šalin vos vos plastelėję,
Lengvesni už kikilių,
O karietaitės bardamosi čirpavo pažalusiose gyvatvorėse
Ir auksinis genys kaleno savajam vištų gardo sausuoly.

...Arba tįsoti nuogám smėlyje,
Lėnōs upės dumbblėtose seklumose,
Čiuopiant kriauklę,
Mintijant:
Kadaise buvau kažin kas panašaus, besąmonis,
O gal kitokio omens, mažiau pramanaus;
Arba grimzt iki slėpsnų į liūną;
Arba keliais kaulėtais apžergus sėdėti ant šlapio rąsto,
Tikint:
Aš vėlei sugrįšiu,
Kaip gyvatė ar rėksnus paukštis,
Arba, jei pasiseks, kaipo liūtas.

Aš išmokau nebijot begalybės,
Tolimojo lauko, vėjuotų amžinybės uolų,
Laiko mirimo rytojaus baltoje šviesoje,
Nuo savęs besisukančio rato,
Bangos kėtojimosi,
Artėjančio vandens.

III

Upė vingiuoja aplinkui save,
Medis atsitraukia į savo šešėlį.
Jaučiu vos sučiuopiamą permainą, nešimąsi priekin,
Tarsi vandens pasraunėjimą prieš susiaurėjančią vagą,
Kai krantai susieina ir plati upė pabalsta;
Arba susilieja dvi upės – melzgana ledinė srovė
Ir gelsvai žalias aukštikalnių plūsmas:
Iš pradžių sraunus bėgsmas tarpu uolų,
Tada ilgas tekėjimas per plokščius akmenis,
Prieš nusileidžiant į sąnašų lygumą,
Prie molžemėtų pakrančių su laukinėmis vynuogėm, nuo

guobų karančiom.

Vanduo smulkiais raibuliais
Geltonas nuosėdas plukdo į saulės atokaitas.
Kur krabai šildosi pakraščiuose,
Sąžalynuose, knibždančiuos gyvačiukių ir

kraujasiurbių...

Aš pasiekiau ramų, bet ne gilų vidurį,
Žvilgiōs srovės aplenkiamą vietą;
Akys stebeilijas į upės dugną,
Daugiabriaunius akmenis, akmenukais išmargintą smėlį,
Mano mintys klaidžioja ne vienoj vietoj,
Žemėje pusiau sausumos, pusiau vandenų.

Aš mirties atgaivintas, minčių apie savo mirtį,
Sausas mirštančio sodo kvapas rugsėjį,
Vėjas, pustantis išblėsusio laužo pelenus.
Tai, ką mylių, yra po ranka,
Visada, žemėje ir ore.

DOMINYKAS KRUČKAUSKAS

Gera būti ekshibicionistu

Nusivilkti palyginimų paltą
Nusiplėšti metaforų marškinius
Aliteracijų akinius
Kalambūrų kaklaraištį
Biografijos baltinius
Struktūros švarką

Nusivilti

Apsirengti atgal

Padaryti 5 atsilenkimus

Toks žmogelis

Mirkтели žvaigždė ir nusileidžia.
Iš lėto priartėja prie žmogelio.
Žmogelis taria:

Aš esu Paukščių Takas.
Aš esu juodoji materija.
Aš esu Visata.

Jis kilsteli ranką ir mirkt:
Ji liuokteli atgal į dangų.
Laiba lyg lapę.

Ryt ten pat? Ryt ten pat?

Sutariam.

Vargšas šuo

Partrenktas šuo!
Kur!
Jau pravažiavom!
Nemačiau...

einu parašysiu eilėraštį
apie šunį kurio nemačiau

kaip jis purtėsi ir kraujavo
kaip prieš mirtį regėjo šeimininką
kaip aš purčiaus ir kraujavau

kaip tas šuo išsirausė

kaip aš jį vėl užkasiau bet po to
iškasiau kad įsitikinčiau jog
neišsiraus ir tada jau užkasiau
giliai giliai

tas šuo sukėlė man daug streso
daug daugiau nei patyrė pats

išvis ten gal barsukas buvo

Opa ant kairiojo žando

Prisimeni kaip pagavai savo pirmąją žuvį
Kaip pakibus ore ji verkė ir inkštė
Kaip kvietei ją vardu kai čirškėjo keptuvėj
Kaip šaukė tėvai o tu apsvaigęs
Sėdais į lėkštę save valgei su kaulais

Išsinėrusi maisto grandies dalis

Skiriu draugui

Matyt mes abu pramiegojome
Nubudome jau įpusėjus pavasariui
Kiti žvėrys klampojo purvais
Medžiojo ir buvo medžiojami
Mudu dar mokomės eiti tiesiai

Maudosi žvėrys pamėlusiom lūpom

Mudu žvelgiam pasislėpę už medžių
Leisgyvėm letenom graibstom orą
Gaudom pavienius rasos lašelius
Lipdomės iš jų mėlynas šypsenėles

Atklystame prie upės tik sutemus
Tyliai panardiname savo gauriukus
Tu bandai taškytis tačiau tavo nagai
Užsikabina tik už mėnulio atspindžio

O vandens paviršius nė krust

Auštant rytui nulinguojame atgal
Į girią ir apsimetam užmigę
Vėliau prisilipdę mėlynas šypsenėles
Susigūžę vaikštom pievos pakraščiu

Susigūžę vaikštom pakraščiu

Viskas bus gerai

Paklausiu ką tu
atsakai kad ryte papurčiusi savo galvą pajutai
kaip palengva nuo tavęs byra spygliai

Sako
žmonės miršta lėtai lyg eglės
nežinai kas bet kažkas taip tikrai sako

Paklausiu ką vakare
atsakai kad tavo kompasas naktį nususuko sau
rodyklę nes visos keturios pasaulio kryptys
kruvinos

Paklausiu kaip jautiesi
atsakai kad verki tyliau nei verkia žmogus kurio
namuose ant sofos snūduriuoja karas
todėl sopa tau ne taip ir stipriai

–

tai sakau gal į teatrą

mes nueiname į teatrą
kažkodėl apsiverkiam kažkodėl atsistoję plojam
tam spektakliui ir nuoširdžiai
nustebusiems aktoriams

aš visiškai užtikrintai tau sakau

viskas bus gerai

tu manimi patiki
gal be manęs kažkas taip irgi yra pasakęs

Dominykas čia buvo

žiema

nenoriu daužyti sienos
pagalvės
rėkauti per miegus arba
rėkauti pabudęs todėl
kas vakarą einu pasivaikščioti
į mišką
jau susidarė takelis iš mano pėdų
keturiasdešimt aštuntas batų dydis sniege šimtus
kartų
tai įrodymas kad aš čia buvau
mano ženklas

jis ištirps už poros mėnesių

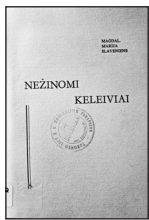
Dominykas Kručkauskas – 58-ojo Lietuvos
mokinių jaunųjų filologų konkurso, vykusio
balandžio 24 d. Molėtuose, laureatas

Vertimą iš dalies finansavo Lietuvos kultūros taryba

Vertė Andrius Patiomkinas

Nečiupinėtoji lituanistika (6)

Magdal. Marija Slavėnienė. *Nežinomi keleiviai*.
Epas. Sydney: Minties spaustuvė, 1973. 88 p.

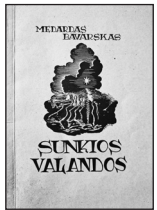
Paantraštė „epas“, bet knygos turinys labiau primena poetinę inscenizaciją (vienas iš veikėjų – Mykolas Krupavičius; dar veikia Nostalgė, Memorė ir pan.). Tekstai kiek nuvilia patetika ir klišėmis. Egzodo literatūra galėjo klestėti tik kelis dešimtmečius – po to gimtoji kalba pernelyg paveikiama anglų kalbos. Skaitydama protingus Magdalenos Mykolaitytės-Slavėnienės laiškus broliui Vincui Mykolaičiui-Putinui, esu mąščiusi, ar tik nebus su ja taip kaip su Williamo Shakespeare'o seseria. Septyniadešimtmečio proga ji iš Australijos siuntė broliui džiovintą gėlės, panašios į snaputį, žiedą. Vienas iš eilėraščių kalba apie pagyvenusį žmogų, kuris grožisi darželio gėlėmis, todėl eilėraščio subjektė nuskina jam ružavę geraniją („Filantropė“, p. 70). Rašė ir Slavėnų dukrelė Rasa Slavėnaitė; deja, esu aptikusi tik publicistikos.

Mark Twain. *Princas ir elgeta*. Apysaka.
Vertimas iš anglų kalbos. Bad Salzuffen:
PLB Vokietijos Krašto valdybos leidinys, 1951. 192 p.

Negrabus vertimas, nenurodytas ir vertėjas – gal dirbta kolektyvinėmis pastangomis. „Ir jis nusišypsojo sau, manydamas: „Ne veltui gi aš vedžiau pažintį savo knygoje tikrai su princiais ir truputį pramokau pamėgdžioti jų vingiuotas malonias kalbas!“ (p. 32). Užtat kaip nuoširdžiai pabėgėliai rūpinosi vaikais ir paaugliais! Kaip sugebėjo, taip rengė ir leido jiems lietuviškas knygeles. Gražios senovinės iliustracijos, perspausdintos, matyt, iš originalo. Marko Twaino „Princą ir elgetą“ skaičiau vaikystėje – įsiminiau kaip alegoriją, kad galima viską gauti ir viską prarasti, bet tai nesukuria tapatybės.

Medardas Bavarskas. *Sunkios valandos*.
Pirmoji eilėraščių knyga. Schweinfurt: „Tėviškės“
knygų leidykla, 1948. 112 p.

Yra kažkas mačerniško, bet per daug daugtaškių. Eilėraščiai silpnoki. Vėl mąstau, kokie palankūs buvo pokario metai išeiviams Vokietijoje! Išleista daug knygų, nepaisant jų lygio (kokybės turbūt niekas netikrino). Knyga sklidina Tėvynės ilgesio, juo persmelktas ir pats

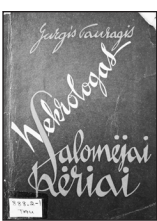
pirmasis eilėraštis, bet visas skyrius paskirtas ir Bavarijos vietovėms (autorius pavardė tikra, ne slapyvardis): Bogeno kalnui, Niurnbergui, Pasau, Štraubingui, Rėgensburgui, Ansbachui, Bambergui, Šveinfurtui. Paliktos gimtinės ir svetimio krašto priešprieša: „Štai, priėjome nors kartą pakalnę. / Vynuogynai ir upėj raukšlėta vilnis. / Dusliai šniokščia drumzlinas Mainas, / O šalia svetima moteris“ („Pakalnė“, p. 11).

Pranas Tauragniškis. *Kelionė į Peklą*.
Buenos Aires: Verdad, 1949. 16 p.

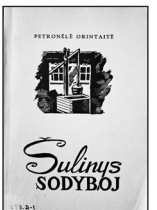
Karikatūriška Dantės „Pragaro“ variacija: velnias nudangina pasakotoją (kataliką) į pragarą, kuriame, žinia, reziduoja daug įžymybių. „Caras Nikolajus Lenina dar jodo, / Jam spjaudo į barzdą kaip į nakties puodą, / Užtat kad jo šeima taip žiauriai išžudė / Ir sklepuose pūdė. // Netoli Lenino, mačiau kitą vietą, / Kur spirga kaip dešros lygintojai svieto; / Tai nacių herarkai ir enkavedistai / Tirynys, fašistai“ (p. 10–11). Pasakotojui visi tie vaizdai demonstruojami „dėl idėjų“: iš peklos jis grįžta su faktine medžiaga ir jaučia pareigą ją sueiliuoti.

Jurgis Tauragis. *Nekrologas Salomėjai Nėriai*.
Vokietija: išleista Almaus, 1947. 9 p.

Retas leidinys: Petronėlės Orintaitės autorystė. Slapyvardis panašus ir į minėtąjį prieš tai Prano Tauragniškio – tokio asmens niekur neaptikau. Tebegalvoju, kokia svarbi buvo šių leidinių funkcija: pasmerkti konkrečius politinius veiksmus, net jei kadaise Salomėja buvo draugė. Likusieji Lietuvoje to niekaip negalėjo padaryti. Tekstas silpnas, imituojama pačios Nėries poetika ir eilėraščių motyvai, bet jo pranešimas – atpirkimo ožys įvardintas.

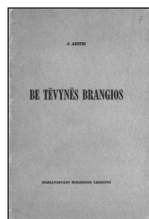
Petronėlė Orintaitė. *Šulinys sodyboj*. Lyrika.
Iliustravo Mikas Šileikis. Chicago, 1950. 96 p.

Praėjusią vasarą Kudirkos Naumiestyje aplankiau Petronėlės Orintaitės kapą ir mąščiau (prisimindama ir privačias Nykos laidotuves), ką reiškė išeiviams amžinojo poilsio atgulti Lietuvoje. Poezijoje – Salomėjos Nėries ir Vinco Mykolaičio-Putino stilių atšvaitai, net savotiškas

kokteilis, pvz., eilėraštyje „Baltas dobilėlis“: „Baltas dobilėlis / Rymo paliai kelią, / Ir puri galvutė svyra žalumon... / – Ar tu palydėsi / Mano klaidžią dalį / Svetimais pakloniais – į tenai, namon?“ (p. 43). Tik tiek, kad poezijoje teisingai suvokiama istorija: eilėraštis miško broliui, tremtiniui. Kai kur netgi aiškiai nusižiūrėtos schemos, retorika, intonacijos: „Aš basa ir nušalus – / O, mamyte, kur tu? / Man ir skruostai išbalė, / Ir širdy taip gūdu...“ („Našlaitė“, p. 82). Nenoriu nuvertinti, myliu savo krašto poetus, bet talentas neretai koreliuoja su likimu, kuriame, lyg tyčia, turi įvykti kas nors nevienaprasmiškai kraupaus. Turimame egzemplioriuje – dailininko Miko Šileikio įrašas: „Šviesaus pasaulio veikėjai – ilgos atminties.“ Nespalvota grafika, linoraižiniai.

J. Aistis. *Be Tėvynės brangios*. Thompson, Conn.:
Marianapolio kolegijos leidinys, 1942. 63 p.

Kaip gaila, kad nepatekau į Ritos Tūtlytės vedamą Jono Aisčio poezijos seminarą – man ji vedė skirtąjį Alfonso Nykos-Niliūno dienoraščiams. Aisčio niekad gerai neišmaniau, bet, žinoma, jis stovėjo kažkur daug toliau už Nykos ir žemininkų. Nepervertinau ir eiliavimo, lygindama jį su Radausku. Užtat atrandu dabar, aptikdama gyvą religinį jausmą („Šv. Sebastijonas“, p. 20) ar *art nouveau* atspindžius („Narcizas“, p. 43). Antano Vaičiulaičio straipsnyje konstatuojamas atsigręžimas nuo individualistinės lyrikos į tėvų žemę ir jos praradimą, istoriją, tremtis. Daug gražių žodžių Tėvynei, tik kas iš jų, jeigu nebuvo vieno kraujo lašo.

Jonas Aistis. *Kristaliniam karste*. Eilės.
Brooklyn, N. Y.: išleista prel. Pranciškaus M. Juro
lėšomis, 1957. 46 p.

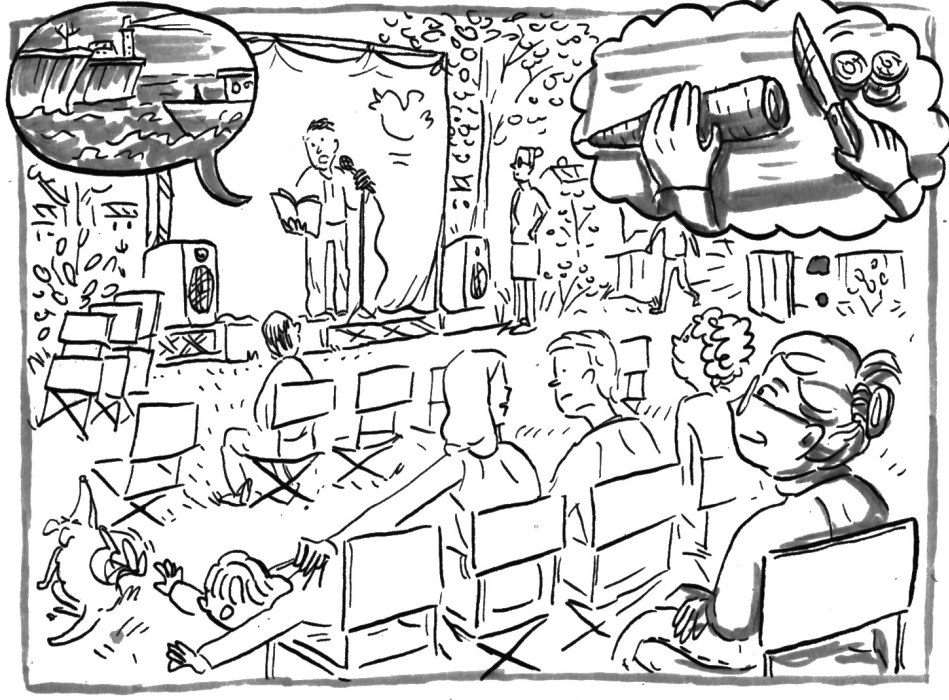
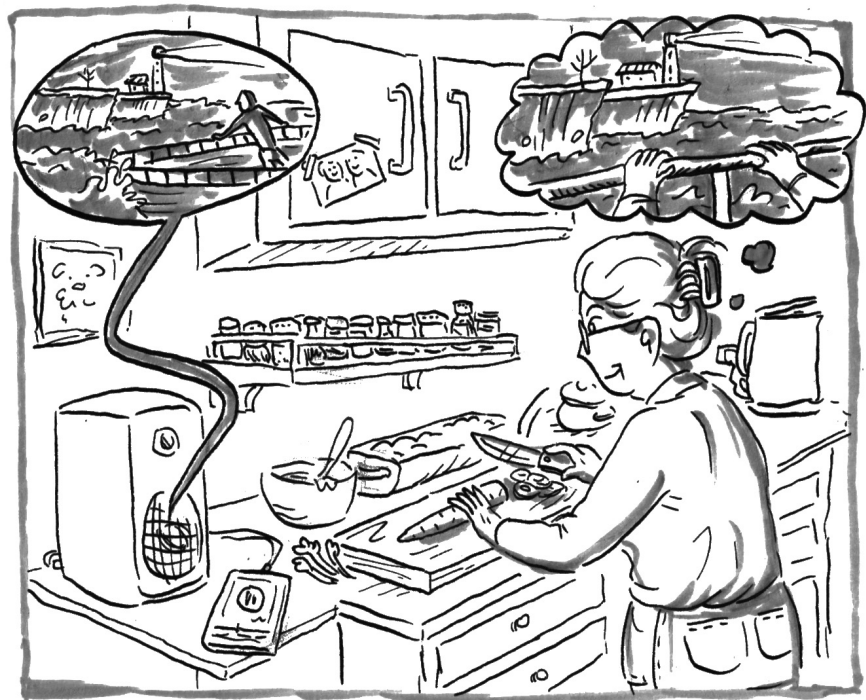
Kunigas, ryžęsis savo lėšomis leisti Jono Aisčio poezijos knygą, rėmė ne tik lietuvių šviesuolius, bet ir Kretingos pranciškonus: 1931 m. pastatė noviciato namus, 1936 m. nupirko spaustuvę. Tokių žmonių literatūros istorijoje įprastai nematyti, bet jau seniai laikas juos parodyti. „Kristaliniam karste“ – paskutinis Aisčio eilėraščių rinkinys; tais pačiais metais jis įsidarbina Kongreso bibliotekoje. Kristalinis karstas – prarastos Lietuvos metafora. Ją galima atpažinti ir eilėraštyje „Našlaitė“ (p. 25). Į Prancūziją studijuoti Jonas Aistis išvyko 1936 m., iš ten į Lietuvą nebegrįžo.

-gk-

TEKSTAI NE TEKSTAI

Audioknyga namie

Gyvi skaitymai

Nerimtai rimta

Gerda Jord. *Karalius nakvos Merkinėje*.
Grafinis romanas. V.: Aukso žuvys, 2025. 456 p.

Populiarūs, šmaikštūs, nuotykių pilni Ančiuko Donaldo ar žymaus Kempiniuko Plačiakelnio komiksai neretai atsidurdavo Z kartos vaikų rankose. Dėl šių komiksų turinio daugelis suaugusiųjų susidarė nuomonę, kad iliustracijų pagrindu sukurti kūriniai yra nebrandūs, gali pasirodyti rimti ar jaudinantys tik vaikams. Visgi pasaulyje atsiranda vis daugiau grafinių romanų suaugusiesiems (pavyzdžiui, Arto Spiegelmano „Maus“ (1980–1991) ir kt.), parašytų politinėmis, istorinėmis ar kitomis temomis. Tarp šių rašytojų atsiduria ir lietuvių filologiją baigusi, animaciją studijavusi autorė Gerda Jord (Gembickienė, g. 1988), kuri 2025 m. pristatė savo ketvirtąjį grafinį romaną „Karalius nakvos Merkinėje“. Kūrinio veiksmo laikas – XVII a., o istorijos centre – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vladislavo Vazos IV ir pirklio dukters Jadvygos Luškovskos meilės istorija.

Komikse intriguojančiai pateikiamos dvi protagonisto gyvenimo pusės. Vladislovas Vaza (kurio ruda kasa gali būti atpažįstama kiekviename puslapyje) 1637 m. Varšuvoje ruošiasi vestuvėms su Cecilija Renata Habsburgaite, Šventosios Romos imperatoriaus Ferdinando II ir Bavarijos kunigaikštytės Onos Marijos dukterimi. Naktį rūmuose prieš šį įvykį Vladislovas susitinka su meiluže, pirklio dukra Jadvyga, ir su ja aptaria jausmus ir tolesnį gyvenimą. Santuokos jis pernelyg nesureikšmina – tai „politinė sąjunga tarp, galima sakyti, tos pačios šeimos narių“ (p. 22). Visgi Jadvyga trokšta būti kartu su Vladislovu. Jau pirmoje scenoje atskleidžiama įtampa tarp dviejų karaliaus gyvenimų – oficialiojo ir asmeninio, – kuri tampa pagrindiniu kūrinio varikliu.

Dalydavimas pokyliuose, karo strategijų kūrimas yra valdovo oficialiojo gyvenimo dalis. Šia veikla Vladislovas užsiima dviejuose miestuose – Varšuvoje ir Vilniuje. Juose karalius veikia kaip valdovas, strategas, tačiau ne kaip asmuo, turintis intymų asmeninį gyvenimą. Visgi yra ir kita svarbi erdvė, kurioje figūroja veikėjas, – tai Merkinė, kurioje jis tampa nuoširdesnis, atviresnis. Oficialios žmonos – pirmoji Cecilija ir vėliau antroji Liudvika Marija Gonzaga – veikia minėtuose didžiuosiuose miestuose. Su jomis protagonistas elgiasi šaltai: beveik nėra scenų, kuriose valdovas bendrautų intymiai, drauge leistų laisvą laiką. Santykis atskleidžiamas ir kūrinio iliustracijomis: akį patraukia epizodas, kai Vladislavo antroji žmona ima kurti įpėdinio paskyrimo planą po jo sūnaus Kazimiero mirties. Valdovas po skausmingo įvykio nenori girdėti tokių kalbų, tad, pavargęs nuo jos, liepia liautis ir fiziškai stumia komikso langelius į šoną (p. 351). Tokie grafiniai sprendimai pagyvina kūrinį, puikiai sieja iliustracijas su tekstu, dar labiau įtraukdami į pasakojimą.

Štai kitoje, neoficialioje, erdvėje gyvena meilužė Jadvyga. Moters paveikslas kuriamas per jos santykį su vyrais: karaliumi, jos vyru Merkinės seniūnu Janu (už kurio, beje, ištekinio pats Vladislovas), sūnumi Konstantinu. Būdama su karaliumi ji beveik visuomet laiminga, o su savo vyru Janu elgiasi šaltai. Ši santuoka moteriai yra tik priedanga, kaip ir jos tikrajam mylimajam, tokiu būdu siekiant įtikti visuomenei ir išlaikyti savo statusą (nors ir sklinda paskalos apie karaliaus meilužę). Taip atsiveria skirtingos Jadvygos charakterio savybės, iš kurių galima perprasti jai svarbius dalykus.

Menas yra niekis

► Atkelta iš p. 5

– *Kaip tu apibrėžtum šį niekį?*
– Už jo nieko nėra. Tai nefunkcinio stiliaus literatūra. Ji nemoko, kaip spręsti savo problemas arba sumažinti stresą. Plyta tavęs nieko neišmokys.
– *Nežinau, ar taip yra.*
– Knygos yra storos kaip plytos – kodėl plyta negali būti stora kaip knyga?
– *Bet kam tada rūpi grožis, kilnumas, tiesa? Greičiau rūpi iškraipymas.*
– Literatūra yra tikrovės iškraipymas. Realybės perkėlimas. Tačiau literatūrai pakanka ir grožio, ir taurumo. Yra kas nori matyti tai, kas gražu, kilnu ir tvarkinga, – tai klasikinis etapas, kuriame pasaulis yra sutvarkytas. Šių dienų pasaulis gana sujauktas. Pavyzdžiui, aš nenoriu žiūrėti filmų apie karą. Ir tai paradoksas.
– *Ar pasitaiko perskaityti kažką visiškai kitokio, ko nesugebi suprasti?*

Vizualiniai sprendimai vaizduojant Merkinę kūrinyje nėra atsitiktiniai. Pirmą, galima aiškiai pastebėti spalvų skirtumą: ryškios oranžinė, žalia spalvos, kurios patraukia dėmesį, išskiria šią erdvę iš kitų. Antra, ši vieta išsiskiria ir gamta, kurios nėra tiek daug Vilniuje ar Varšuvoje. Šiuose miestuose vaizduojami kultūros elementai – rūmai, opera, Sarbievijaus poezija, tad susidaro kontrastas tarp miesto ir kaimo. Vladislavui Merkinė ir joje esanti Jadvyga suteikia laimės. Tai pavaizduota kintančiomis karaliaus veido išraiškomis ir jo kalbėjimo tonu – su Jadvyga jis kalba švelniau, dažniau šypsosi. Kūrinyje neretai paveikslėliai be žodžių atliepia veikėjų emocijas, rodydami tam tikrus pokyčius originaliau, nei kartais tai gali leisti kalba. Dažnai Jadvygos ir Vladislavo jausenos yra perteikiamos tik iliustracijomis, laiko ir vietos nuorodomis, o jų emocijas, nepasitenkinimą nesimatant ir džiaugsmą susitikus atspindi veido išraiškos. Taip romanas skatina skaitytojus pačius perprasti iliustracijas ir suprasti istoriją be žodžių.

Valdovas Merkinėje keičiasi – iš rimto, kartais net rūtaus karaliaus („Karališkojo vardo pikti liežuviai nejuodins. Tuos liežuvius liepsiu išpjauti, o po to nurėžti ir visas galvas!“), p. 211) jis tampa rūpestingu, mylinčiu žmogumi. Mylimųjų santykį taip pat įprasmina mėlyna spalva, kuri rodo meilę (p. 12–27, p. 162–177 ir kt.), o naktis tampa jų susitikimo metu. Meilės istorija prasideda naktį, taip pat naktį užsibaigia ir karaliaus gyvenimas, kai jis, suvokęs savo pavainikio sūnaus laimę (šiam nereikės būti karaliumi), laimingas miršta. Merkinė tampa svarbiausia veiksmo vieta, Vladislavo ir Jadvygos prieglobsčiu, kur slypi ne vienas naujas reikšmės lygmuo, galintis priversti skaitytojus susimąstyti ir atidžiau pažvelgti į knygą. Veikėjams tai yra asmeninė erdvė, kurioje negali būti žmonių iš kitų erdvių. Pavyzdžiui, viename epizode į šią pamiltą vietą karalius atsiveža savo žmoną Ceciliją. Jadvyga apie tai sužinojusi ir sutikusi mylimąjį dėvi gobtuvą, slepia veidą, saugo savo garbę ir liepia Vladislavui nebesirodyti Merkinėje, nes vietovės šventumas buvo pažeistas. Taigi kūrinyje vyrauja įtampa tarp dviejų karaliaus gyvenimo pusių, o iš veikėjų reakcijų tam tikrose situacijose galima tiksliai spręsti apie Merkinės reikšmę jiedviem. Puiki vizualinė kalba taip pat leidžia interpretuoti personažų santykius ir jausenas.

Kūrinio rimtumas atskleidžiamas ir per teksto bei vaizdo lygmenis, kuriais Merkinėje kuriamas daugiaprasmiškas pasakojimas. Svarbų vaidmenį tekste atlieka dažnai vaizduojama upė, kuri jungia įsimylėjęlius. Pradžioje kūrinio veikėjai kalba apie plaukiojimą Merkyje, o kai tai iš tiesų įvyksta, matomas santykių atnaujinimas (tai pagrindžia ir upių santakos motyvas). Šalia upės įvyksta vienos iš svarbiausių santykių akimirkų – karaliaus sveikata sušlubuoja, Jadvyga sužino apie karaliaus kelionės atidėjimą, jiedu aptaria gyvenimo įvykius ir pan. Vandens motyvas kūrinyje įgyja svarbią reikšmę, atliepiančią rimtus karaliaus ir jo meilužės santykius. Valdovo mirties akivaizdoje Merkinėje pradeda lyti, Jadvygos atvykimo į miestelį metu taip pat lyja. Vanduo turi įvairias formas, gali būti vientisas kaip upė, sujungiantis dvi širdis, ar paskiras, kaip lietus, išskiriantis įsimylėjęlius.

Kūrinys tampa ne tik meilės istorijos, bet ir kitų svarbių tuometinių įvykių pasakojimu. Jis suteikia galimybę susipažinti su XVII a. kontekstu, kartu siekiama per vaizdą sukurti istoriškumo pojūtį ir atmosferą. Istorikumo efektas kuriamas vaizduojant dokumentuotus istorinius įvykius. Pavyzdžiui, pirmosios operos „Elenos pagrobimas“ Lietuvoje pastatymas pavaizduotas su autentiškais detalėmis: cituojamas originalus libretas, vaizduojama iški-

li salė, teatro pastatas (jis šiek tiek modifikuotas autorės, kad būtų galima „išryškinti operos atsiradimo Lietuvoje reikšmę“, p. 450). Paminėtas ir 1610 m. kilęs Vilniaus gaisras, tekste supinamas su 1636 m. įvykiais ir karaliaus prisiminimais, kurie sujungia pasakojimą į vientisą naratyvą. Kūrinyje į pagrindinę siužetinę liniją organiškai įterpti svarbūs, įdomūs, net intriguojantys istoriniai įvykiai papildo romantinę istoriją, tačiau jos neužgožia.

Visgi ne visi istoriniai motyvai yra gerai išplėtoti. Iš pirmų puslapių atrodo, kad Sarbievijus bus reikšminga figūra: jis ne tik pataria karaliui, bet ir skaito savo eiles, bendrauja su to meto šviesuoliais (sutinka Žygimantą Liauksmiņą, Vilniaus universiteto profesorių, filosofą, retorikos ir muzikos teoretiką), aptaria poeziją, mokslus. Personažas ironizuojamas – jam rūpi tik eilės (pavyzdžiui, vaikščiodamas gamtoje galvoja tik apie rašymą: „Ech. Nepasiėmiau plunksnos ir popieriaus...“, p. 139). Atrodytų, šio veikėjo vaidmuo romane – perteikti tam tikrus istorinius kontekstus (pavyzdžiui, cituojamos jo eilės ar šv. Kazimiero palaiškų perkėlimo iškilmėse pasakytas pamokslas), tačiau jo paveikslas nėra plėtojamas net jo gyvavimo laikotarpiu, jis patraukiamas iš istorijos be jokio poveikio tolesnei siužetinei linijai. Kuriamas Sarbievijaus, kaip karaliaus patarėjo ir didžio poeto, reikšmė tampa visai nebeaktuali, jis greitai pamiršamas. Rodos, norėta jį įtraukti kaip svarbų istorinį personažą, tačiau jo vieta siužete nerasta, nes kūrinio pamatas visgi yra meilės istorija.

Tekste įdomiai supinami istoriškumas ir išmonė: tie dalykai, kurie yra žinomi ir svarbūs istoriniam kontekstui, įterpiami į tekstą su autentiškomis detalėmis, tačiau tiksliai nedokumentuoti įvykiai neretai yra išgalvoti. Tarkim, veikėjų kalba. Jadvygos drąsa pokalbiuose su karaliumi yra stulbinanti: „Su žmona lankydamas Vilnių, Merkinę aplenk. Palik mus ramybėje!“ (p. 222), o veikėjų neretai buitinė, šiuolaikiška kalba yra kiek netikėta: „Ką žinau“ (p. 31), „Kai didumo!!!“ (p. 296). Istorinės figūros ir laikotarpis derinami su šiuolaikiška kalba, kuri galbūt ne visuomet įtikina, tačiau keičia pasakojimo toną ir padaro tekstą suprantamesnį, šmaikštesnį. Išmonės ir istoriškumo derinimas kuria intrigą, leidžia autorei išsamiau vaizduoti personažus, pavyzdžiui, kūrinio pabaigoje karalius, vykdamas į medžioklę, apmąsto savo gyvenimą, šeimą. Neįmanoma patikrinti, ar šie svarstymai yra tikri, tačiau neginčytina, kad taip praturtinamas valdovo paveikslas. Arba pabaigos skyrelyje „Autorės žodžiai“ rašoma, jog Sarbievijaus „Miškų žaidimo“ premjera galėjusi vykti per Vladislavo vestuves, tam prieštaraujančių faktų nebuvo rasta, tad tai tapo kūrinio dalimi (p. 450). Tokie žaidimai tekste leidžia kurti įdomesnę siužetą, skaitytojus sudomin-ti istoriniais įvykiais, natūraliai įterptais į pasakojimą.

Grafinis romanas „Karalius nakvos Merkinėje“ iš pažiūros gali pasirodyti nerimtas dėl naratyvo kūrimo iliustracijomis, tačiau jį perskaičius nuomonė pakinta. Romanas atskleidžia ne tik Lietuvos ir Lenkijos valdovo slapta meilės istoriją, bet ir XVII a. kultūrinius, politinius kontekstus. Autorė puikiai pasakoja istoriją, į vaizduojamus įvykius žaismingai pažvelgia per kuriamas iliustracijas, tikslingai naudoja spalvas, istorinį kontekstą, taip sukurdamą rimtą, įdomų ir, mano manymu, puikiai pavykusį istorinės asmenybės paveikslą.

– AUŠRINĖ KRISTANAITYTĖ –

– *Iš to, kas buvo, nieko nebeliko.*
– Liko. Menas tai gali padaryti daug įtikinamiau.
– *Apskritai pajutau atsakomybės našą. Tarsi nieko nebūtų, bet yra ir atsakomybė.*
– Jeigu apie tai galvosi, tada taip, pajusi našą. Bet ateis momentas, kai apie tai nebegalvosi. Koks paukštis atskris prie tavęs? Gali suorganizuoti, kad paukštis atskristų ir jį nufotografuotum, bet netikėtai gali pamatyti kitą paukštį. Tu negali numatyti, kaip paukštis pasuks galvą.
– *Ir ką tai mums sako?*
– Viena Zigmundo Skujinio romane keliamas klausimas, kokia yra meno esmė. Ir, nebeprisimenu, Aspazija ar Brigaderė atsako: „Daugiau.“ Viskas, jokio paaiškinimo daugiau nebereikia.

satori.lv
Vertė Arvydas Valionis

Vėl, arba Objektyvi „Kauno literatūros savaitės“ apžvalga

2026 m. sausio 19 d., Barselona

Vėl Rūta. Vėl vėluoju atsilipt. Vėl lyg prieš vemiant ima kauptis seilės, gerklė sprangi. Visos neatsakytos žinutės, visi ignoruoti žmonės sušmėžuoja akyse ir primena apie save. Net durim išeidamas iš darbo netrenkiau. Aišku, nelabai ir galėjau – raktų taip ir nesugebėjau atiduoti.

Toliau žingsniuoju link MACBA'os, pro skeiterius ir tirštus džointų debesis, kuriuose skęsta Ravalis. Skęstu ir aš – tarp darbo su klientais (vis mažiau tekstų beimu), rūkymo ir slampinėjimo gatvėmis (šitas sekasi geriausiai), rašymo (ne kažką, sunku įsivaizduoti ne tik ateitį), terapijos (patinka, nors turėtų nepatikti), vaistų (geriu, bet serotoninas kraujyje nusėda per lėtai), šiaip bandymo atsigaut.

Vėl pirmadienis. *Blue Monday*. Turėtų būt liūdna tik šiandien, bet liūdna kasdien. Vaikštau ratais, Barselonos kvadratais, kaupdamasis, kad atskambinčiau Rūtai ir išpildčiau surepetuotą atsakymą:

– Labas, Rūta, nepyk, šiemet negrįšiu. Išprotėjau. Dar net nediagnozavo mąstymo sutrikimo, o aš jau nuriedėjau nuo bėgių kaip traukinys Katalonijoje. Taip, apsisprendžiau. Taip.

Ir taip toliau. Pagaliau skambinu Rūtai:

– Laaabas, Rūta...

– Labas, Taurai, nieko tokio, kad neatsiliepei, svarbu, atskambinai, mes jau tavęs pasigedom, dar sausis, bet juk jungsies prie mūsų ir šiemet? Darbus pradėsim kažkur kovą.

– Aaa, kol kas va nežinau, gal turbūt?

– Viskas gerai, dar niekur neskubam, tu atostogauk, o aš pasakau kolegoms, kad tu sveikas, gyvas ir kad sugrįžti.

– Aaaaam, *okay*.

Gerai, dar sausis, dar laiko yra. Jei atsisakysiu vasarį, tikrai spės ką nors vietoj manęs surast. Pernai gi išvis kovo vidury pradėjau dirbt.

Vasario 23 d., vėl Barselona

Vėl Rūta. Ką tik antrą kartą gyvenime nubėgau 10 km. Užkopiau į Everestą ir net sugebėjau žemyn truputį pasirident – neblogas progresas per du mėnesius. Smažkas aukštyn, akiniai aprasoję. Pagaliau ne tik geriu. Saulę. Truputį ir pats garų ir šilumos išspinduliuoju į aplinką. Tik ką sakyt atsilipt? Prieš gerą savaitę psichoterapeutei minėjau, jog gal ir gerai, kad Rūta tada mane pertraukė. Kartais visai neblogai neturėt pasirinkimo. Ypač kai sergi depresija. Kiekvienas pasirinkimas sveria toną, o rankos ima svirti nespėjus jų pakelt. Kaip ir ramybės neduodančio ragelio.

Pakeliu.

– Labas, Taurai, Laurynas su merginomis manim netiki, kai sakau, kad su tavim kontaktą palaikau. Mes jau pradėdam planuoti darbus, reikia komunikacijos plano, ar tu jau grįžęs?

– Dar, žinok, išvykęs, bet kovo pradžioj grįžtu.

– Gal tuomet susiskambinam visi, kai jau parsikrisi?

– Parskrisiu, tikrai. *Okay*, susiskambinkim.

– Tai gero tau poilsio. Iki!

Kovo 21 d., Kaunas

Seileris, Ardonė, Štegeris, kitos nieko nesakančios pavardės, tik lietuviai ir viena Dusapin girdėta. Vėl planuojam ir vėluojam, dar ta filmų programa, bilietai, kur vien neaiškumai. Gal jau reiktų labiau įsitraukt?

Kartą per savaitę susiskambinam ir kalbam kokias dvi valandas. Į čatą atrašinėju nedrąsiai. Kaip tas kuklus kukutis, kurio skiauterę mačiau kyšant iš krūmų ant Montžuiuko kalno. Dirbu mažai, motyvacijos irgi mažai.

Balandžio 12 d., Palanga

Išvažiuoju savaitgaliui į Palangą. Po to nuo gimimo mane kerpanti Ilona sakys: „Vienas? Aš tai viena nemo-ku būt.“

Aš irgi mokausi. Sėdžiu ant kopos prie jūros, vėl geriu saulę. Šalia varna knibinėja smėlį. Skaitau Papievio „Ankančiam pasauli“, mėlynas viršelės. Kaip užsimerkus. Ką tik baigiau Žiūros „Diserį“. Knibinėju mėlynų „Oho“ pakelį. Vakar pats turėjau *oho* momentą. Diagnozavau sau afantaziją ir dabar suprantu, kodėl man taip sunku kažką įsivaizduot. Bandau kompensuot perdėtai užsirašinėdamas detales ir fotkindamas daugiau nei įprastai.

Ir vienoj, ir kitoj knygoj jie pameta akinius. Nusiimu savuosius ir bandau įžiūrėt saulėlydį. Užstoja debesis. Žiūriu į laikrodį ir sulaukiu, kol saulė nusileis. 20:38.

Jono Petronio nuotrauka

Pakylu, susirenu pakelį ir nuorūkas. Sutinku Dovilę, šūkteli mane nuo dviračio. Pakalbam apie „Kino pavasarį“, sakau, tik vieną filmą mačiau, Yango „Viens ir du“. Geriausia matei, sako. Pritariu jai, žiūrėjau trečią kartą. Ji nuvažiuoja ir nespėju nufotkint jos pakaušio. Ryte išvažiuoju į Kauną.

Iki festivalio – trys savaitės. Platinu pranešimus, derinu interviu, ruošiuos filmuot ryšus. Dar neaišku, ar rodysim filmus, bet greitai paleisim bilietus. Vis užmirštu atrašyt, bet atrašau. Kažkaip.

Gegužės 5 d., Kaunas

Vakar prasidėjo festivalio pratarmė – rodome filmus. Laurynas siūlė pavadinti „Filmine uvertiūra“, bet nusprendėm, kad per sudėtinga. Kur jau. Šiandien vieną pristatinėjau ir aš. „Žiema Sokčė“, knyga geresnė už filmą. Retas atvejis, kai esu suklausęs abu. Sekasi nebloggeriai, truputį užsikertu, bet sugrįžtu prie to, ką norėjau pasakyt. Pasiruošiau gal per 20 min., net teksto atmintinai nekaliau. Nepamirštu paminėt, kad filmą remia Prancūzų institutas Lietuvoje. Rūta laiminga. Akmenukai krenta iš rankų vis rečiau.

Gegužės 6 d., vėl Kaunas

Festivalio atidarymas. Po pertraukos grįžtu į KMN. Galvojau, kad netrenkęs durim jausiu daugiau, bet širdis nespurda. Tie patys didingi laiptai, tas pats kabinetas su išlenktom durim. Tas pats. Kučiamės, nešiojam stendus, sofas ir fotelius, renkam, kuri gėlė geriausiai atrodys ant stalo (pilėja). Scena papilnėja. Viskas paruošta.

Susitikimas su Papieviu. Labai laukiau, bet mintys kitur. Tuoj „Žalgiris“. Tuoj viena ausim klausau jo, kita žiūriu kašę.

Afteris-furšetas. Barmenė klausia, ar pagarsint „Žalgirį“. Sakom, nereikia. Ketvirtam kėliny vis tiek pagarsina.

Iš Papievio paimu parašą ant festivalio plakato. Pats pirmas. Renkasi, kur pasirašyti. Nusprendžia pabelsti markeriu į plakate esantį langą. Sako, čia kaip „Žaidžiamė klases“. Nepasakau, kad supratau užuominą.

Už penkių metrų kažkas diskutuoja apie gyvenimo prasmę. Mums prasmė prieš akis – „gyvenk arba mirk“ rungtynės. Antram buvo –19. Sugrįžimas. Tubelis. Tas Gosso dvitaškis. Ekstazė.

Išeinu parūkyt. Noriu iš Papievio paimt kitą parašą – ant savo knygos. Sako, ar turi tušinuką. Neturiu. Ar tiks su cigarete? Tiks. Įspraudžia lape dūmų ir pelenų inkliuzą. Pro skylę mojuoja *Odilė*. Laurynas kažką sako apie Karlsoną.

Užsuka Papievio draugas kardiologas. Sako, visi turėtų mesti rūkyt. Planuoju per gimtadienį. Po to jį vėl sapnuosiu.

Gegužės 7 d., nebesikartosiu

Diena po atidarymo. Kaune – tik vienas susitikimas su Nana. Užperku papildomai reklamos. Bijau, kad žmonės nesusirinks. Ateina virš 40, labai normaliai. Susipažįstu su Egle, moderavo. Diena baigias anksti. Reik pasitaupyt rytui.

Gegužės 8 d.

Štegeris kalbasi su Zemkausku. Prasilenkiant Rytis mesteli repliką, kad pamatęs kokį mano vaizdo įrašą sudvejoja, ar ten ne jis. Galvoju, kokį vaizdo įrašą. Rašau apie tai Rugilei ir galvoj kalbu jo balsu.

Pas Ardonę susirenka 100 žmonių. Francisco valgo Ardonės pastatytus sušius. Aptarinėja „Didį stebuklą“. Gal ir šiandien laukia stebuklas? Kaip jais patikėt?

Susitinku su Jovaru ir Baltazaru. Kažką kalbamės, matėmės seniai. Sakom Baltazarui, kad dar daug laiko iki „Atviro mikrofo“.

Vyksta diskusija apie kultūrinius žurnalus. Su Tomu ir Kasparu žiūrim kašę pasislėpę buvusiam mano kabinetė. Vyšniauskas ir Bernotas (kitas) žiūri per kompa šalia salės. Negali rėkaut. Pralaimim per pratęsimą.

Lipu ant scenos. Skaitau „Pūkį“ – tekstą apie prigeriančius gyvūnėlius ir rusus: katiną, kukutį, antiną, zuikutį; ir mane – ožiuką. Prieš tai parodau virtuvėj sutiktam Deividui. Sako, geras tekstas, gegutiškas. Jei gegutiškas, tai lai ir pasilieka „Gegutei“.

Lieku antras. Kaip šiandien „Žalgiris“. Pratęsimo ir stebuklo nebuvo.

Gegužės 9 d.

Pratęsimas naktį. Susikukavau su „Gegute“. Pasilikau „Godo“ ir prisijungiau prie Simono, Deivido, Lino. Jau geriu nealkoholinį alų. Jie paslepia „Gegutę“ knygų lentynoj. Einam valgyt neskanių kebabų. Groja Rosalia. Deividas klausia, ar man rūpi realybė. Atsakau, kad nelabai. Vis tiek jos nematau. Sakau Simonui, kad fainą poezijos knygą „Argentina vs Čilė“ išleido. Dar neskaičiau. Su Linu esam blaiviausi.

Dieną vyksta „Knygų laisvė“. Lyja. Viskas keliai į VDU fojė. Gintarė rodo nusipirktus plakatus. Eimanė klausia, kieno čia knygos. Ne mano, sakau. Dėlioju naujienlaiškį. Kauno *lietervatūros* savaitė, vadinasi.

Šalia sėdi Jonas iš „Mint Vinetu“. Atrodo, kad parduimai einasi nekaip. Nueinu prie mikrofono paskaityt „Isos slėnį“. Skaitau apie Baltazarą, balsas truputį dreba. Apie jį ir galvoju. Išeidamas į KMN sakau Jonui, kad reiks sugrįžt ką nors nusipirkt (kai sugrįžtu, jau susipakavęs). Užsimanau kakavos. Perduodu, kad būtų buvę gerai, jei būtų atsivežęs kakavos. Rašydamas galvoju, ar skaitys šitą tekstą. Gal sugrįšiu bent į jo dienaštį. Būtų logiška – kai pirmą kartą buvau „Mint Vinetu“, palikau ant vienos iš plytų centą. Kaži, ar jis dar ten, ar jau Žiūros išlydytas?

Dusapin ir Sokolovaitė šnekasi apie pirmus romanus. Moderuoja kita Eglė. Šiemet susukau jai tik dvi cigaretes.

Dusapin pasirašinėdama plakatą klausia, kur Lietuvos yra rezidencijos rašytojams. Sakau, kad nežinau, nebent Nidos meno kolonija. Pasidomės.

Pagaunu Sokolovaitę parašui. Kaip ir kiti, sprendžia, kur pasirašyt. Papievis, kai pasirašinėjo, sakė, kad čia kaip „Žaidžiamė klases“ Cortázaro. Paaiškinu. Ima markerį į ranką. Palieka savo monogramą. IMS.

Seilerį moderuoja Laurynas su Gailium. Marijus užsimena apie mano eilėraščių, skaitytą „Atvirame mikrafe“, ir sako, kad tai labiau manifestas nei poezija. Šypsau si ir nieko daugiau nebegirdžiu.

Gegužės 10 d.

Rūta „Godo“ kalbasi su drauge apie literatūrą ir maistą. Klausia, koks knygos veikėjas pirmas šauna į galvą šia tema. Karlsonas. Kažkas dusliai čiulba.

Zuolytė KMN kalbasi su Sally Page. Jėgos išseko, bet tampom papildomai gėlių ant scenos. Norim įsisteikt floristei. Susirenka mažiau žmonių, nei tikėjomės, pirmą kartą per festivalį. Gal visi jau pavargo.

Žiūra kalbasi su Mažeikiu. Tvarkom su Laura KMN, parūkom.

Beveik vėluodamas atnešu Žiūrai pasirašyti „Diserį“. Paklausiu, ar skaitė Papievio naujausią. Ne. Sakau, ir pas jus, ir ten veikėjai pameta akinius. Nežinau, ką tuo noriu pasakyt.

Uždarom festivalį. Pasidarom komandos nuotrauką, nėra tik Saulės. Apsiniaukę.

Gegužės 12 d.

Žiūrim su Rugile „Euroviziją“. Skaitau „Pozuotoją“. Nepasirašytą. Niekad neprašau autografų, kol neperskaitau knygos. Gaunu pakvietimą į FB draugus. Ieva Marija Sokolovaitė.

Gegužės 13 d., „Kaukita“

Apsiniaukę, bet nebelyja. Vakare išlįs saulė. Paskambino iš „Bitės“, generalinis palinkėjo visa ko geriausio. Gavau žinutę nuo buvusios kolegės: „Sveikas sugrįžęs į pasaulį. Smagu tave jame matyti.“ Smagu ir man. Matyt.

Gegužės 14 d., Kaunas

Kardiologas vėl liepia mest rūkyt. Bandau. Vėl.

– TAURAS BERNOTAS –

Kūno forijos: keletas meninių įspūdžių

Kūno forijos – tai, kas eina per kūną ir ką kūnas perneša, kas būna euforiška arba disforiška, bet ir metaforiška, nes kūnas kone labiau nei bet kas kita netiesioginis, perkeltinis savo reikšmėmis ir prasmėmis.

Balandžio 16 dieną žiūrėtas šokėjų Agnietės Lisičkinaitės ir Igorio Šugalejevo spektaklis „Clap & Slap“ mane nustebino per kūną perkeldamas kitur, į kitą laiką, o gal, tiksliau, iškeldamas manyje glūdintį kitą, praeities, erdvėlaikį į spektaklio žiūrėjimo erdvę ir laiką. Atlikėjai spektaklyje žalojosi, atkakliai iki apmaudaus raudonio plakėsi delnais nugaras už, sakykime, rusų taikiojo pasaulio ir jo bendrininkų nusikaltimus, taip pat už to pasaulio priešininkų (tarp jų – paties Šugalejevo, kuris yra baltarusis) realius ar tariamus netesėjimus. O štai manyje šis meninis ritualas nejučia ir nelauktai sužadino devyniasdešimtinių kasdienybės kūniškuosius įspaudus, visus tuos perteklinius smurto vaizdinius, kuriais tada daugelis kasdien gyvendavom tiek patirdami, tiek fantazuodami. Per ilgą laiką tie vaizdiniai turbūt virto mano kūno vaizduotės dalimi, giliuoju jos klodu (man mano kūnas – tai visada ir bet kada potencialiai žalojamas kūnas), taip pat dalimi mano kūno elgsenos schemų, pavyzdžiui, perdėtu budrumu ir susivaržymu iki sąstingio. Nustebau, nes paprastai man šiuos kasdienybės įspaudus labai sunku pasiekti ir artikuliuotai apčiuopti, o štai žiūrint „Clap & Slap“, kenčiant demonstratyvią atlikėjų savižalą, kuri, be abejo, yra valdiško smurto perėmimas savo valion, tie įspaudai pamažu iškilo į kūno įsivaizduojamybės sceną ir įgijo kontūrą, šokėjų atkakliai artikuliuojamą savaisiais kūnais. Vadinasi, vieno erdvėlaikio kūnai gali padaryti

Scena iš šokio spektaklio „Clap & Slap“. Donato Ališausko nuotrauka

suprantamesnius kito erdvėlaikio kūnus, atverti jų dalinę giminybę, šiuo atveju – bendrą kilmę iš smurto. Šitaip Lisičkinaitės ir Šugalejevo spektaklio peržiūra man sukūrė naujas kūniškas reikšmes, tapo svarbiu epizodu dėdant pastangas atsiimti savo kūną iš praeities, iš naujo jį suvokti.

O štai gegužės 1 dieną atradau sau lig tol nepažintą puikią latvių vokalistę – Eleonorą Kampę. Ji „Retrito Smarse“ koncertavo drauge su scenos partneriu estu gitaristu Kalle Tikasu, o jūdviejų grupė vadinasi „Ringhold“. Tai buvo visai kitokia kūno forija: mane ne perkėlė tarp erdvėlaikių savojo kūno ribose, o veikiau persmelkė ki-

toniškas kūnas, atėjęs nežinia iš kokio erdvėlaikio, gal apskritai benamis, klajojantis, laikinai įsikuriantis ten, kur randa vietas. Vokalistė Kampė – avangardistė; turbūt galima sakyti, kad ji užsiima tuo, ką Roland’as Barthes’as pavadino balso grūdėtumu (*grain*). Kitaip sakant, Kampė kuria ant slenksčio tarp muzikos ir kalbos, o to slenksčio pagrindas yra vokalizuojančio balso įkūnytumas, tai, kaip kūnas savo materialumu, gyvastim, impulsais praspūsta pro kompozicines struktūras ir konvencionaliai imituojamas (mimezės, ne apsimetinėjimo prasme) jausmines ar dramines nuostatas. Negana to, kartais kūnas praspūsta pro kūną ir balsas pro balsą: vokalizuojami balsas ir kalba pareikalauja deformuoti laikyseną, įsitempti, judėti, moduluoti, laužyti, spalvinti ir pan. Taip ir Kampė koncerto metu vis žingčioja pirmyn atgal, nejučia išsilenkia, įtempia ir išsuka ranką ar koją ir kt. Jos balsas staigiai kyla ir leidžiasi, ima džergžti, įdumba ir išsigaubia, įgyja tarsi nebe visai žmogišką tembrą ir pan. Susidariau įspūdį, kad iš tikrųjų ne tiek ji pati visa tai daro, kiek kažkas su ja daroma. Kampė tarytum įsileidžia į savąjį kūną kažin ką kitonišką, „kita“, ir tas „kita“ mėgina pasirodyti per jos balsą ir kūną. Nesakyčiau, kad Kampė tą kažką „kita“ vaizduoja; veikiau ji suteikia tam „kita“ momentinę vietą būti esamam, atkakliai užleidžia savo kūną ir balsą. Tas „kita“ sykiu skverbiasi į aplinkinius, mūsų, kūnus, kėsinasi deformuoti mūsų kūnų vaizdinius ir tonusą, užkrėsti juos neįaukiu vidiniu balsu. Ir tegul: tai labai malonu.

– PAULIUS JEVSEJEVAS –

Penkiolika metų po Fukušimos avarijos: dienoraštis iš Sėkmės salos

► Atkelta iš p. 3

Gido teigimu, radionuklidų pašalinimas nukasant dirvožemio sluoksnius – labai neūkiškas sprendimas. Jo argumentas – su laiku radiacija ir taip išsivadėtų. Jo manymu, toks veiksmas parodomasis, sukuriantis saugumo iliuziją vietiniams – suprask, dabar jau saugu įsikurti, – tačiau gerokai pakeliantis padarinių likvidavimo kaštus. O jie jau siekia tris šimtus milijardų JAV dolerių. Sunku įvertinti, kiek gidas teisus, nes neteko matyti mokslinės studijos, lyginančios, koks būtų radiacinis fonas, jei dirvožemis nebūtų nukastas teritorijose, kuriose vėl iš lėto grįžta įprastas žmonių gyvenimas. Būtent augalija ištikimiausiai saugo žmonijos branduolinio nuopuolio istoriją – tuo įsitikini įžengęs į miškelius uždarytoje zonoje ar netgi užlipęs ant samanų kauburėlio išvalytomis laikomose teritorijose ir patikrinęs dozimetru.

Čornobylio katastrofa suartino Japoniją ir Ukrainą, ypač Čornobylio apylinkes ir Fukušimą. Riokano, tradicinio japoniško viešbučio, Odakoje, kuriame apsistojome, savininkė ne kartą lankėsi Čornobylio zonoje, rinko ir renka aukas Čornobylio regionui; pirmame aukšte įrengta nemaža ekspozicija apie šių nelaimių suvienytų vietovių bendradarbiavimą – nuo 2012 m. balandžio 16 d., kai evakuacija miestelyje buvo atšaukta ir nedidelė dalis gyventojų grįžo.

Išmanūs sprendimai ir vietinei kultūrai nepalankus verdiktas

Triguba katastrofa buvo negailestinga vietinei kultūrai. Ir ne tik miestų architektūrai. Yra pasirodęs straipsnis, kad daugybę gyventojų pražudęs, o kitus išvijęs cunamis neigiamai paveikė vietinę tarmę – jai kyla grėsmė išnykti. Amatininkai turėjo palikti dirbtuves ir bandyti tęsti savo tradicijas kitose žemėse ar imtis kitokios veiklos. Netoli radionuklidais užterštų žemių, Namijės miestelyje, veikia puodų ir lėkščių žiedimo tradicijas puoselėjančių amatininkų dirbtuvė su krautuve. Jie – pirmieji ir kol kas vieninteliai sugrįžusieji, nors iki katastrofos čia glaudėsi dvidešimt dirbtuvių, o kaimas amatais garsėjo nuo 1690 m. Jei ne šie drąsūs sugrįžusieji, grėsmė būtų iškilusi Obori Somos stiliaus žiedimo tęstinumui. Anot meistro, tradicijos puoselėjimas galimas tik savoje žemėje, nes svetur ir dirvožemis kitas, ir pati technika neišvengiamai praras savitumą.

Kad ir kokią tragediją teko patirti, didžioji dalis Fukušimos nenustojo gyventi ir svajoti. Priešingai – maloniai stebina ambicingumas. Fukušimos prefektūra iš kitų išsiskiria ambicinga atsinaujinančių energetikos išteklių plėtros programa. Jau dabar didžiąją dalį elektros poreikio patenkina saulės ir vėjo jėgainės. Tikslas – pasiekti, kad ir transporto ir pramonės sektoriai naudotų tik atsinaujinančius išteklius. Iki tikslo, žinoma, labai toli. Bet važiuojant Fukušimos keliais per vietas,

Naujai perstatytos Ono stoties prieigos. Autoriaus nuotraukos

kur evakuacija atšaukta, stebina saulės parkų gausa – ko neišvysی kitose Japonijos vietose. Kai kurie sumontuoti virš žemės, kad netrukdytų pasėliams, – po platformomis galima vaikščioti. Ūkanotuose kalnuose vėją žaboja didžiausias vėjo jėgainių parkas Japonijoje – prieš metus įrengtas Abukumos vėjo jėgainių kompleksas su 46 malūnais, galia tik perpus nusileidžiantis Kelmės vėjo jėgainių parkui. Įspūdinga, kad jis įkurtas kalnuose visai šalia dėl radiacinės taršos aptvertos zonos. Ten foninė radiacija vis dar siekia apie 0,5 milisiverto per valandą, t. y. dešimt kartų didesnę vertę nei aplinkinėse išvalytose savivaldybėse.

Kacurao kaimas, kurio pakraštyje pastatytas minimas parkas, turi savo mažuosius elektros tinklus, kuriais maždaug 250 kaimo gyventojų aprūpina elektra iš saulės jėgainių. Tiesa, dėl to susiduria ir su iššūkiais, bet rankų nenuleidžia.

Gyvų istorijų muziejus

Nors atminties vietos su ekspozicijomis gali daug papasakoti, daugybė svarbių detalių taip ir liks nepaminėta ar nugrims į užmarštį, į daugybę klausimų niekas neatsakys. Ir net išlikusios istorijos bus neišvengiamai truputį romantizuotos ir neatspindės viso paveiklo. Antai buvusi Ukedo pradinė mokykla buvo nuniokota cunamio. Dokumentuota, kad išsigelbėjo visi mokiniai, kurie paskelbus cunamio pavojų bėgo link miškingos kalvos. Tačiau kiek daug istorijų liks nepapasakota – apie žuvusius tėvus, skubėjusius pasiimti savo vaikų į mokyklą, apie mokytojus, gelbėjusius mokinius, bet netekusius savo pačių šeimos narių, apie skubėjusią į Fukušimos elektrinę gelbėtojų brigadą, tuo metu nublokštą galingo cunamio. Arba vietinių pasakojama istorija apie pražudytus slaugos namų gyventojus, kai juos evakuoti atvyko įprastas keleivinis autobusas. Istorijos apie priverstuosius palikti likimo va-

liai augintinius ir galvijus, šiems atsidūrus evakuojamoje zonoje.

Todėl grįžęs iš kelionės supratau, kad dabar ir aš esu viso to liudininkas ir privalau dalintis tuo, ką sužinojau. Būtent vietinių pasakojimai ir ekspozicijos daro didžiausią įspūdį – per juos geriau įsisąmonini, kad tūkstančiai pražuvusiųjų nebuvo tik statistiniai vienetai.

Kovojant su stigma

Apmaudu dėl stigos, kurią patiria visa Fukušimos prefektūra, nors tik 2,2 % jos teritorijos yra netinkama gyventi. Fukušimos teritorija labai kalnuota; kalnynai nežymiai už Dzūkiją plotu didesnę prefektūrą dalina į tris dalis – vakarinę (Aizu), centrinę (Nakadorį) ir rytinės pakrantės (Hamadorį), kurių kiekviena turi savitą kultūrą ir klimatą. Prefektūroje, be kalnų ir miškų, gausu pilkapių, pilių, ežerų, olų, karštųjų versmių, budistinio paveldo objektų. Pats Fukušimos miestas yra toli tiek nuo vandenyno, tiek nuo buvusios elektrinės, tad nukentėjo tik nuo stipraus žemės drebėjimo. Radioaktyviomis medžiagomis jis niekada užterštas nebuvo dėl tomis dienomis vyravusios vėjo krypties. Per patį piką fiksuota 25 mikrosivertų per valandą gama spindulių – kai kuriais skaičiavimais, panaši galėjusi būti Klaipėdą pasiekus Čornobylio katastrofos debesiai. Net dirbtinis intelektas gali nurodyti klaidingą informaciją – esą Fukušimos miestas buvo evakuotas, nors nuo buvusios elektrinės yra nutolęs 60 km! Kai kurie vietiniai kaltina žurnalistus ir aktyvistus, kurių reportažai toliau sėja baimę ir prasilenkia su radiologijos mokslu.

Prieš išvykdamas iš Fukušimos užkopiau į neaukštą Hanamijamos kalną. Vėlykų laikotarpiu buvo pats žydėjimo metas – net akys raibo nuo spalvų: ne tik nuo skirtingų sakurų veislių atspalvių – nuo baltos iki rožinės, – bet ir nuo gausybės geltonio ir raudonio. Fukušimos prefektūros meno muziejuje galima susipažinti su vietinių menininkų darbais. Nieko stebėtino, kad moderniajame mene gausu aliuzijų į išgyventą trigubą katastrofą. Tai jau – tapatybės dalis. Grįžtant link Fukušimos stoties apniukusio dangaus fone atšiauriai atrodė per miestą tekanti Arakavos upė ir tolimoje dunksantys snieguoti kalnai, pasilikę už nugaros. Jų papėdėse matyti vėjo jėgainės ir saulės modulių parkas. Tas, kas kadaise Fukušimoje stovėjusiai piliai, taigi ir visam miestui, suteikė pavadinimą, reiškiantį „sėkmės sala“, tarytum ruošė vietovę sunkiems laikams. Susimąsčiau, kad laikas čia – puikiausias gyventojų sąjungininkas, išgydysiantis tragedijos paliktus randus, suskaldysiantis radionuklidus ir grąžinsiantis šiai oriai prefektūrai užtarnautą gerą vardą. Yra ženklų, kad Sėkmės salos pranašystė jau ima pildytis.

– AUDRIUS SABŪNAS –

„Viskas taip sumautai trumpam“: Andros Neiburgos dienoraščiai (tęsinys)

Tęsiame latvių rašytojos Andros Neiburgos dienoraščių publikaciją. Šie įrašai buvo skelbti latvių socialiniame tinkle „Sviesta ciba“ 2003–2019 m., kur Neiburga rašė dviem slapyvardžiais – Skuka ir Blond.

2009 m. Neiburga jau gyvena visiškai kitokį gyvenimą nei ankstesniais kūrybos metais – Rygoje veikia jos įkurtas keturių žvaigždučių viešbutis ir restoranas „Neiburgs“, tačiau ištinka pasaulinė ekonomikos krizė ir ne pats lengviausias metas administruoti verslą. Kasdienybę užpildo bankai, darbuotojai, tiekėjai, laiškai ir nesibaigiantys organizaciniai rūpesčiai, tačiau po jais nuolat rusena vidinis konfliktas tarp rašytojos pašaukimo ir verslininkės realybės.

Neiburga prisimena tėvus, jų santūrumą, orumą, išgyventus istorinius ir asmeninius sukrėtimus. Tėvo laikysena tampa nebyliu moraliniu matu dabarties chaosui.

Valdydama restoraną Neiburga vis labiau susidomi kulinarija, gamina namuose kartu su gyvenimo draugu rašytoju Paulu Bankovskiu. Maistas padeda išlaikyti artumą, trumpalaikį pilnatvės jausmą. Net nuolat kartodama, kad yra siaubingai pavargusi, ji atkakliai ieško šviesos.

2009

SAUSIO 16 <SKUKA>

09.59 Apie tai, kas esminga, rašyti tiesiog nesugebu, todėl – apie tai, kas neesminga.

Nusipirkau „Stockmanne“ bedieviškai brangų šampūną ir kondicionierių, kad mano plaukai taptų tokie stori ir vešlūs kaip superžvaigždės (taip vadinasi ir tas gaminys – superžvaigždė). Visų pirma, pirmąsyk jį naudojant, mane apėmė visai pagrįstas įtarimas, kad kondicionieriaus tūbelė pustuštė. Na, ir kogi neišspausiti į mažą indelį iš atidarytos tūbelės? Ir jaunos, gražios, prastai apmokamos pardavėjos nori būti superžvaigždėmis, ne tik pasiturinčios, pagyvenusios moterys, kurios gali sau leisti šį produktą.

Bet lyg to dar būtų negana – nuo superžvaigždės man veidą išmėtė raudonomis alerginėmis dėmėmis. Kitos priežasties nerandu, nes pabudau visiškai normali ir jokios kitos kosmetikos dar nebuvau naudojusi.

Ir dar – liūdna suvokti, kad esu paveldėjusi visus savo mamos negalavimus, tik man jie pasireiškė dvidešimčia metų anksčiau. Tačiau nepaveldėjau mamos ištvermingumo, pasitikėjimo savimi, elegancijos ir laikysenos.

[...]

SAUSIO 21 <SKUKA>

23.37 Jaučiuosi tokia pavargusi ir nusivylusi kaip valstybė.

[...]

KOVO 4 <SKUKA>

[...] Šįryt parašiau 40 laiškų, kiekvieną vis kita tema, po to važiauvau į objektą, tada pas tiekėjus, tada į teatrą, tada namo – gerti vyno, o tada atėjo 70 laiškų, į kai kuriuos atsakiau. Dar truputį išgersiu ir eisiu miegoti, kad rytoj viską pradėčiau iš pradžių.

[...]

KOVO 14 <SKUKA>

20.44 Didžiausias šeimos skandalas, kurį mano mama (šiandien jai sukako 81-i) prisimena iš savo vaikystės: mamos mama sviedė į mamos tėvą laikraštį. Mamos tėvas buvo Valstiečių sąjungoj, mamos mama – socialdemokratė.

Kita serija: mamos mama nuėjo į Bruno Kalninio [socialdemokratas, Latvijos ir tarptautinio darbininkų judėjimo veikėjas – *L. L.*] laidotuves ir gavo policininko lazda per nugarą. Smūgio jėgą sugėrė modernaus, iš Paryžiaus atsiųsto palto apykaklė. Mamos tėvas pasakė: taip tau ir reikia.

21.00 Dar man patiko šitas: ir tada jie laimingai išsiskyrė.

[...]

KOVO 20 <SKUKA>

20.09 Jaučiuosi mirtinai pavargusi. Šiandien penkias valandas rūšiauvau patalynę, ieškodama 288 × 220 dydžio paklodėse ištampytų siūlų. Supratau, kad baisiai nesinorėtų to daryti kasdien, tarkim, nuo 8.00 iki

17.00. Po to apėjau visus vonios kambarius. Taip, beje, keliuosi 6.30.

Visa tai niekai, bet galva neveikia. Tai yra veikia tik darbiniais klausimais, nieko kito negirdžiu ir nematau, ir nesuprantu. Tik šiandien sužinojau (nors P. [Paulas Bankovskis – *L. L.*] man pasakė jau vakar), kad KD [kultūros savaitraštis „Kultūros diena“ – *L. L.*] nusibai-gė. Ir, viršūnė, ką tik supratau, kad bilietus į Lisaboną užsisakiau netinkamu laiku. Nieko tokio. Tada skrisim į Romą.

KOVO 24 <SKUKA>

18.09 NEDIENOS

Manau, kad krizę latviškai reikėtų vadinti nedienomis.

Ekonominės nedienos Latvijoje.

Bankų nedienos.

Ir taip toliau.

[...]

GEGUŽĖS 8 <SKUKA>

23.03 Vakara po darbo buvau labai pavargusi, bet vis tiek sėdau prie vairo ir nuvažiauvau į MT [Mikeltuornis, kur Neiburga turėjo sodybą, – *L. L.*] pas P. ir A. [sūnus Aleksandras – *L. L.*]. Kelionė buvo graži, neįmanoma apsaakyti, bet vis tiek norisi paminėti – tą saulėlydžio dangų, vakaro šviesą ir pakvaišusią žalumą, obelų žiedų nuometą, geltonas pienes, juodus vandenius. Kažkokia beprotybė. Tada ir metų laikų kaita įgyja prasmę. Viskas taip sumautai trumpam. Prieš keturias dienas MT beržai dar buvo pilki, šiandien jau žaliuoja. Jei neatvažiuosiu kitą savaitę (o neatvažiuosiu), tai nė nepamatysiu, kaip peržydės narcizai ir nubyrės kaukazinė slyva. Ir dar daug ko. Taip, kaip šiomet nepamačiau krukų ir snieguolių.

Aš apskritai esu labai, labai dėkinga už tai, kad šita pavasarį matau, girdžiu, įkvepiu, kad vėl galiu pati vairuoti, vaikščioti ir judėti beveik be apribojimų.

O vakar ką – vakar nieko ypatingo. Atvažiauvau vėlai, P. iškepė avienos šonkauliukų, buvo riebus, prisigėrėm vyno, viskas. Gerai išsimiegojau. Šiandien tikra vasara, šilta, paukščiai čiulba, man siaubingai patinka tie mažiukai rausvom krūtinėlėm, bet ne liepsnelės, mažesni.

Nuvažiauvom į Ventspilį susimokėti už šiukšles, į turgų ir į „Rimi“ vaisinių guminukų. „Normaliai pasilinksminim“, – kaip pasakė A. Paskui P. išvažiavo pjauti medžio, nuvirtusio skersai mūsų keliuko. Kai išdarinėjau stintas, su A. nuėjome pas jį. Pasiutiškas sakų kvapas sausame miške nuo nupjauto, dar gyvo medžio. Tobula laimė. A. visą kelią bėga priekyje. Bėga, bėga, sustoja ir palaukia. Ir vėl bėga. O ko jam nebėgti, tokiam laimingam ir nerūpestingam vaikui vasarą. Kaipgi nebėgs.

Pasirodo, P. niekada nebuvo valgęs marinuotų stintų. Tom stintom jį nustebinau.

Paskui buvo futbolas. Dabar jie žaidžia cirką [stalo žaidimas – *L. L.*], patys išsikirpę iš raudono kartono. Aš jau laimėjau, galiu stebėti iš šalies.

Rytoj pietums – rūgštynių sriuba, vakarienei – ant grilio keptas rostbifas. Poryt gal kaip nors ištempsim su dešrom paprastosiom, prieš važiuodami namo.

Kitą savaitgalį su Poga [dukros pravardė – *L. L.*] ir A. skrisiu į Paryžių, P. – į Prahą. Bet man labai norisi susitikti su tais keliais draugais, kuriuos turiu.

Ir noriu jūsų visų paprašyti savęs neniekinti (girdit?), gyvenimas per gražus ir toks žvėriškai trumpas. O kai pasižiūri, kaip apdairiai sutvertas kiekvienas vabzdėlis, supranti, kad nėra ko nervintis – viskas taip didu, o tu toksai mažytis, bet šiaip ar taip – savo vietoje ir būtent toks, koks ir turi būti, ar tau tai patinka, ar ne.

[...]

LIEPOS 20 <SKUKA>

23.05 Praėjusią savaitę išgyvenau nerealų pakilimą, tryškau energija, džiaugsmas liejosi per kraštus. Tada išvažiauvau į festivalį ne pailsėti, o pavargti, grįžau namo ir depresas suėmė jau nuo pat (pirmadienio) ryto. Kai pagalvoju, šita įstaiga yra mano penkerių darbo metų rezultatas, na, bent jau pirma maža rezultato dalelė, gabalėlis. Ir man viskas ten patinka, išskyrus kai kuriuos patiekalus, aptarnavimo niuansus, dar šį bei tą. Bet vi-

sa tai pataisoma. Mano mielieji darbuotojai varo kaip žvėrys, atiduodami visas jėgas, virėjas rovėsi kokias septynias dienas po 16 valandų. Jis apskritai monstras – gražus, stiprus ir talentingas, kažkoks apsėstas. Ir su tatuiruota koja. Tik buhalterė mane šiandien išvedė iš kantrybės, susitikom pusvalandžiui aptarti trivialių dalykų (pavyzdžiui, darbuotojų maitinimo), bet pokalbis išsitęsė keturias valandas ir patapo visai absurdiškas, o pabaigoj net šizofreniškas. Ėmiau galvoti, kad esu bent jau „Ventspils nafta“ arba Pats Šleseras [Latvijos verslo oligarchas ir politikas – *L. L.*].

23.23 O beje – aišku, tai įdomus klausimas: ką darytų Šleseras, jei jam tektų dirbti su mano buhalterė?

LIEPOS 21 <SKUKA>

00.14 Kuo ilgiau gyvenu, tuo labiau įsitikinu, kad atsitiktinumų apskritai nebūna. Bet jei nebūna atsitiktinumų, ką tai liudija?

LIEPOS 22 <SKUKA>

12.42 Tas restorano savininkės gyvenimas nėra nei lengvas, nei sveikas. Šįryt atsikėliau su baisiais maišais po akimis – lyg ir Uldžio Pūcīčio [latvių aktorius – *L. L.*], lyg ir Elitos Veidemanės [latvių žurnalistė, publicistė – *L. L.*].

LIEPOS 23 <SKUKA>

00.33 Rytoj susitinku su Banku ir su viešbučių specialistu iš Švedijos. Viešbučiai kaip tokie įtraukti į probleminę grupę (kartu su užžėlusiomis pievomis ir pelkėmis, kuriose juoduoja negyvenami „saulės elektrinių parkai“), ir todėl Bankas mano, kad turi teisę be jokio įstatyminio pagrindo sustabdyti kreditų išmokas tokiam verslui.

Ir visgi nesijaudinu. Žinau, kad viskas bus gerai. Anksčiau ar vėliau. Tik nuovargis milžiniškas.

Šiandien buvau „verslo vakarienėj“ savo restorane – nebuvo taip blogai, žmonės malonūs ir maistas, kaip visi tvirtina, čia skanus. Bet tas kviestinis svečias staugo man pakišo pasirašyti knygą. Na, tą mano, senąją. Autografo mat norėtų. Mes jau pustrėčių metų kartu dirbam – ir še tau – jis man knygą. Visai sutrikau. Per tiek laiko viską esu pamiršusi. Perskaičiau kelis sakinius – kaip ne mano. Nieko neatsimenu, nieko nežinau. Dievulėliau, reikės pačiai perskaityti.

Išvis mane apleido visi žodžiai. Visi žodžiai ir visos mintys. Nežinau, iš kur aš kadaise traukiau tokią gaušybę žodžių.

[...]

RUGPJŪČIO 1 <SKUKA>

14.40 Man patinka, kad mūsų pirmąją dieną kaime (juk pasiėmiau visą laisvą savaitę, nepaisydama nieko!) apsiniaukę ir vėjuota. Taip ramu. Tik tie prakeikti grybautojai ir uogautojai zuja po aplinkinius miškus. Jų, regis, kasmet vis daugėja.

19.45 Vakare išlindo saulė. Nuvaliau voveraites [...]. P. kepa rostbifą, valgysim lauke.

Kažkoks plėšrus paukštis sklendo virš pievos, pratisai ir nerimastingai klykauja iš pradžių pievoje, paskui miške.

Aš absoliučiai mėgaujuosi, kad šįkart esam čia tik dviese. Jaučiuosi, lyg būčiau viena pati. Ir galvoju – kaip gerai, kai kitas nė kiek ir visai netrukdo, kad nebereikia taip desperatiškai veržtis į tą mano karštligiškai trokštą vienatvę iš didžiosios *V*. Net atvirkščiai – jei iš tiesų čia būčiau viena, man jo trūktų.

RUGPJŪČIO 3 <SKUKA>

18.22 Supratau, kad pastarąsias dvi dienas šiek tiek apgaudinėjau save ir jus. Net ne šiek tiek – iš tikrųjų smarkiai. Nes formaliai tie ramybės ir harmonijos mirksniai lyg ir buvo, bet iš esmės, bičiuliai, aš vis dėlto tapau buka darboholike ir ištisas dvi dienas vis pagaudavau save galvojant... net ne galvojant, o jaučiant: „Kur aš esu, ką čia veikiu?“ arba „Kodėl aš nieko neveikiu?“

Reikia mokytis nieko neveikti – nieko neveikti čia, vietoje, kur nieko nevyksta. Tik vienas vanagas sudrasko kitą. ►

Pradedu suprasti tuos, kurie visada lekia į užsienius. Į visokius karibus, zanzibarus. Aš juk irgi. Nes tokioj kelionėj tu visą laiką užsiėmęs – įspūdžiai, įspūdžiai, įspūdžiai. Beveik nelieki vienas su savimi. Ir visą laik vis tiek „nėra laiko“, nes tiek daug visko reikia spėti pamatyti. Griebi, mėgaujies (taip, tiesą sakant, ir man žiauriai patinka) ir ramini save – paskui visa tai kaip nors susidėliosiu. Bet paskui susidėlioji tik nuotraukas (geriausiu atveju) ir sukurpi kokį tekstelį.

Arba tuos, kurie kiekvieną savaitgalį į savo sodybas kviečiasi svečius. Tas pats – įspūdžiai, įvykiai, tarsi poilsis (nes argi čia darbas kokteilio taurę palaikyti), bet nereikia susidurti su savimi akis į akį. Aš ir aš. O tada vėl atgal į darbą, atgal į Rygą, ir pirmyn.

Jei esi kūrybingas žmogus, tada kitaip. Tada galbūt mintyse rašai apsakymus arba tapai paveikslus. Ir nuo to jautiesi prisipildęs (taip sakant – juk vis tiek kažką veiki). Aš nebesijaučiu kūrybingas žmogus, man viso to trūksta. Gali būti, kad laikui bėgant tai sugrįš, bet dabar to tiesiog nėra.

Ne, nesakau, kad nebesugebu tyrai ir vaikiškai mėgautis akimirkomis: spalvomis, kvapais, šviesa, atmosfera, garsais. Bet tik labai trumpoms properšoms man pavyksta atsikratyti nerimo.

Tačiau šiandien – šiandien man pavyko pagauti ir ilgiau išlaikyti tą „vasarotojos“ jausmą. Beveik visą dieną! Jis iki pat šiol manęs neapleido.

Geras žodis ir beveik pamirštas – vasarotoja, ar ne?

Iš pradžių upė, paskui jūra, prie jūros šampanas. Ir pirmą kartą nusimaudžiau nuo 2008 metų sausio (Karibose). Nes po to prasidėjo visos tos sveikatos bėdos.

Išsiskalbiau (skalbyklėje) ir išdžiausčiau skalbinius.

Išsiurbiau antro aukšto palėpę.

P. nuplovė žolę priešais namą ir išvirė sriubos.

Gera, šiandien gerai. Jei taip ir toliau, iki savaitės pabaigos jau būsiu išmokusi ilsėtis.

[...]

RUGPJŪČIO 4 <SKUKA>

[...]

14.12 Net pagalvoti neįstengiu, kad dar (vėl) galėčiau rašyti. Na, jau tiek save grėžiau ir narsčiau, kad ten beveik nieko ir nelikę, būtų gėda staiga vėl pradėti rašinėti kokias pošlas istorijėles, vartojant pernelyg daug gražių žodžių, net jei jos būtų tokios, „kurios lengvai skaitomos“, „užkabina“ ir t. t. Man ir neįdomu. Neįdomu net apie tai galvoti. Asmuo manęs nebedomina. Asmens santykiai su kitu asmeniu – taip pat ne. Asmens santykiai su visuomene, su valstybe, su laiku ir istorija (juokinga, ar ne?) – apie tai norėčiau, bet tam nesu pakankamai krūta.

Būna tokių filmų, kurie kažkaip neįkyriai meniškai, be atviros demagogijos ir skambių žodžių, net be ypač reikšmingų įvykių sugeba pasakyti kažką didaus apie žmogų, visuomenę ir laiką apibendrintai – tokie kaip Luco Dardenne’o *L’Enfant* arba Laurent’o Cantet *Entre les murs*. Jei būtų galima taip rašyti, tada būtų verta.

Iš pradžių norėjau „išjungti komentarus“, bet paskui pagalvojau – gal užteks draugiškai paprašyti pirmos pastraipos nekomentuoti, o jei jau labai norisi ką nors pridurti – tai tik apie antrąją.

Be to, dabar esu kaime, komentarų negaliu sekti ir į juos atsakinėti, tuščios pastangos.

23.29 Po vakarienės užmigau, pramiegojau nuo aštuonių iki vienuoliktos, dar ir dabar jaučiuosi apspangusi. Lyg ir truputį gaila prarasto vakaro. Atėjau į virtuvę – čia taip jauku. Židiny s kūrenasi, viskas tvarkinga ir gražu, bet iš kur tas ypatingas jaukumas, kurio anksčiau trūko? Pasirodo, viskas labai paprasta – šiandien turguj nusipirkau tris tamsiai raudonas lelijas. Juodoje keraminėje vazoje ant stalo jos atrodo fantastiškai, visiškai pakeičia erdvę. Nors prieblandoje spalvą galiu tik nujausti, užtat lapų piešinys taip išryškėja ant ugnies nušviestos sienos. Gražu, ir kaip nedaug teikia. Dar tik stikliuko romo.

[...]

RUGPJŪČIO 19 <SKUKA>

14.50 Fui. Jaučiuosi kaip koks filmo herojus, netikėtai akis į akį susidūręs su blogiečiais.

[...]

RUGSĖJO 21 <SKUKA>

23.25 DEGRADACIJA

Šiandien Ragacieme nusipirkome strimelių, labai gerų, ką tik išdžiovintų, druska dar nebuvo ištirpusi. O dabar naktį pripuoliau ir kokias 10 prarijau. Ir prisiminiau, kaip būdavo mano vaikystėj, mūsų senuosiuose, varginguose namuose.

Strimelės, kurias pirkdavo mama, irgi visada būdavo šviežios ir didelės. Nepirkdavo dažnai – gal negalėjo gauti, o gal buvo brangios, nežinau. Bet kai nupirkdavo, mama vakarienei visas mums išdarinėdavo. Labai kruopščiai, taip, kad nė ašakėlės, nė odelės. Filė lėkštėje, o ikiukai atskirai, mažoje lėkštutėje, krūvelėj. Jie dažniausiai vaikui. Tas vaikas buvau aš. Man siaubingai patikdavo (ir iki šiol patinka) džiovintų strimelių ikrai, tokie tinkamai išdžiovinti, standūs, traškūs, ne žali. O ypač tokie, kokius išimdavo mama, – švarūs, švarūs ir be jokios ašakėlės. Stovėdavau šalia, kol ji valydavo, ir savo ikrus gaudavau jau paties proceso metu. Bet visada būdavo paliekama ir tėčiui. Ar mama pati valgydavo – neprisimenu, gal viską taupė mums. Tėtis vakarienei pasidarydavo sumuštinį su strimele iš tų išdarinėtų žuvelių. Tėtis buvo siaubingai mandagus ir nuosaikus valgytojas. Ne elgesio, o charakterio požiūriu. Nors dešimt metų praleido rusų konclageriuose (ir pusbadžiu), jis niekada nerydavo, neskubėdavo, nepersivalgydavo, nepuldavo į kraštutinumus. Per vakarienę ar pusryčius priešais jį ant klijuotės visada garuodavo puodelis arbatos, o jis pats lėtai ir kruopščiai susitepdavo du sumuštinis. Su strimele ar dešra, ar kotletu, ar kuo kitu. Be jokios skubos. Strimelių ant duonos neprikraudavo krūvos, o surikiuodavo tvarkingai. Ir sumuštinį valgydavo su peiliu ir šakute. Dešros nedėdavo penkiais sluoksniais, tik tiek, kad uždengtų duoną. Kartais net nupjaudavo išsikišusius kraštelius ir atiduodavo šuniui. Tai nebuvo aristokratiškumas, paviršinis rafinuotumas. Tokia buvo jo prigimtis. Santūri ir vyriška.

O aš savo strimeles ką tik surijau atsistojusi prie šaldytuvo. Beveik su visom odom. Ir valgiau rankomis.

RUGSĖJO 22 <SKUKA>

20.41 Bankas šiandien mums tiesiog pašiko. Na, nieko. Tarsi ėjome tartis, bet jie pasakė – *take it or leave it*. Ką padarysi. Ta proga vėl prisiminiau tėtį. Gimęs ir užaugęs kaip vienas turtingiausių Latvijos jaunuolių, pradėjęs studijuoti, ruošsis perimti tėvo verslą, vedęs, patekęs į Latvijos armiją, įsiveržus rusams demobilizuotas, įstojęs į legioną, vieną kartą išleistas atostogų, kad pamatytų savo naujagimę dukrą (ne mane, ir apskritai pirmąjį jos gyvenimą matė du kartus, antrąjį – kai jai jau buvo 40), ketverius metus atitarnavęs kaip sunkiosios artilerijos vedas, teistas, apie metus praleidęs Butyrkoje, atsėdėjęs 10 metų lageryje Norilske (iš viso tarnybai, karui ir lageriams – beveik 20 metų), norėjęs pasilikti prie Volgos bakenščiku [upės švyturių statytojas (rusų k.) – *sudarytojo komentaras*], vis dėlto grįžęs lyg dėl savo motinos, vedęs antrą kartą – mano mamą, gyvenęs trijų kambarių bute be patogumų Pardaugavoj kartu su žmona, dukra (manimi), uošve, žmonos broliu ir daugybe įvairiausių žmonos brolio draugių ir šunimis, niekada nerodė jokių ambicijų, nesiskundė gyvenimu, nesigyrė žygdarbiais, nepasidavė tinguliui ir apatijai, bet ir nesidraskė, kad pasiektų kažkokių abstrakčių gerovės idealų, nebuvo garbėtroška, tačiau buvo atsakingas, garbingas, vyriškas, darbštus, laisvalaikio žvejodavo arba skaitydavo, sirgo tuberkulioze, iš sanatorijos savo mažai dukrai (man) siųsdavo paties nupintus krepšelius su žemuogėmis, niekada negėrė, kad pasigertų, niekada nevalgė, kad persivalgytų, saikas visada buvo jo matas, kurio laikytis net nereikėjo ypatingos valios. Man atrodo – jis niekada neprarado savigarbos. Tiesiog toks buvo.

23.12 Vienintelis įmanomas laimės laikas yra vaikystė, paskui jau prasideda visokie paauglystės kompleksai, meilės kančios, ambicijos. Dar vėliau – nelaimingos santuokos, ligos, mirtys ir panašiai.

Taigi – vaikystė. Ir tai ne kiekvienam.

Pavyzdžiui, mano vaikystė buvo pati laimingiausia, kokią tik galiu įsivaizduoti, nes man nieko netrūko (o gal tiesiog nežinojau, kad kažko trūksta). Besąlygiška tėvų meilė ir taip toliau. Žinoma, tam tikra dozė mirties baimės, bet tik gyvenimui paryškinti.

Su tėčiu eidavom į muziejus, grybauti, važiuodavom žvejoti, nakvodavome valtyje. Su mama piešdavom popierines lėles. Mama kartais man suduodavo per rankas (kai būdavau aikištinga), bet tai nesiskaito.

Kiekvieną vakarą meldžiau Dievą ir tikėjau, kad gyvensiu amžinai, taip pat kaip mama, tėtis, močiutė, Togo, Leonidas ir visi kiti. Kartais net Albertas ir Anetė. Jei ką nors pamiršdavau paminėti – labai išgyvendavau. Bet vis tiek buvau laiminga.

Baimių, žinoma, visada turėjau, bet kadangi tai pastovus šalutinis efektas, nekreipsim dėmesio.

23.35 Na, bet dar yra kai kas, ką šįvakar nutylėjau, pliuropdama niekus, kad užsimirščiau. Mano antros eilės pusseserė, truputį jaunesnė už mane, veždama ma-

no mamai pačios išspaustų obuolių sulčių, susmuko mūsų laiptinėje. Iškvietė greitąją, išvežė į Gailezero ligoninę. Gera bent, kad turi kažkokį rimtą draudimą. Diagnostė neaiški. Gal infarktas, gal jau pakartotinis, gal trombai plaučių arterijose. Bet iki tol nebuvo jokių ypatingų signalų.

[...]

SPALIO 18 <SKUKA>

18.11 Šįryt pusryčiams kiekvienas bandėm pagaminti po omletą pagal Julios Child receptą – kratėm ir vartėm.

Tenka pripažinti, kad nė iš tolo nepriminė originalo. Be to, paisydama Julios rekomendacijos, kad sviesto niekada nebūna per daug, savo omletą iškepiu per riebus.

Tačiau vakar, jau sėdėdami kino teatre ir laukdami filmo apie Juliją, gavome žinutę su kvietimu tą patį vakarą užsukti į svečius valgyti ėrienos ragu. Ir kas galėjo pagalvoti – filmas baigėsi tokiu dialogu:

– Kas šiandien vakarienei?

– Ėrienos ragu.

P. S. Ėrienos ragu, kuriuo mus vaišino, buvo nuostabus, o vakaras – žiauriai fainas.

21.57 Tai galėtų būti puikus būdas peržiemoti Latvijoje: kiekvieną savaitgalį kas nors gamina ėrienos ragu.

Varžybos, receptų aptarimas, diskusijos, daug prideinto vyno.

Belieka sudaryti ėrienos ragu klubo (ĖRK) narių sąrašą ir gaminimo grafiką iki pavasario.

22.16 Aspikas – skystis, kuris susidaro kepanant mėsą ir atvėsęs sustingsta.

[...]

SPALIO 30 <SKUKA>

Ką tik grįžau iš puikios vakarienės su namo statytojais „Neiburge“. Ar atkėlėjais. Aš myliu juos visus iki vieno, garbės žodis, nors daugybę jų būčiau galėjusi pasmaugti per statybas.

[...]

LAPKRIČIO 15 <BLOND>

00.06. Keista. Pusę gyvenimo man atrodė, kad vienintelis pasigėrėtinas ir mėgdžiojimo vertas pavyzdys yra mano tėtis. Ir tik pastaraisiais metais ėmiau suprasti, kad ne mažiau didelė, jei ne didesnė herojė yra mano mama. Jei kalbam apie savigarbą – abiem jos netrūko. Bet mama buvo tikra kovotoja. Norėjau rašyti – prisitaikėlė, bet suvokiau, kad šitas žodis turi negerą prieskonį. Jie abu buvo prisitaikėliai (tėtis 10 metų kalėjimuose ir lageriuose, mama nuo paauglystės emigracijoje), bet neįsivaizduoju, kad kuris iš jų būtų sau leidęs kompromisą su sąžine.

[...]

LAPKRIČIO 19 <BLOND>

20.53 Mergaitės, nusipirkau tokį korsetuką, kuris vadinasi „gracija“. Juokinga, žinoma, bet kūno klostes truputį išlygina. Tik viena bėda – spaudžia širdį ir pečius. Kaip jūs susitvarkot?

[...]

GRUODŽIO 2 <SKUKA>

23.17 Įsivaizduoju idilę, kurią norėčiau patirti (bet be menkiausių sąžinės priekaištų): diena, aš guliu lovoje, kojos šiltos, valgau riebius, saldžius sausainius ir užsigeriu pienu.

[...]

GRUODŽIO 4 <SKUKA>

10.38 Vilkas alkanas ir ožka pusiau nusprogusi.

<BLOND>

20.59 Keista, kad penktadienis, keista, kad visa, kas nutiko, nutiko per vieną savaitę. Nuovargis siaubingas, tuos 100 m, kuriuos per savaitę nuėjau gatve, gryname ore, išjaučiau kaip kalinys, paleistas iš cypės.

Bet tik trumpam. Iš tiesų dabar jaučiuosi palikta viena ir nebežinau, kaip gyventi toliau. Tai ne apie asmeninį gyvenimą, aišku.

Vertė Laura Laurušaitė

Dienoraščio rašymas kaip greitis maistas (13)

Balandžio 6 d., pirmadienis

Dirbdamas knygyne sudariau šimto dešimties Klaipėdos pedagoginiame institute besimokiusių Povilo kursio-kų sąrašą. Vilniuje 1940 m. institutą baigė 93 studentai. Man įdomu, kiek jų pradėjo dirbti ir kur.

Nusiuntęs naujausius dienoraščio įrašus redakcijai ir susirašinėdamas su redaktore supratau iškart spausdinamo dienoraščio problemą – jame nelieta klaidų. Klaidos dienoraštyje ne tik rodo jo autentiškumą, bet ir daugiau pasako apie autorių, atskleidžia parašymo aplinkybes. Spausdinti dienoraštį iš karto jį parašius nėra tikslo, nes tikslas yra išsaugoti, brandinti. Mano dienoraštį išsaugoti vienintelis būdas yra spausdinti dabar. Kodėl aš tam ryžausi?..

Balandžio 15 d., trečiadienis

Kaip žmonės gyvena be knygų? Gaunu pasiūlymų pirkti knygas kiekvieną dieną. Retai iš namų, kuriuose pilna knygų, dažniau, na, pavyzdžiui, dešimt knygų. Pardavėjas jas siūlydamas, žinoma, įsivaizduoja, kad jos geriausios pasaulyje, ir tikina, kad knygynui labai pravers, bet ten tik enciklopediniai leidiniai apie egzotines pasaulio šalis, *selfhelpas* ir Balzaco biografija iš „Siluetų“ serijos. Aš juk jaučiu, kad jos (ir tik tokios) vienintelės namuose. Atsakai, kad nereikia, ir kalba baigta – daugiau niekada nebepasiūlys, o tai juk blogai kliento ir knygyno „santykiams“. Pradedi tada kalbinti, kad galima ateiti ir pasi-keisti savo knygas į kitas su nuolaida ar net be jos. Mums jau knygų nebereikia ir taip nėra kur dėti, atsako. Aha, kokių knygų?..

Iš vienuolikos žydų, besimokiusių Pedagoginiame institute ir turėjusių jį baigti 1940 m. birželį, nė vienas nepradėjo dirbti mokytoju. Man pasirodė keista ir tada radau vienos merginos (nuostabiu vardu – Beilė) auto-biografiją, rašytą 1940 m. spalį, kurioje ji patvirtino, kad baigė institutą, bet Švietimo liaudies komisariatas jai ne-suteikė darbo nei žydų mokykloje, nei ne žydų. Tada ji bandė stoti į VDU, bet ir ten jos prašymas (net ir po skun-do) buvo atmestas.

Vakar Vilniaus literatų namuose klausiau D. Gailienės ir A. Šlepiko pokalbio apie traumas įveiką rašant. Pokalbio elementai tik sutvirtino mano nuomonę, kad nagrinė-jant psichologiniu požiūriu Povilo dienoraštis vertingas dėl jame esančių jausmų užrašymų.

Balandžio 19 d., sekmadienis

Ryte nuvykau į Onuškę, tą – Trakų rajone. Norėjau patekti į bažnyčią. Pamaldose klebonas skaitydamas Evangeliją pagal Luką, tą vietą, kur mokiniai neatpažino prisikėlusio Jėzaus, padarė įdomų palyginimą. Papasako-jo apie įvykį, šių metų pradžioje įvykusį Trakų rajone. Man negirdėta. Apylinkėse, supratau, tai plačiai žinoma. Pasirodo, buvo supainiotos dvi senyvo amžiaus velionės. Viena jų atpažinta kaip ne ta tik pašarvojus. Nors tikro-ji istorija yra šiek tiek kitokia (spauda, pasirodo, tikrai rašė), bet klebonas rado progą palyginimui sakdamas, kad jei savięji neatpažįsta močiutės ir mamos, nereikia stebėtis, kad ir Jėzus nebuvo pažintas.

Apvaikščiojau Onuškę, vėliau Onuščio kapus. Pastebė-jau neblogą koplytstulpį, skirtą knygnešiui. Du – tiesa. Identiškus. Grįždamas nuvažiauvau prie Žuklių piliakalnio. Pernykštę žolę ant piliakalnio dar tik vos vos pradeda peraugti šimetė. Prisikėlimas – baugina. Toks ir turi būti stebuklas.

Balandžio 21 d., antradienis

Kėliausi 8 val. Valiau, siurbiau, ploviau knygyną, parašiau eilėraštį. Užrašiau dienoraštį. Sudariau sąrašą piliakalnių ir kaimų, kuriuos norėsiu aplankyti šią vasarą: 18 piliakalnių, 12 kaimų. Išėjau į miestą nupirkti knygynui arbatos. Galvojau, rasiu kur prisėsti ir dar kartą paskaityti magistro darbą, bet nuotaika ne ta.

Jau antrą kartą šį pavasarį užuodžiu vaikystės kūdrą sode, tą iš Stankevičiaus eilėraščio. Tiesiog užuodžiu,

Knygyno lankytoja graikė Mey ir jos šuo Elly. Asmeninio albumo nuotrauka

girdžiu tą kūdrą. Žoles, takelį, išmintą prie pat pat kran-to, kur telpa dvi vaikiškos pėdos. Saulės apšviestą lydeką melduose. Valą.

Grįždamas užsukau į vinilų parduotuvę Lydos gatvėje. Nusipirkau du: filmų „Flashdance“ ir „Fast Times at Ridge-mont High“ garso takelių vinilus. Grįžęs namo šokau.

Balandžio 25 d., šeštadienis

Dar prieš protestą nuėjau į knygyną ką nors ramiai pa-veikti. Gerdamas kavą išgirdau, kaip kažkas angliškai paklausė Tomašo, ar knygyne esu aš. Iš balso ir akcen-to neatpažinau kas (iš kur), todėl pakėliau galvą. O ten – mano graikai Petros ir Mey! Pasirodo, jie atvyko TIK užteiti į „Mint Vinetu“ ir Užupio picerijoje suvalgyti picą. Petros ir Mey keletą metų gyveno Lietuvoje ir kiekvie-ną dieną lankydavosi knygyne. Tai buvo prieš šešerius metus. Jų rotveilerių veislės kalytė Elly čia surado vietą ant palangės. Kartais knygyne negaliu patikėti (suprasti), ar tikrai praėjo tiek metų, ar tie žmonės čia buvo vakar. Kalbėdamas su jais pasakiau (net nesusimąstęs apie su-tapimą), kad jų apsilankymas yra toks įvykis, apie kurį reiks parašyti dienoraštyje, spausdinamame „Šiaurės Atėnuose“. Visiems buvo nuostabos.

Pastoviniavęs prie protesto, kaupiantis debesims, nuė-jau į Pamėnkalnio vilą. Džiaugiuosi dėl Emilijos – žmo-nių, rodos, visuose renginiuose pilna. Paklausiau, ką kalbėjo Mantas Toločka ir Dovydas Grajauskas. Pas To-mą nusipirkęs dvi Algio Budrio knygas grįžau namo.

Balandžio 27 d., pirmadienis

Prieš beveik porą metų nusprendėme, kad *espresso* vi-sada kainuos 90 ct. Tik dabar pastebiu to pasekmes, vis daugiau žmonių užaina greitam *espresso* arba popula-riam rinkiniui *espresso* + kultūrinė spauda.

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto renginiui „Filologų naktys“ daviau knygų ir knygyno atributikos, TSPMI „Politologų dienų“ renginiui pažadėjau tą patį. Daviau interviu VU Komunikacijos fakulteto studentei, rašančiai bakalauro darbą apie Lietuvos nepriklausomų knygynų bendruomenės formavimą.

Balandžio 30 d., ketvirtadienis

Buvau Panevėžyje. Vakare su Zigmu Vilniuje nuėjome į paskutinį šį sezoną „Literatūrinį sprintą“ ieškoti rašančios

jaunuomenės būsimiems renginiams. Ak, kaip netikėta buvo išvysti visą puokštę šabloninio „jaunimo“: alko-holiką, romantikę, vidurio amžiaus krizės kamuojamus vyrus, drovuolį. Kaip suaugę vyrai (sutuoktiniai, tėvai) nusprendžia rašyti eilėraščius (klišėmis paremtus tekstus) apie meilę (ne tik) Tėvynei, išleisti knygą ir skaityti juos viešumoje? Man didžiausia mįslė.

Gegužės 1 d., penktadienis

Knygyne sutikau Vidą ir kartu nuėjome pasėdėti ant saulės apšviesto suoliuko Prancūzparkyje. Gerą valan-dą kalbėjome apie poezijos ir „savo kiemo“ teritorijas: jaunosius literatus, hapius (iš Vido laikų Naujojoje Akmenėje), forsus ir banglus (iš mano laikų Panevėžy-je), žmogaus reikmę viešai skaityti tekstus apie savijautą, laimingus gyvenimo įvykius, plaukų želę ir „atkirstas“ cigaretes. Apie smurtą, iš esmės.

Gegužės 4 d., pirmadienis

Tik atidarius knygyną įėjo vyras (ne lietuvis) ir pradė-jo pasakoti rašomo romano siužetą. Pasirodo (po gerų 10 minučių), jam reikėjo vieno gero Mykolaičio-Putino eilė-raščio, kurį galėtų panaudoti romane. Patariau jam nueiti į Profesorių namą.

Iškart po to įėjo dar vienas užsienietis ir telefone rody-damas knygų apie Mažąją Lietuvą nuotraukas paklausė, ar kurią nors turiu. Knygyne turėjęs tik Mažosios Lietu-vos enciklopedijos antrą tomą, kurį jam pardaviau, pasiū-liau palikti savo el. paštą, jei noris, kad aš pažiūrėčiau, ką turiu namuose. Turiu pririnkęs knygų Mažosios Lietuvos tema, tad miela padėti tuo pačiu besidominčiam. Vėliau, gerdamas kavą ir vartydamas knygą, tas pats vyriškis pa-matė Lietuvos žemėlapi ant sienos. Užsigėidė jo. Jam pa-sisekė, nes turėjau antrą tokį patį, paliktą kaip tik tokiam atvejui.

Gegužės 9 d., šeštadienis

Knygų prekyba festivalio „Kauno literatūros savaitė“ renginyje „Knygų laisvė“, lietingu oru vykusi VDU Di-džiosios salės fojė, nesėkminga. Žmonių beveik nebuvo, didžiąją laiko dalį prapliurpė su Arvydu iš Lietuvos ra-šytojų sąjungos leidyklos.

Gegužės 11 d., pirmadienis

Knygų serijos „Noriu žinoti“ knygoje apie gyvūnus „Nuo aušros iki sutemos“ radau kramtomosios gumos „Ūlker“ kolekcinis popierėlius su futbolininkais „Ūlker Final 90“.

Šiandien vienas žmogus ieškojo retos knygos – „Kino kalbos gramatikos“.

Gegužės 13 d., trečiadienis

Buvau medicininės apžiūros, vidaus organų echoskopii-ją atlikęs gydytojas, pasakęs, kad viskas kaip ir aną kartą, pridūrė: „Nesusidėvėjo... dar.“

– JONAS VALONIS –

